



Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies primus et secundus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

De S. Prudentio Martyre Besuæ In Burgundia Culto. Commentarius
Prævius.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73889](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73889)

A *signatis; sed utrum Africa cum illis, an Romæ cum Ammono adscribendus sit, dubitare me cogit codex Epternacensis, in quo una cum Ammono Romæ annuntiat hoc modo: Romæ, Januarii, Ammoni presbyteri. Porro Ammonum Lucensis et Corbeiensis codex Marcello, Casto, Emilio et Saturnino in Apulia conjungunt; sed cum in his Apulia per errorem videatur posita pro Capua, ut supra dictum est, Ammonum probabilius*

Romæ secundum codicem Epternacensem passum fuisse, existimo. Id certum, nullum ex citatis Martyrologiis Ammonum cum Marcello et Sociis Capuæ annuntiare; proindeque Galesinius, dum Ammonum sub Antonii, ut apparet, nomine, et Avitum, qui hodie in codicibus nostris Hieronymianis non comparat, cum martyribus Capuanis conjunxit, depravatis codicibus verosimillime usus fuit.

AUCTORE
J. B.

DE S. PRUDENTIO MARTYRE

BESUÆ IN BURGUNDIA CULTO.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. S. Prudenti apud martyrologos mentio, tempus necis incertum, palæstra et cultus antiquus.

B
SEC. INCERTO.
Besuensis
monasterii

Besuense Ordinis Benedictini cænobium in Burgundia, a fonte seu fluviolo Besua sic nuncupatum, Ararim inter et Tilam fluvios situm est in finibus Lingonum, distatque Divione leucis circiter quatuor. Condidi id, largissimeque ditavit Amalgarius, amplè in Burgundia provincie dux, Anno, inquit Chronicum Besuense tom. I Spicilegii Dacheriani primæ editionis, qua hic perpetuo utar, pag. 490, ab Incarnatione Domini sexcentesimo, Indictione tertia, presidente sanctæ Romanæ Ecclesiæ Gregorio Papa, Mauricio vero caesare imperante in Repub. beato Columbano commorante in Burgundia. Et hæc quidem temporis conditi Besuensis monasterii notæ chronica sibi congruunt: sed addere videtur Clotarii II, Chilperici filii, in Burgundia regnantis tempore id accidisse; quem anno regni sui trigesimo labente, mortuo Sigeberto, Austrasiæ Burgundiæque dominum, ac totius Franciæ regem evasisse, Fredegarius scribit cap. 42 et seq., quod alii ad annum Christi 613, alii ad sequentem referunt. Serius itaque conditi monasterium Besuense cæperit, cujus quidem primordia Coïnatus anno 616 afficit; at Mabillonius in Annalibus Benedictinorum ad annum 629, num. 14 vix ante annum 630 conditi potuisse propterea existimat, quod primus illius abbas Waldalenus, S. Columbanus discipulus, quem non ante annum 30 ætatis suæ abbatiæ regimen suscepisse ponit, ad annum quartum Theodorici, Chlodovei Junioris et Bathildis reginæ filii, id est, usque ad annum circiter 680, ex relato in Chronico Besuensi Theodorici diplomate tom. I Spicilegii laudati pag. 501 et seq., vitam protraxisse noscatur; nec admodum credibile appareat, Waldalenum annum ætatis suæ 110 tum aut numerasse aut etiam superasse.

notitia, in
quo

2 Stetit porro incolume Besuense monasterium usque ad Pipini Francorum regis tempora; quibus id monachis Benedictinis ereptum fuit usque ad annum 830, quo, agente Aberico Lingonensi episcopo, et annuente Ludovico Pio, ad Benedictinos rediit, ut habetur in utriusque diplomate apud Acherium citatum a pag. 507. Insigne quoque eodem sæculo Besuense monasterium a

Geilone, altero Lingonensi episcopo, munus accepit, qui advectum illuc peregre S. Prudentii martyris corpus, ut infra fustus dicitur, in Apostolorum Petri et Pauli templo honorifice collocavit. Sanctus hic Martyr ante sæculum nonum, quæ temporum iniquitas fuit, parum aut nihil habuit celebritatis et famæ: ut mirum minime sit, illius mentionem in antiquis et classicis Martyrologiis non reperiri, licet non omni omnino cultu, ut suo loco observabitur, antiquitus caruisse videatur. Factus a sæculo nono celebrior, in Fastis sacris apud recentiores martyrologos locum invenit, licet, quantum quidem detegere mihi licuit, paucos, et inter se non parum subinde dissidentes. Quos reperi, profero.

3 Sollerius ad diem 8 Octobris in Auctariis Usuardinis ex duplici Martyrologio seu Calendario, altero Bizunticensi, Salinensi altero Franciscanorum hæc recitat: In Bezua monasterio, exceptio corporis S. Prudentii martyris. Buceolinus Menologio Benedictino aliquot Sanctorum catalogum, per singulos anni menses distributum, subjicit, iis Sanctis enumerandis destinatum, quos, licet Benedictini Ordinis alumni certo non fuerint, ad illum tamen peculiari quadam ratione pertinere ratus est, quod in Ordinis sui cænobiis eorum corpora hospitentur: ibi autem ad diem 6 Octobris lego, quæ sequuntur: In monasterio Atornensi (nam et sic olim appellatum fuit, quod modo passim Besuense audit) juxta flumen Besuæ, natalis S. Prudentii martyris. Ejus sacrum corpus ibidem reconditum est a Gerlone (lege Geilone) episcopo Lingonensi. Saussayus in Martyrologio Gallicano ad diem 6 Octobris ita paulo uberius scribit: In territorio Lingonensi natalis sancti Prudentii martyris, ibi a Wandalis pro testimonio Jesu trucidati. Hujus corpus in tumultu gloriosum diu post agonem Gerlo, piissimus episcopus Lingonensis, in Atornense monasterium ad fontem Besuæ transtulit, condigna veneratione percolendum. Castellani in Martyrologio Universalis verba sunt ad diem 6 Octobris: Apud Pictavos, S. Prudentius (Gallicæ S. Prouents illum nominat) cultus velut martyr Besuæ in Burgundia, ubi ex ejus reliquiis: qui pag. 1200 recitatæ modo S. Prudentii annuntiationi hæc addenda mo-

martyrologi
aliquot recentiores

F

net:

AUCTOR
J. B.

net : Quas (S. Prudentii reliquias) anno 885 die 4 Septembris Geilo episcopus attulit, et Sanctum hunc Narbonensem fuisse archidiaconum, monachis Besuensis dixit. *Addi præterea ibidem* vult S. Prudentio ad marginem, quo loco annum Sanctorum emortualem solet exprimere, annum 613, ut adeo hoc anno S. Prudentium, nisi in his forte numeris mendum cubet, obisse Castellanus velit, qua de re infra agetur.

ad 6 vel 7
Octobris an-
nuntiant

4 S. Prudentium, quem, ut supra dixi, Solle-
rius ex Martyrologiis seu Calendariis Bizunticensi
et Solinensi Franciscanorum ad diem 7 Octobris
retulit, Bucelinus, Saussayus et Castellanus ad
diem 6 ejusdem mensis retulerunt. Sed e Majoribus
nostris S. Prudentium die 4 Octobris coli, ante
Sollerium dixere Bollandus tom. III Februarii in
Commentario prævio ad Vitam S. Silvii episcopi
num. 28, et Papebrochius tom. II Junii, parte 1,
pag. 95, num. 2 agens de S. Medardi corpore Di-
vionem translato: hujus verba describo: Bezuenses
credo ipsosmet patronum suum S. Prudentium,
martyrem Lingonensem, qui 6 Octobris colitur,
Divionem detulisse ante vel post monasterii
vastationem. Verum pro die, a Solle-
rio assignata,

B aperte liber 1 Miraculorum S. Prudentii militat,
sub cujus finem hæc diserte leguntur: Deposito
ergo Besuæ gloriosissimi Martyris corpore Nonas
Octobris, eodem die annuatim decernitur
lætitia pro tanti exceptione Patroni. Diem hunc
in 6 Octobris mutasse videntur Besuenses: quod
quidem existimo, non ob Saussayi, qui librum
Miraculorum anno 1657 a Labbeo editum non
vidit, nec ob Papebrochii dictum, cum Saussayum,
incaute secutus, S. Prudentium verbis
nostris citatis martyrem etiam aciat Lingonensem,
quod non modo laudato Miraculorum S. Prudentii
libro, sed et veritati contrarium esse, infra
nostris ostendam; sed ob Castellani in his rebus
non mediocrem diligentiam et accuratorem. En
primum martyrologorum inter se dissidium: se-
quitur alterum.

S. Pruden-
tium marty-
rem;

5 Ex verbis libri mox citati liquet, diem (sive
is 6 Octobris fuerit, sive 7) quem patrono suo
S. Prudentio Besuenses sacrum esse voluerunt,
non fuisse diem Sancti natalem, seu quo marty-
rium passus est; sed, quo sacra illius pignora in
Besuensi monasterio fuere excepta, ut recte Sol-
lerius scribit: unde Saussayus et Bucelinus ar-
guas, qui pro die exceptionis reliquiarum S. Prudentii,
diem ejus natalem consignarunt. Quod si
dies Sancti natalis quaeritur, fuit is (si quidem
libris Miraculorum sancti Martyris sat tuto ea in
re fidi potest) dies Novembris 4: ita enim infra
legitur num. 6: Sacratissime passionis palmam
promeruit, martello contusus demurario, quarto
die noni mensis, hoc est, pridie Nonas Septem-
bris; si nonum anni mensem, ducto a Martio
mense initio, numerarit libri 1 auctor Teobau-
dus: vel dies 4 Septembris, si voces illæ Hoc est,
pridie Nonas Septembris pro recentioris alicujus
additamento, quod forte sunt, non sint habendæ.
Refello nunc alterum Saussayi errorem, de quo
num. superiore mentionem feci, quemque ex illo
Papebrochium adoptasse dixi. Refert is (vide ejus
verba supra num. 2) S. Prudentium apud Lin-
gones pro fide occisum: Sed lib. 1 Miraculorum
(vide infra num. 7 et 8) apud Narbonem pro fide
occisus, ibique sepulcrum atque ecclesiam suo di-
catam nomini nactus legitur: quodque Saussayum
magis ferit, ipse auctor lib. 1 Miraculorum S. Prudentii
illum ex Agrimo, Geilonis, qui S. Prudentii
reliquias Besuam attulit, paulo post suc-

cessore valide refellit num. 49, allatis ipsius
Agrimi in quodam suo diplomate verbis: Ad
multorum constat pervenisse notitiam, qualiter
Geilo piæ recordationis episcopus prædecessor
noster, sanctum Prudentium ab Aquitania trans-
ferens, in nostrum episcopium Lingonense de-
tulit, et in Besua monasterio ad laudem et gloriam
nominis Dei solemniter collocavit. Exstat Agrimi
diploma tom. I Spilegii Dacheriani pag. 529 et
seq., quod integrum dabitur infra. Datum fuit
anno Odonis, Franciæ et Aquitanix regis, se-
cundo, id est, anno Christi 889, paucis annis ab
allatis Besuam S. Prudentii reliquiis.

6 Sed an recte S. Prudentium, Besuæ cultum, alium a
laudati martyrologi tanquam singularem sanctum Prudentii
annuntiarunt, qui forte idem fuerit, ac S. Prudentius
Hispanus, cujus corpus in spelunca ad radice-
m montis Laturci haud procul Juliobriga ad
Castellæ veteris fines sepultum fuisse dicitur, ubi et
Cisterciense monasterium est, S. Prudentii dictum?
Videtur enim ea de re subdubitare Mabillonius in
Annalibus ad annum 950, num. 40 his verbis:
Quis sit iste S. Prudentius (a quo Laturcense
monasterium nomen accepit) an is, cujus corpus
e Gallia Narbonensi ad Besuense monasterium,
Carolo Calvo regnante, a Geylone, Lingonensi
episcopo, translatum est, aliis examinandum
relinquo. Et post illum in Historia Occitanix
lib. III ad annum 257, num. 48 de S. Prudentio
Claudius de Vic et Josephus Vaissete Benedictini,
quorum verba Latine reddo, ita scripserunt: Fieri
potest, ut cum aliquo cognomine Hispaniæ San-
cto confusus fuerit. Sed is uterque Prudentius
characteribus insignitur, ut dubium non sit, quin
alter ab altero distinguendus veniat. Hispanus
quidem confessor fuit, et Turiasonensis in Arago-
nia episcopus: vide tom. III Aprilis pag. 587,
ubi Acta ejus a Papebrochio illustrata invenies.
At Prudentium, Besuæ cultum, qui illius mira-
cula scripsit, Teobaudus, Besuensis monachus,
martyrem et archidiaconum Narbonensem facit;
nec quidem immerito, quod ad illius martyrium
spectat.

E

Turiasonensi
episcopo,

7 Etenim duo passionis S. Prudentii Teobau-
dus indicia offert, quorum alterum suis ipse ocu-
lis vidisse potuit; alterum vero ex iis audivit, qui
viderunt; atque fidem meretur in utroque. Teste
quidem Teobaudus num. 6. Besuense monasterium
suas inter reliquias S. Prudentii caput numerat,
in eoque, quod primum passionis S. Prudentii
indicium est, Teobaudi ætate fracturæ appare-
bant: verba auctoris hæc sunt: In osse quoque
sacri capitis hactenus fracturæ apparent, puta
non quales subinde sola vetustas facit, sed illatæ
Martyri violentæ necis indices; quapropter mox
addit: Scilicet passionis vestigia. Alterum pas-
sionis S. Prudentii indicium in eo situm est, mal-
leolum, una cum S. Prudentii reliquiis, fuisse ali-
quando inventum, cum S. Prudentii reliquiarum
sub Stephano, Besuensi abbate, translatio ferret;
ut perhibent, inquit, qui viderunt: ut adeo non
modo S. Prudentii martyrium, sed etiam martyrii
genus colligi ex duobus hisce indicibus non obscure
possit. Stephanus (pro quo Sammaritani perpe-
ram habent Gaubertum seu Josbertum) Besuensis
abbas factus est anno 1088, ut in Besuensi
Chronico legitur apud Acherium supra citatum
pag. 606. Superstes vero et abbas fuisse saltem
ad annum usque 1119 ibidem pag. 662 et seq.
legitur in Charta Joceranni, Lingonensis epi-
scopi, anno mox dicto data. Teobaudus autem,
cum eodem sæculo XII fuerit, ut infra videbi-
mus,

F

A mus, quid nī ex illis, qui reliquiarum S. Prudentii sub Stephano abbate translationi interfuerant, quæ hic narrat, audire potuerit? Dubium itaque non videtur, quin Prudentius, Besuensium patronus, a Prudentio, Turiasonensi episcopo, distinguendus sit, quamquam olim idem atque ille creditus fuerit, ut num. 9 dicitur.

ceterisque
homonymis,
quos Tamayus
enumerat.

B 8 Tamayus in Martyrologio Hispano ad diem 28 Aprilis Prudentios Hispanos quinque enumerat doctrina et sanctitate illustres: ex his primus ille est Prudentius, cujus in Actis S. Encratidis ad 16 Aprilis mentio fit, sed quem non diaconum et martyrem, sed episcopum tantummodo nominat. Secundus est Prudentius poeta Christianus, scriptis suis orbi notissimus. Tertius Prudentius Turiasonensis episcopus, de quo supra. Quartus Prudentius, Tricassinus episcopus et confessor; quintus denique Prudentius alter, Turiasonensis item episcopus: ita, inquam, Tamayus id adscribendis Hispaniæ Sanctis minime scrupulosus aut parcus; num ubique recte, non inquirō; id solum dixisse sufficiat, nullum ex his omnibus esse, qui characteres S. Prudentio, Besuensium patrono, proprios et numero superiore memoratos habeat, atque adeo non esse, cur unus ex illis fuisse dicatur. His igitur missis, ad Sanctum nostrum revertor; quæque illius vita fuerit, ex Teobaudi fide breviter refero.

Martyrium
passus dici-
tur;

C 9 Natus in Narbonensi provincia, nobilissimo genere, a puero una cum litteris Christianam pietatem edocius, eum in utrisque progressum fecit, ut Narbonensis archidiaconus constitueretur: quo in munere ita versatus est, ut doctrinæ laude nemini sua ætate secundus haberetur, licet in Gallis et Hispaniis tunc multi ea laude florerent. Quin et prodigiis, iisque magnificis, claruit. Variis præterea naturæ donis ornatus, uberrimum, dum licuit, animarum fructum Christo collegit, fidemque Christianam inter suos feliciter propagavit, dum tandem labores suos felici pro Christo morte terminavit, Martello, inquit num. 6, contusus demurario quarto die noni mensis, hoc est, pridie Nonas Septembris. Hæc fere Teobaudus, qui cum meminere sub lib. iv principium Anserici, Vesontionensis episcopi, et anni 1120, ante sæculum xii non scripsit, nec fidem indubiam meretur, cum de rebus, multis sæculis ab ætate sua remotis, scribit. Lucubrationis cujusdam, a monacho Besuensi multo se antiquiori adornatæ, meminit num. 19 et 20: sed illa tantummodo ista miracula videtur fuisse complexa, quæ Teobaudus ex illo ferè descripta de S. Prudentio narrat lib. ii. Hujus apographum habemus, ex Ms. a sexcentis vel septingentis annis iudicio patris Chiffletii exarato: at narrationis illius auctor sæculo nono non fuit antiquior, cum scriperit post allatas Besum S. Prudentii reliquias, quod eo sæculo contigisse infra videbimus; fidem itaque meretur quoad miracula; sed cum credit, S. Prudentium Turiasonensem fuisse episcopum, ut ex Hymno sub finem Commentarii dando, si illius sit, colligitur, fidem indubiam, utpote a S. Prudentii ætate nimium remotus, non meretur.

sed sæculum

D 10 Antiquiores, qui nos de rebus S. Prudentii, cum in vivis exstitit, instruant, desiderantur auctores; hinc effectum, ut ne sæculum quidem, quo passus est, certo sciatur. Teobaudus id contigisse censuit, cum edictis publicis per Romanum imperium fides Christiana, jam propagata, petebatur, et martyrum agmina neci dabantur. Edicta publica imperatores ethnici adversus Christia-

nos varii varia proposuere, et in illos sæviere jam inde a Nerone. Unde quidem dici potest ex mente Teobaudi, S. Prudentium e primis Ecclesiæ sæculis aliquo martyrium passus, verum quo determinato sæculo, aut sub quo imperatore Romano, colligi ex ejus verbis nequit. Saussayus, cujus verba num. 3 habes, sub Wandalis passum ait, fontem non indicans, unde id hauserit, sic forte non nisi ex conjectura locutus. Vandali porro sub initium sæculi quinti, anno 406, Arcadio et Probo cons. secundum Prosperum, aut anno 408 secundum Marcellinum, superato Rheno, in Gallias primo, inde in Hispaniam et Africam irrupere. Galliarum civitates præcipuas tunc excisas aut direptas Hieronymus in Epistola 91, alias xi, ad Ageruchiam hoc modo enumerat: Maguntiacum, nobilis quondam civitas, capta atque subversa est, et in ecclesia multa hominum millia trucidata. Vangiones longa obsidione deleti, Remorum urbs præpotens, Ambiani, Atrebatæ, extremique hominum Moribi, Tornacus, Nemetæ, Argentoratus translati in Germaniam. Aquitaniam, Novemque populorum, Lugdunensis et Narbonensis provinciæ, præter paucas urbes, populata sunt cuncta. Quas et ipsas foris gladius, et intus vastat famēs. Non possum absque lacrymis Tolosæ facere mentionem, quæ ut huc usque non rueret, sancti episcopi Exuperii merita præstiterunt.

AUCTOR
J. B.

E 11 Vastatas hic habes sub initium sæculi v quo id contigit, Galliarum civitates et provincias, quibus Narbonensis provincia nominatim ab Hieronymo accensetur; quo forte respexit Saussayus, cum S. Prudentium sub Wandalis apud Lingones passum scripsit. Sane Ruinartius Historiæ Persecutionis Vandaliæ parte ii, cap. 4 non paucos Galliarum martyres recenset, quos hac tempestate a Wandalis, Ariana labe infectis, nec omnino gentiliū superstitionum alienis, occisos passim ferunt; et de S. Prudentio quidem ita habet: Passi quoque iisdem temporibus dicuntur Valerius Desiderii (Lingonensis episcopi) archidiaconus et Prudentius martyres, quorum Martyrologium Gallicanum, prioris quidem die 22 Octobris, alterius vero 6 ejusdem mensis festum commemorat. Nec aliter forte Castellanus sensit, quamvis apud illum, ut n. 3 dixi, S. Prudentius anno 613 passus legatur: cum enim Gothi, quorum pars Vandali erant, decennio sæculi v initio Gallias affluerint, teste auctore carminis de Providentia divina, sub Prosperi nomine vulgati, in Prologo ejusdem carminis; iidemque ex Idatio Olympiade 298, sub annum Christi 413 Narbonam ingressi sint Vindemiæ tempore, forsitan Castellanus hunc annum martyrio S. Prudentii assignare voluerit, mendoseque expressus apud illum fuerit annus 613: nec enim ullam rationem reperire uspiam potui postremo anno S. Prudentii martyrium illigandi, nec auctorem alium, qui id fecerit.

F 12 Hanc Vandalorum in Galliam irruptionem sub Croco, illorum rege seu duce, contigisse, volunt Historiæ Occitanæ Benedictini auctores supra laudati: at alii longe antiquiorem Croci Alemannorum, aut, ut alii vocant, Vandalorum regis, in Gallias irruptionem memorant; de qua Bosquetus lib. iii Historiarum Ecclesiæ Gallicanæ num. 39 sic scribit: Plures leguntur Alemannorum in Gallias irruptiones, sub quibus Christiani passi sunt. Inter alias illustris est Chroci, eorum ducis, depopulatio, cujus tempus apud auctores varium est. Nam Sigebertus Chroci quem

incertum
forte sub
Vandali

AUCTORE
J. B.

quem Chroscum vocat, vastationem ad annum Christi 412, et passus sub eo Florentium, Hilarium, Desiderium Lingonensem, et Antidium Vesontionensem scribit. Cui conveniunt Acta manuscripta Desiderii et Antidii, quæ ad Honorii et Theodosii tempora referunt. At Gregorius et alii plurimi, Valeriano et Galieno imperatoribus, Chroscum Gallias ingressum, in Privatum Gabalitanum et alios sæviisse scribunt. Tum assignatis variis nominibus, quibus apud auctores Crocus subinde venit, mox ita pergit: Quem sub Valeriano et Galieno Gallias pervagatum fuisse, amplius dubitandum non videtur, vel ante Valerianum captum, vel, capto Valeriano, sub Galieno, vel Posthumio demum caso, sub tyrannis. Desiderii æque ac Antidii Acta Commentario illustravit Henschenius; illius quidem tom. V Maii ad diem 23 a pag. 242; hujus vero tom. V Junii a pag. 39. Quamquam autem uterque in Actis sub Croco passus legatur, Desiderium tamen circa annum 264, Antidium vero circa annum 411 martyrium subisse censuit, admissio duplici Croco, duplicique sub Croco Vandalorum rege in Gallias irruptione: Privati vero Gabalitati Acta, quæ, illum sub Croco passum, pariter aiunt, tom. IV Augusti pag. 436 illustrans Cuperus, opinionem eorum, qui Croci in Gallias irruptionem sub Valeriano et Galieno factam statuunt, communiorem quidem vocavit, in eamque propendet, non tamen sat certam arbitratus est, ut Privati martyrium Valeriani et Gallieni temporibus determinate illigaret; quapropter sæculum III media sui parte elapsam, aut sæculi V initium cum illius martyrio sub disjunctione copulavit.

sæculo tertio
vel quinto

43 Non deerit fortasse, qui sub Croco, Vandalorum duce, S. Prudentii martyrium contigisse conjiciat; verum, illo etiam concessio, contigeritne sæculo III, an V, perinde incertum manebit. Historia Occidentis auctores supra citati, S. Prudentium in persecutione, a Valeriano circa annum 257 excitata, martyrium subire potuisse, aiunt: quod quidem fieri potuit; minus tamen verosimile, a Romanis præfectis S. Prudentium interfectum. Sævit quidem Valerianus in Christianos per Ægyptum, Africam, Numidiam et alibi; imo et in Galliis, illo imperante, Gregorius Turonensis martyres aliquot recenset lib. I Historiæ cap. 31 et seq., tom. II Scriptorum Rerum Gallicarum pag. 448, ut Cassium et Victorinum; Anolhanum et Siminium; et Privatum, de quo supra: sed hos omnes non Romanorum, sed barbarorum furori litatos scribit. Accedit et altera eorumdem scriptorum de S. Prudentio conjectura; nimirum fuisse illum fortassis S. Pauli, primi Narbonensium episcopi, discipulum, si quam ejus Acta auctoritatem habent: at cum illa sint penitus destituta, et ne sæculum quidem, quo S. Prudentius in vivis fuit, exploratum sit, hæc in medio relinquimus, illius martyrium Cuperi supra laudati exemplo vel medio sæculo III jam elapso, vel V initio, idque ex mera conjectura, adscripsisse contenti.

prope Narbonem in Gallia, ubi ecclesiam sibi dicatam habuisse fertur.

44 Verosimilior est Sancti palæstra, nempe Narbo, non modo ex his, quæ jam dicta sunt num. 5 ex Agrimi Charta, verum etiam ex iis, quæ Teobaudus num. eodem laudatus scribit; ex quo etiam antiquus S. Prudentii apud Narbonenses cultus colligi potest: etenim, ut narrat num. 7 et seq., occiso Martyre, primo quidem ob metum gentiliū corpus ejus prope Narbonem sepultum, sed deinde erutum avibusque expositum, iterum

clam gentilibus ipso, quo passus fuerat, loco, vili datum est tumulo; in quo diu, ait, latuisse Sancti corpus, non tamen sine fidelium veneratione ad id orationis causa clanculum et frequenter accedentium; dum, tranquillitate reducta, eodem loco ecclesia (sancto Martyri, ut clare num. 9 habet, dicata) etsi non admodum magna, illius conservandis exuviis fuit constructa. Dictis ejus fidem utcumque addunt, quæ his subjungit: Denique sarcophagum ipsum, in quo positum primitus funus beatum fuerat, apud Narbonam adhuc tantæ reverentiæ, tantæque habetur formidini (licet, cum scribebat, S. Prudentii exuviis vacuum) ut nemo prorsus tangere audeat, sciens pro certo, se non impune laturum. Si Teobaudi ætate, seu sæculo XII, tantus ejus sepulcro, translatis etiam alio S. Prudentii reliquiis, est habitus honor, quod affirmanti ac dudum, ut ait in Prologo, in Aquitania versato refragari non ausim; sane verosimilimum fit, vitæ olim suæ illic curricula, et quidem martyrio, ut num. 7 dictum est, finivisse et sacris honoribus fuisse affectum. At quo loco apud Narbonem situs fuerit sancti Martyris tumulus, reperire potui nusquam.

§ II. Narbonensis provincia variis cladibus attrita: his superstites S. Prudentii reliquæ Besuam delatæ, et sacer illius cultus ibidem inchoatus.

Prodigio simile visum est Teobaudis, S. Prudentii tumulum, post multiplices Narboni et vicinis regionibus a barbaris illatas clades, semper tamen mansisse illesum. Occupatum fuisse a Gothis Narbonem Olympiade 298, sub annum Christi 443, ex Idatio jam vidimus supra. At rursus sub annum 436 a Gothis obsessum Olympiade 303, sequenti vero, Aëtio duce et magistro militum, obsidione liberatum idem auctor scribit, uti et Isidorus Hispalensis: sed hic Gothos, sub Theodorico Narbonem obsidentes, fugatos a Litorio prodit: Narbonem vero rursus traditum Gothis fuisse ab Agrippino comite (anno 464, ut notat Bouquetus) et a Gundebaudis Burgundionum rege (anno 508) dein fuisse direptum. Nondum abierat sæculum sextum, cum sub Reccaredo insigni iterum ab Arianis clade affectus est, de qua audi Paulum, diaconum Emeritensem, in Vitis Patrum Emeritensium cap. 49. Ea igitur, inquit, tempestate apud Galliarum eximiam urbem Narbonam hujusemodi contra fidem Catholicam diabolus excitavit seditionem, cujus causæ seriem enarrare perquam longum est. Nam si hoc per ordinem persequi voverimus, tragediam magis, quam historiam texere videbimur. Sed breviter summamque exiguum particulam enarremus. Duo denique comites, inelyti licet opibus et nobiles genere, profani tamen mentibus et ignobiles moribus, Granista videlicet et Wildigernus, cum Ariano episcopo, nomine Athaloco, vel alii plures compares errorum suorum, graviorem in eandem regionem fecerunt turbationem.

46 Nam resultantibus adversus fidem Catholicam, infinitam multitudinem Francorum in Gallias

A Gallis introduxerunt, quatenus vi pravitate Arianae partis vindicarent, et si fieri potuisset, regnum viro Catholico Reccaredo (regnavit ab anno 586 usque ad annum 601 tam in Hispaniis, quam in Gothia Gallica) praeferrent. Interim per idem tempus innumerabilem clericorum, religiosorum et omnium Catholicorum interficientes multitudinem, immensam fecerunt stragem... Posthaec igitur, nulla mora interveniente, sublimis atque omnipotens Deus, hostibus suis superno brachio repugnans, precibus excellentissimi Reccaredi principis sanguinem innocuum ulciscens, romphaali iudicio protinus de inimicis fecit ultionem. Saeculo vero septimo belli factibus exarsisse sub Wamba, Pauli vero rebellione, Julianus, Toletanus archiepiscopus, scribit, tom. II *Scriptorum Rerum Gallicarum* a pag. 707; ex quibus quoque *Idatium* et *Isidorum citavi supra*. Sufficiunt sane tot bellici motus cladesque, Narbonensi provinciae illatae, ut mirum videatur, S. Prudentii ecclesiam his permansisse superstitem. Nunc aliam audi ex *Teobauda*, qua quidem S. Prudentii ecclesia igne vastata fertur, sed integro tamen Sancti tumulo permanente. Tempore siquidem, inquit num. 8 et 9, lib. 1, Dagoberti, filii Childeberti regis Francorum, jam abundante iniquitate, et refrigerante charitate multorum, gens Saracenorum ex Africa transiens per angustias freti Atlantici, quod, *Sere* vocitatum, Africam secernit ab Europa, totam pervadit Hiberiam. Post annos vero decem, anno scilicet a Verbo humanato 733, cum uxoris et filii rebusque familiaribus transenso Pyreneo, Citeriorem Hispaniam et Aquitaniam ut habitari perpetuo ingrediuntur: urbes, oppida, castella, villas quaeversum depopulantur: ecclesias ubique et sacra loca incendunt vel diruunt, inter quae etiam beatissimi Prudentii ecclesiam edax consumpsit incendium, nec tamen sacrum contingitur lipsanum.

Narbonensi
provinciae

47 Vera quidem hic Teobaudus refert, sed, confuso rerum tunc gestarum ordine, male combinata: dum enim Saracenorum in Hispaniam ingressum anno decimo ante annum Christi 733, Dagoberto, Childeberti Francorum regis filio, in Francia regnante, affigit, anno 723 aut sequenti Saracenorum indicat in Hispaniam adventum contigisse. Atqui secundum *Chronicon Moissiacense*, quod ab initio regni Francorum usque ad annum 752 extenditur, Gothorum in Hispania regnum, devicto Roderico rege, ad Saracenos anno circiter 715 devolutum est, postquam biennio ante pedem in Hispania Saraceni fuerant; quod quidem ab anno 711 factum voluit neque Dagoberto anno 723 Francis imperabat, quem idem *Chronicon*, consentientibus *Annalibus Francis Nazarianis*, ab anno 707 usque ad 790 productis, obtisse ait sub annum 715. Non multum a citatis *Annalibus Rodericus Toletanus discrepat*, qui Saracenos Hispaniam invasisse scribit lib. III de *Rebus Hispaniae* cap. 19, currente aera 751, id est, anno 713, aera vero proxime subsequente, occiso Roderico, Gothorum in Hispania regnum evertisse. Nec rebus tunc gestis congruentius loquitur Teobaudus paulo infra, cum ait, post caesa anno 733 a Carolo Martello trecenta septuaginta quinque Saracenorum millia, Abderaman, regem Cordubensem, Aquitaniam invasisse, Narbonem obsidisse, ac tum denuo Saracenos ab eodem Carolo fuisse ad interuentionem usque deletos.

48 Carolus quidem Saracenos bis insigni clade

prostravit; ac primo quidem anno 732 aut sequenti in suburbia Pictavensi: *Chroni Moissiacensis verba sunt*: Anno 732 Abderaman rex Spaniae, cum exercitu magno Saracenorum per Pampelonam et montes Pireneos transiens, Burdigalem civitatem obsidet. Tunc Eudo princeps Aquitaniae, collecto exercitu, obviam eis exit in praelium super Garonna fluvium. Sed, inito praelio, Saraceni victores existunt: Eudo vero fugiens maximam partem exercitus sui perdidit: et ita demum Saraceni Aquitaniam depraedare coeperunt. Eudo vero ad Karolum, Francorum principem, veniens, postulavit ei auxilium. Tunc Karolus, collecto magno exercitu, exit eis obviam, et, inito praelio in suburbio Pictavensi, debellati sunt Saraceni a Francis: ibique rex Abderaman cecidit cum exercitu suo in praelio.

Dein iterum anno 737 Saracenos praelio fudit: Posthaec praefatus princeps, inquit idem *Chronicum*, audiens, quod Saraceni provinciam Arelatensem vel caeteras civitates in circuitu depopularent, collecto magno exercitu Francorum vel Burgundionum vel caeterarum in circuitu nationum, quae dominationis illius erant, Avinionem civitatem bellando inrupit, Saracenos, quos ibi invenit, interemit, et, transito Rodano, ad obsidendum civitatem Narbonam properat. Quam dum obsideret, Ocuca, rex Saracenorum, ex Spania Amoribinalet cum exercitu magno Saracenorum ad praesidium Narbona * transmittit. Tunc Carolus partem exercitus sui ad obsidendam civitatem reliquit, reliquam vero partem sumpta Saracenis obviam exivit in praelio super Berre * fluvio. Et dum praeliare coepissent, debellati sunt Saraceni a Francis caede magna; maximaque pars ipsorum cecidit in gladio. *Primo itaque ex binis memoratis praелиis, contra ac Teobaudus scribit, Abderaman cecidit; atque adeo secundum inire non potuit; quod initum est sub Ocuca: Narbonem vero tenebant Saraceni; obsidebat autem Carolus, cum initum secundum fuit, qua in re Moissiacensi Chronico, cuius potior fides, iterum Teobaudus adversatur, quem vide num. 10.*

49 Sed licet naevus suis, ut vidimus, non careat illatas clades Teobaudi de Saracenorum in Aquitaniam irruptionibus narratio, verisimilitudine tamen non caret, quod de combusta per illos S. Prudentii ecclesia, si tum superstes fuerit, perhibet: id enim illis non inusitatum fuisse, aliunde liquet: basilicam S. Hilarii Pictavis, seu in suburbio Pictavensi, igne concremasse, et S. Martini aedem incendio quoque destinasse leguntur in *Chronico Fredegarii continuato part. II, et apud Burdegalim ecclesias Dei concremasse: Ado quoque de Saracenis illorum temporum haec habet in Chronico: Saraceni pene totam Aquitaniam vastantes, et late alias provincias igne ferroque superantes, Burgundiam dirissima infestatione depraedantur. Pene omnia flammis exurentes, monasteria quoque ac loca sacra sedantes etc.; quae et alibi non raro leguntur. Dixi, Si tum superstes fuerit S. Prudentii ecclesia; fieri enim facile poterit, ut inter tot rerum vicissitudines, quae Narbonensium a Saracenis cladem praecesserunt, jam prius olim destructa fuerit; neque Teobaudus ullum hic dicti sui testem laudat: ipse vero, cum ante saeculum XII non scripserit, non id habet auctoritatis et ponderis, ut rem certam suo testimonio faciat. Sunt et nonnulla alia hoc loci apud Teobaudum, quae castigatione indigeant; sed de his in Annotationibus. Habemus jam igitur ex Teobaudi dictis destructam*

AUCTOR
J. B.
a variis gen-
tibus

E

* i. e. Narbonem

* al. Birra

F

AUCTORE
J. B.

structam quidem S. Prudentii apud Narbonem ecclesiam, sic tamen, ut sanctus Martyr parem tumulo exuvisque suis cladem inferri passus non fuerit haecenus. Quid porro his acciderit, ex Teobaudus audiamus.

adhuc super-
stities

20 Erepto e vivis anno Christi 840 Ludovico Pio, Francorum rege, Caroli Magni filio, atque inter se decertantibus Lothario, Ludovico, et Carolo Calvo, Pii filii, Normanni, Dani, Britones infestis armis Gallias identidem incursarunt et modo has, modo illas civitates igne ferroque vastarunt. Ermentarius abbas, qui tum vivebat, in Praefatione ad librum II de Translationibus et Miraculis S. Filiberti apud nos tom. IV Augusti pag. 92 in hanc rem ita scribit: Deinde (mortuo Ludovico Pio) insurgunt fratres juniores, Ludovicus et Carolus, in Lotharium seniore fratrem. Conglobantur horribilia bella veluti intestina: cedit victoria lugubris atque miserabilis junioribus fratribus: illorum discordia addit vires extraneis. Relinquitur fas, pergitur per nefas: deseritur custodia littorum maris Oceani: cessant bella extrinsecus, grassantur intrinsecus; augetur numerus navium, crescit innumeralis numerus Nortmannorum: fiunt passim Christianorum strages, depredationes, vastationes, incensiones, sicuti, quamdiu saeculum stabit, manifestis patebit indicis. Capiuntur, quascumque adeunt, civitates, nemine resistente: capitur Burdegalensium, Petrocorium, Santonum, Lemovicensium, Egolisma, atque Tolosa civitas: Andegavensium, Turonensium perinde, et Aurelianensium civitates pessumdantur. Easdem fere civitates Teobaudus recenset, sed Narbonem, quem his adjicit, inter captas a Normannis, Danis, et Britonibus civitates apud auctores ipso antiquiores numeratum nusquam inveni; ut forte illum ex conjectura Teobaudus propterea addiderit aliis Aquitaniae civitatibus, quod ad argumentum, quod tractabat, propius pertinere, eoque mirabilius appareret, S. Prudentii tumulum, grassantibus novis hisce per Galliam, ipsamque Aquitaniam barbaris, illa sum saluamque mansisse usque ad saeculum IX, quo tandem senescente, S. Prudentii reliquiae Besuam fuere allatae; quod et a quo et qui factum fuerit, jam expono.

C
Geilo Lingonensis episcopus,

21 Ac primo quidem Teobaudi aetate plerisque persuasum fuit, ipsosmet Aquitanos Saracenorum in Gallias irrumpentium metu, atque adeo jam inde ab initio saeculi octavi, Divionem, locum olim probe munitum et adversus barbarorum incursionem tutum, S. Prudentii corpus detulisse: sed hos Teobaudus, ut diximus num. 3, invicte refutat ex Agrimi, Lingonensis episcopi, Charta anni 889 aut seq., ubi id Geiloni, decessori suo, diserte adscribit. Quis autem Geilo fuerit, Hugo Flaviniacensis, saeculi XI scriptor, in Chronico Viridunensi apud Labbeum tom. I Bibliothecae Mss. pag. 122 ita exposuit: Geilo succedit (Egilo, Flaviniacensi in Burgundia abbati) in anno 26 (Caroli Calvi) ab Incarnatione Domini 866 in episcopatum Lingonensem promotus, et ei Sigardus anno 30 Caroli succedit. Hunc igitur si audiamus, Geilo ex abbate Flaviniacensi factus fuerit episcopus Lingonensis anno 870: sed fallitur Hugo. Nam apud Chiffletium in Historiae Trenorciensis Monumentis pag. 235 Charta occurrit, data, Isaaco, adhuc Lingonensi episcopo, anno secundo Ludovici Balbi, Christi 878, et in Charta Bosonis anni ejus 1000, Christi 879, apud Petrum Juenin in Monumentis Historiae

Trenorciensis pag. 103 Geilo Trenorciensis abbas adhuc nuncupatur, ut sub annum dumtaxat 880 illum sedem Lingonensem adisse necesse sit. Praeterea Falco Trenorciensis monachus, saeculi XI pariter scriptor, apud Juenin citatum pag. 18 et seq. sub Bernone, S. Philiberti abbate, vitam monasticam inchoasse scribit, ac post annos aliquot abbatem renuntiatum, destructa insula Hero, abbatiam S. Portiani, ac dein obtinuisse Trenorcium.

22 Geilo episcopatus sui principio parum gratus forte Lingonensibus fuit: turbas enim illi tempore Stephani V (nonnullis VI) quasi invito clero populoque ordinatus fuisset, suscitatus esse, ex Flodoardi Historiae Remensis lib. IV, cap. 1 (ubi Egilo nominatur) intelligimus. Atque ea fortassis de causa, ut aiunt Galliae Christianae auctae scriptores tom. IV, col. 537, Compostellam S. Jacobi reliquias veneratibus abscessit: at vero, sive id dicta de causa, seu pietatis ergo praeiterit, id equidem liquet, Geilonem, ex Hispania redeuntem, S. Prudentii reliquias alicubi in Aquitania repertas in Burgundiam attulisse, uti Agrimi, qui Geilonem in sede Lingonensi non diu post excepit, verba, num. 5 transcripserit, legenti non dubium fore existimo. Modum, quo id factum est, pluribus narrat Teobaudus a num. 12, quae ego compendio referam. Cum ex Hispania in Aquitaniam Geilo venisset, ex itinere fessus in villula quadam juxta viam publicam substitit, ibique apud ecclesiae ejusdem semiratae (erat ea S. Prudentii) matricularium sibi delegit hospitium. A cena percunctatur hospitem, equis esset illius ecclesiae patronus, quo is mortis genere obisset. S. Prudentius, inquit ille, professione martyr, cujus illic essent reliquiae, sed ob praeteritorum temporum iniquitatem omni cultu fere sacro tunc destituta. Invenit ad haec praesul, adhibitoque in consilium capellano suo, S. Prudentii reliquias, noctu furtive et tumulo, in quo jacebant, extractas, postro die clam hospite avexit in Burgundiam, majori illic in honore habendas. Ita quidem, ut dixi, Teobaudus: at isthoc modo id contigisse, solo Teobaudi testimonio non certo propterea credo, quod, licet, Sanctorum reliquias furtim non raro fuisse ablatas, non ignorem, probe tamen etiam teneam, hujusmodi furtum sacrarum reliquiarum studiosis falso quandoque fuisse affictum ab iis, quos monasteriorum suorum origines, reliquiarum acquisitiones, atque hujusmodi more poetarum (qualis videri Teobaudus cupit) fabulis ornare delectat. Quod si eo, quo Teobaudus refert, modo S. Prudentii reliquias nactus sit Geilo, tantum abest, ut, quod Teobaudus facit, illius factum laudem, ut plane improbem.

23 Satis igitur liquet, Geilonem, anno circiter 880 ad Lingonensem cathedram evectum, S. Prudentii reliquias in Burgundiam attulisse: verum, quo id anno contigerit, non ita convenit inter auctores. Vignerius in Chronico Lingonensi id illum episcopatus sui principio fecisse affirmat: Una ejus insignis, inquit, ac pene prima post initam possessionem actio fuit Compostellana peregrinatio, ex qua brachium S. Jacobi Apostoli, et corpus B. Prudentis, Narbonensis olim archidiaconi ac martyris, aliaque sacra lipsana secum detulit: Castellanus, cujus verba num. 3 transcripsi, anno 885: Tillemontius tom. XI Monumentorum Historiae Ecclesiasticae pag. 546 sub annum 887: Gautherotus de Civitate Lingonensi Christiana cap. 1, pag. 215, anno 885. Miror hic auctorum discrepantiam, cum Teobaudus ipse,

ex Hispania
in Galliam
reducit.

E

F

anno 885 die
7 Octobris
Besuam de-
fert.

A ipse quem nec Castellanus, nec Tillemontius consuluissent videntur, diserte affirmet, Geilonem S. Prudentii corpus Besuensis concessisse anno ab aeterno Verbo humanato octingentesimo octogesimo tertio. Nec est, cur ea in re Teobaudus quis diffidat, cui Geilo ipse in Charta num. sequenti recitanda, consentiat. Rursum Castellanus S. Prudentii reliquias Besuam a Geilone allatas scribit die 4 Septembris; Gaultherotus autem die 20 Octobris; neuter, at apparet, vere: nam Teobaudus Nonas Octobris seu die 7 ejusdem mensis sancti Martyris corpus scribit Besuam fuisse depositum.

locique monachis praevia quendam tribuit,

B 24. Besuenses porro monachi, ex quo S. Prudentii corpus possederunt, hunc sibi patronum constituerunt, diemque, quo illius exuvias primum potiti sunt, quotannis festum agi voluerunt: Deposito ergo, inquit Teobaudus, Besuae gloriosissimi Martyris corpore Nonas Octobris, eodem die annuatim decernitur laetitia pro tanti exceptione patroni. Geilo vero, ut suum erga S. Prudentium amorem venerationemque testatam fueret, Besuensis monachis certos redditus constituit, alendis luminariis destinatos, edito ea de re instrumento, quod ex Chronico Besuensi huc, ut promisi, transcribit. Omnibus dignitatibus, sublimibus ac mediocribus utriusque sexus et ordinis notum esse volumus, qualiter ego Geilo, Lingonensis ecclesiae humilis episcopus, Dei omnipotentis inspiratione commotus, beatissimum Prudentium, martyrem Christi Besuensi monasterio, in honore sanctorum Apostolorum Petri et Pauli constructo, digno honore collocaverim. Qui beatus Martyr ante introitum atrii, et in ingressu templi, ac deinceps miraculis, ut omnibus Christi circumquaque fidelibus patefactum est, claruit. Nutu ergo divinae Majestatis pulsatus, contuli illi aliquid ad luminaria praebenda ex redditibus S. Mammetis in Luco Superiori, capellam videlicet S. Marcellini, cum appenditiis suis et mancipiis utriusque sexus, quae ab episcopo Virdunensi ante paucos dies digna commutatione evindicavi.

edito instrumento,

C 25. Pontiliacum etiam cum adjacentiis suis et ecclesiam, in honore S. Hyppoliti in eodem loco consecratam, eidem sanctissimo martyri Prudentio contuli. Ecclesiam quoque de Chasuit ad integrum cum omnibus appenditiis suis eidem Sancto delegavi; ita ut ab hac die has donationes habeat, teneat atque possideat in perpetuum, nullo contradicente. Hoc solum a successoribus meis in Deum, et propter Deum obnixis precibus exorando deposco, ut, si adjicere aliquid placuerit, faciant. Et si non, haec parva a nobis tradita non demant, nec subtrahant. Quod et si qui, tentati a diabolo, invadere haec dona conati fuerint, nec permittatur eis locus in ecclesia cum caeteris Christianis. Et, nisi cito respiciant, maledictionibus cum Dathan et Abiron, et cum Juda, traditore Domini, poenis gehennalibus subiciantur. Insuper et auri libras quinque in ultione rectoribus ecclesiae Besuensis persolvant. Ego Geilo humilis episcopus hanc traditionem in synodali conventu peregi, et confirmari rogavi. Anno ab Incarnatione Domini 883. Indictione 4. Epacta 9. Regnante Carolo Magno. Signum domini Geilonis episcopi, harum rerum donatoris. S. Heliae. S. Oberti. S. Galcaudi. S. Helgaudi. S. Arnaldi. S. Cuntardi. S. Odonis, et reliquorum omnium, qui illi synodo affuerunt, die Dominico mensis Octobris 8. Idus ejusdem mensis.

Octobris Tomus III.

26. Recte se habent in charta Indictio A; Epacta 9, veteri scilicet computandi more numerata, et annus Incarnationis 883, quo cycclus Lunae fuit x. Pro Regnante Carolo Magno legendum esse Regnante Carolomano, res ipsa clamat; satisque perspicuum est, hoc mendum non Geiloni sed eorum potius, qui Chartam descriperunt aut interpolaverunt, imperitiae vel oscitantiae tribuendum. Alter quoque error his in verbis latet: Die Dominico mensis Octobris 8 Idus ejusdem mensis; quae postmodum Chartae adjecta videntur: nam anno 883, quo littera Dominicalis fuit F, 8 Idus Octobris, seu dies 8 Octobris in diem Martis incidebat. Incidit autem in diem Dominicum annis 881 et 887, quibus littera Dominicalis fuit A. At anno 881 ex Teobaudus nondum in Burgundiam erant allatae S. Prudentii reliquiae, neque in Besuensi monasterio depositae: anno vero 887 Carolomanus in vivis superstes non fuit, anno 884 mense Decembri, die 6 defunctus, ut Labbeus scribit in Concordia chronologica.

27. Quae pro sua erga S. Prudentium veneratione Geilo Besuensis dederat, eo mortuo, Valtarius quidam invasit; sed ab Agrimo, proximo a Teobaudus Geilonis successore, legitimis suis possessoribus fuere vindicata anno 889. Erstat ea de re in Chronico Besuensi Agrimi Charta, quam, quod reliquiarum S. Prudentii ex Aquitania in Burgundiam factam per Geilonem translationem probat, et non dubium Geilonis in Besuenses, quam jam diximus, liberalitatem confirmat, integram pariter huc transfero: sic habet: Agrinus, divina dispensante clementia, humilis episcopus. Omnibus Ecclesiae Dei fidelibus utriusque sexus et ordinis usquam locorum degentibus. Ad multorum constat pervenisse notitiam, qualiter Geilo pia recordationis episcopus, predecessor meus, sanctum Prudentium de Aquitania transferens, in nostrum episcopium Lingonense detulit, et in Besua monasterio ad laudem et gloriam nominis Dei solemniter collocavit. Ubi ob amorem Dei et reverentiam ejusdem S. Prudentii quasdam res ecclesiae suae, videlicet Pontiliacum cum adjacentiis suis, et ecclesiam, in honore S. Hyppoliti consecratam, eidem monasterio contulit, quatinus monachis et Dei servis, ibidem Domino famulantibus, futuris temporibus proficiant in augmentum. Quo quidem de hac vita sublato, sicut reliquae res ecclesiae nostrae irrationabiliter ad votum diripientium distractae sunt: ita quoque et Pontiliacum a loco, ubi fuerat a praefato praesule collatus, est a Valtario, sicut certissimum est, sacrilege invasus et indebite alienatus.

28. Unde Gualcaudus, abbas praefati monasterii Besuae, cum confratribus suis monachis nostram humilitatem adiens, praedictum, loco injuste illatum, lacrymosis questibus innouit, et, ut nostra munificentia sublata indebite redderentur, pro amore Dei et reverentia Petri et Pauli Apostolorum principum sanctique Prudentii humiliter deprecatus est. Nos igitur, deprecationem illius paterne suscipientes, eamque cum fidelibus ecclesiae nostrae clericis ac laicis pertractantes, et justam rationabilemque et rectam prospicientes, consilio et consensu totius ecclesiae nostrae sicut praefatae res ab antecessore nostro saepe dicto loco concessae sunt, et nos quoque praesentialiter concedimus, et hac auctoritate, regnante Domino nostro, perpetuum conse-

AUCTORE
J. B.

aliqua tamen
ex parte nunc
depravato;

que a Geilonis
obitu Besuensis

E

F

ab Agrimo,
Lingonensi
episcopo, vindicanda fuerunt.

ACCTORE
J. B.

consecramus. Ut autem præsens nostra restitutio futuris temporibus vigorem inviolabilem obtineat, et de cætero indebitam injustamque nesciat pati jacturam, manu propria roboravimus, fideliumque nostrorum subscriptionibus confirmari jussimus, successoribus nostris per sanctam et inextricabilem Trinitatem humiliter obnixque suggerentes, ut, quæ a nobis pie statuta sunt, ab illis inviolabiliter conserventur. Agrinus, sanctæ Lingonensis ecclesiæ humilis episcopus, in Christi nomine roboravi et signavi. Othertus, Præpositus et archidiaconus, signavi. Bernardus arch. sig. Madalgaudus diaco. sig. Isaac archid. sig. Emmarricus archid. sig. Euardus diaconus sig. Helgaudus presbyter sig. Arnaldus arch. sig. Fulcufus diac. sig. Albericus diac. sig. Acleuertus subd. sig. Vulleus subdiac. sig. Siquinus subdiac. sig. Josselmus acolitus sig. Gislerius acolit. sig. Ego Brantio, indignus presbyter, hanc restitutionem scripsi et dictavi n Id. Apr. Indict. viii *. anno ii regnante Odone rege; a morte Caroli Crassi, vel ipsius exauctorabile, anno 887 mense Novembri, ut volunt, facta: obiit autem mense Januario anni sequentis.

* lege vii

B
Coli S. Prudentii in Burgundie copit, ex quo Besuam ejus reliquias delate fuerunt.

29 Quo loco S. Prudentii cultus sacer sæculo ix apud Burgundiones fuerit, colligi ex dictis potest; quam verosimiliter non parum auxere miracula admodum frequentia, quæ ad illius invocationem mox a translato ipsius Besuam corpore et deinceps, ut ex Charta Geilonis supra liquet, contigerunt, quæque Theobaudus tribus complexus est libris. Verum de his et sacri corporis translationibus agam § seq. : quo priusquam accedam, id præterea indicium non præteribo, Castellana, verbis num. 3 transcriptis, indicare, S. Prudentium in diœcesi Pictavensi cultum etiam sacrum obtinuisse. Quo tempore is cæperit, quo loco vigerit vigetæ, quibus denique in rebus is situs sit, nec Castellanus singillatim edixit, nec ego uspiam reperi. An Geilo forte S. Prudentii reliquiarum alicui Pictavensi ecclesiæ partem concessit, sicut a Vignierio dicitur cathedrali suæ ecclesiæ earum portionem imperitisse? Aut an eo translata postmodum, ut in vicum Villam Novam, de quo num. 59, aliquando fuere delate? Geilonem cellam quamdam, S. Prudentii dictam et in Pictavensi solo sitam, acquisivisse novi; at nondum sedem tunc Lingonensem adierat, ut liquet ex dictis de anno suscepti a Geilone episcopatus, et ex Joannis VIII Papæ diplomate anno 878 dati, monumentisque recentioris Historiæ abbatæ S. Filiberti pag. 99 inserti; neque tum temporis S. Prudentius, de quo agimus, apud Pictavos aut Burgundiones notus cultusve fuisse videtur; ut adeo alterius hic, homonymi tamen mentionem fieri putem. Sed hæc monuisse sufficiat.

§ III. S. Prudentii miracula, Besuæ patrata : translatio corporis Divionem, et ejusdem ad Besuense monasterium reductio.

S. Prudentius varia miracula,

Ex quo Besuam S. Prudentii corpus allatum fuit crebris ille fulgere miraculis continuo cœpit, quæ tribus Theobaudus, ut dixi, complexus est libris, quorum binos posteriores ipse concinnavit;

primum vero (alias secundum) anonymus, Besuensis item monachus Theobaudus antiquior, cujus lucubrationem Theobaudus fore transcriptit, et concinnatis a se duobus posterioribus præfixit. Docet id Theobaudus ad calem libri primi, a se compositi, hæc de libri secundi auctore inquiriens: Quantis autem quibusve ibidem, in basilica videlicet beatorum Apostolorum Petri et Pauli, virtutum coruscaverit radiis, a nescio quo nostratum satissimo expeditum sermone celebri effertur memoria, quæ etiam virtutum insignia in hoc Opere nostro dignum duximus inserere etc. *Et iterum principio lib. 2 ita loquitur*: In secundo nunc, quibus quantisque sese apud Besuam declaravit virtutibus, ut olim scriptæ sunt, assignare rationis ordo postulare videtur, fides autem rerum ipsarum ad primum referatur auctorem. Neque vero hic auctor ea, quæ de S. Prudentii miraculis prodiit exiguæ est auctoritatis, sive res ab illo scriptas, sive modum, sive qua scripsit, etalem consideres. Etenim miracula quidem paucorum annorum spatio patrata satis multa, sed in quibus nihil, quod aut incredibile, aut valde inusitatum, aut ad augendum miraculorum splendorem excogitatum videri debeat, auctor ille congestit. Scripsisse vero videtur sub annum 921: exorsus enim a miraculis, quæ anno 883 contigerunt, cum ad annum 921 pervenit, finem scribendi fecit, ut nihil scripsit, cui non videatur fuisse æqualis vel suppar. His adde, quæ de antiquo admodum lucubrationis ejus apographo dicta sunt num. 9.

31 Porro miracula, quæ refert, commentatione non indigent: satis igitur habuero, pleraque ad annorum ordinem, quo contigerunt, revocasse: ac primo quidem anno 883 a mense Octobris usque ad 9 Novembris ejusdem anni contigisse videntur ea, quæ a num. 20 usque ad num. 23 enarrantur: quod enim num. 20 de Joanne opitione legitur, in ipsa S. Prudentii corporis translatione contigit; quod vero num. 23 de Flaverta legitur, media nocte Vigilæ S. Martini contigisse, ait anonymus. Quæ vero deinde sequuntur, vel anno 883 Novembri et Decembri mensibus, vel ante Pascha anni 884, hodierno annum computandi more, contigerunt: postremo autem contigit primo miraculum in puero Berionensis villæ, de quo num. 25, utpote factum in die Paraceves. Secundo, quod in Emesegaudo, utpote factum in Paschate, in diem 19 Aprilis tunc incidente; tertio, quod in Adisindi infantula, quod sub idem Pascha accidit; quarto, quod in Ermenaldo, factum die ascensionis Domini seu 28 Maii; quinto, quod in puella Glismode, factum 6 Junii; sexta, quod in puerulo Wlfranno, factum Pridie ante Vigiliam S. Joannis Baptistæ, cujus Nativitati dies 24 Junii sacer est; septimo, quod in Heldeverta, factum Dominico die ante Decollationem S. Joannis Baptistæ, qui eo anno fuit 23 Augusti; octavo denique, quod in viro Agnalays dicto (quod enim de Germinio subdit, extra ordinem refert) in Arleverta, Moringo, Agelia et Arisma ad eundem annum referenda videntur.

32 Sed ad annum 885 refer primo miraculum, quod in Gauselino num. 31 patratum dicitur, qui cum, anno 883 vel sequenti ex supra dictis, alio jam fuisset a S. Prudentio affectus beneficio, ac propterea ejus servitio se addixisset, aliquanto post Besuensis sese subduxit, et anno abhinc secundo mutus effectus est, eodemque anno die 8 Augusti loquendi facultatem recepit, quæ ad annum 885 facile deducunt. Ad annum autem 886 refer,

A refer, quod num. 34 de *Wlfaida* habetur : contigisse enim illud anonymus scribit eo anno, quo feria 4 post Pentecosten concurrebat cum decimo quinto Kalendas Junii seu cum 18 Maii : anno autem 886 Pascha incidit in diem 27 Martii, Pentecoste in diem 15 Maii, ac proinde feria a Pentecoste 4 in diem 48 ejusdem mensis, nisi malis ad annum 897, quo in 27 Martii Pascha quoque incidit, id revocare. Ad suum igitur quodque annum revocatum est, quantum quidem per anonymum licuit, S. Prudentii miraculum ab anno 883 usque ad annum 886, spectata Theobaudi narratione, excepto uno alteroque, de quo id non ita tuto facere licuit. Alterum ex his habes num. 32 de Pallio altaris, a combustione servato, quod quidem miraculo anni 885 proxime subjungit; sed cum passim temporis ordinem anonymus servet, et hoc mense Augusto, pallii vero ab igne servati festo SS. Petri et Pauli seu 29 Junii accidisse scribat, suspicatus sum, an non forte id loco non suo retulerit : et vero Ms Divionense antiquum, id contigisse, ait, anno 898, Indictione 1, 3 Kal. Junii. Alterum vero occurrit num. 36, quod quidem miraculo anni 886 vel

B 897, in *Wlfaida* facta, subnectit, sed præmissis his verbis : Præterito vero tempore, quæ annum facti miraculi omnino dubium faciunt. Ceterum ab anno 898 usque ad annum 921 vix ullum miraculum S. Prudentii recensetur, præter unum, quod anno 921 die 23 Septembris, ad calcem libri II accidisse memoratur; et alterum, quo cæcum Divione S. Prudentii meritis visum divinitus accepisse, anonymus memorat, postquam ejus corpus in Divionensem S. Stephani ecclesiam translatum ac depositum fuerat; qua de translatione nunc agendum.

donec ob-
tinuas

33 Gallias ea tempestate assiduus incursionibus Normanni fatigabant; quibus cum solemnne esset in obviam quæque seu sacra seu profana igne ferroque sævire, coacti sunt locorum, ad quæ barbaris facilius expeditiorque patebat aditus, indigenæ tum sibi, tum Sanctorum reliquiis, quas pene se habebant, alibi præsidium quærere : itaque illorum maxime oppidorum delectus habebatur, quo vel barbarorum arma non existimabantur perventura, vel quæ validioribus munitis septa spem faciebant fore, ut, si forte vis hostilis ingrueret, repelli facile posset. Besua haud procul aberat Divio, munitissimum id temporis in Burgundia oppidum, cui cis Ararim, ut scribit Vignerius in *Chronico Burgundiæ*, Richardus præerat, qui a fortitudine bellica ingens sibi nomen compararat. Huc itaque sub annum 888 Besuenses monachi, dum pacatiora redirent tempora, S. Prudentii corpus intulerunt, ut quidem Theobaudus ait, qui, dum translatus eo sancti Martyris reliquias narrat, et anonymo sibi prælucenti plura addit de suo, varia narrationi suæ tunc temporis gesta inserit; sed ita ut ex his nonnulla nec veritati, nec antiquis illorum temporum scriptoribus consona videantur. Priusquam Theobaudi verba adducam, quædam huc facientia ex illis delibabo, ut liceat, quæ vere et contra quæ falso scripserit.

Normanno-
rum sub finem
seculi IX

C 34 Id vero constat in primis, Normannos sub finem sæculi XI non raro armis tentasse Lutetiam Parisiorum : sed et aliis non paucis Franciæ Galliæque urbibus infestos fuisse, ex antiquorum scriptorum testimonio compertum habetur. *Annales Fuldenses* ab anno 882 ad 887 continuati tom. VIII *Scriptorum Rerum Gallicarum* pag. 46 sic habent ad annum 886 : Mense Februarii

exercitus Orientalium Francorum missus est contra Nordmannos in Galliam juxta Parisios consistentes. *Adduit paulo infra* : Interea Sigifrid cum magna multitudine Nordmannorum cæteris, qui ibi residebant, auxilium laturus venit, ac Christianis magnum intulit metum. Unde imperator perterritus, quibusdam per Burgundiam vagandi licentiam dedit, quibusdam plurimam promisit pecuniam, si a regno ejus statuto inter eos tempore discederent. *Iidem Annales ab anno 883 ad annum 901 continuati tom. mox citato pag. 50* : Post Pascha, habito generali Papiæ conventu, imperator per Burgundiam obviam Nordmannos in Galliam, qui tunc Parisios erant, usque pervenit. Occiso ibi Henrico Marchensi Francorum, qui id tempus Niustriam tenuit, rex, parum prospere actis rebus, revertitur in sua. *Annales Mettenses eodem tom. pag. 66 ad annum pariter 886* : Nortmanni a Lovon recedentes, Sequanam ingrediuntur, et Parisios applicantes castra ponunt, et civitatem obsidione claudunt : contra quos imperator Heinricum ducem cum exercitu vernali tempore dirigit; sed minime prævaluit.

AUCTORE
J. B.

35 Quod vero de Burgundia, per Normannos tunc vastata, supra ex *Annalibus Fuldensibus* relatum est, innuunt et *Mettenses* his verbis : Post hæc imperator, Galliarum populos perlustrans, Parisios cum immenso exercitu venit, ibique adversus hostes castra posuit : sed nihil dignum imperatoria majestate in eodem loco gessit. Ad extremum concessis terris, et regionibus, quæ ultra Sequanam erant, Nortmannis ad deprædandum, eo quod incolæ earum sibi obtemperare nollent, recessit et recto itinere in Alamanniam perrexit. *Jam itaque Parisiensem civitatem anno 886 seu 887 obsessam, eodemque Burgundiam habemus a Normannis fuisse vastatam. Utrumque iterato fecere anno 888, si modo ad illum annum iidem Annales proxime citati recte loquuntur* : Eodem anno Nortmanni, qui Parisiorum urbem obsidebant, miram et inauditam rem non solum nostra, sed etiam superiore ætate fecerunt. Nam cum civitatem inexpugnabilem esse pensassent, omni virtute omnique ingenio labarare cæperunt, quantenus, urbe post tergum relicta, classem cum omnibus copiis per Sequanam sursum possent evehere, et sic Hionnam fluvium ingredientibus, Burgundiæ fines absque obstaculo penetrarent. Civibus autem omni instantia prohibentibus ascensum fluminis, naves per siccum plus quam duorum passuum millibus trahunt; et taliter declinato omni periculo, iterum eas Sequanæ fluentis immergunt. Et post paululum Sequanam relinquentes, Hionam, ut disposuerant, et sub omni celeritate navigantes, Senonis applicuerunt : ibique castris positus, per continuos sex menses eandem urbem obsidione claudunt, totamque pene Burgundiam rapinis, cædibus ac incendiis demoluntur.

E
per Gallias
provincias

F

36 *Dixi supra*, Si modo ad illum annum (888) iidem Annales recte loquuntur : quæ enim ibidem referuntur, anno 886 contigisse videntur, ut ex ipsis *Annalibus Mettensibus* colligi potest : nam ad annum 889, a Nortmannis denuo Parisiensem civitatem oppugnatam, aiunt : ad annum vero 890, non quarto, ut alias dicere debuissent, sed tertio id contigisse tradunt. Per idem tempus, inquit, Nortmanni, a Matriona fluvio exeuntes, Parisios revertuntur : et quia omnimodis descensus fluminis per pontem prohibebatur, tertio castra locant, et iterato certamine præ-

irruptiones,
de quibus non
admodum
accurate

AUCTORE
J. B.

prædictam urbem impugnant. Eadem tamen verbis iisdem, ad eundemque annum Regino habet, qui tum temporis vivebat. Paulo aliter Annales Vedastini: secundum hos prima Parisiensis obsidio capta anno 885 et ad sequentem protrahata est, quo et Senonensem civitatem, relicta Lutetia, obsidisse Nortmannos aiunt. Anno 887 Parisios regressi tributum exegere et Burgundiæ partem populati sunt. Anno 888 Meldas ceperunt; sequenti vero rursus Parisios regressi sunt, et more suo Burgundiam igne ferroque vastarunt. Vedastinis Annalibus consonat Chronicon de Gestis Nortmannorum eodem tomo Scriptorum Rerum Gallicarum pag. 95 et duabus seqq. Mabillonius in Annalibus Benedictinis primam Parisiensem obsidionem ad annum 886 refert, secundam ad annum 889, tertiam ad annum 890. Pagi in Criticis primam pariter ad annum 886, num. 8. Regressos vero Nortmannos anno 887 scribit num. 4 ad eundem annum, et rursus ad annum 888, num. 8. Sed secundo obsessam ad annum 889, num. 3. Denique tertio obsessam ad 890, num. item 3.

Theobaudus
loquitur,

37 Ut ut hæc sese habeant, Theobaudi verba, quibus eadem narrat, nonnulla continent, quæ cum recitatis modo auctoribus sive antiquioribus, sive recentioribus, non facile componas. Anno vero, inquit, ab Incarnatione Domini octingentesimo octogesimo septimo, ultimo Karolo puero, filio Ludovici imperatoris, regnante in Francia. Odone autem, filio Roberti Andegavorum comitis, tutore regni, Normannorum gens effera, immensis exercituum collectis copiis, Franciam ingrediuntur. Jam enim prius Parisiacam urbem post septem annorum obsidionem captam et vastatam, Rothomagum, Ebroas, Bajocas et cæteras Neustriæ civitates atrociter depopulati fuerant. Tunc vero Belvacum, Carnotum, Meldis, Milidunum solo tenus everentes, totas longe lateque, nullo penitus obsistente, pervagantur Gallias, rapinis, incendiis, ferroque cuncta pessumdantes. Carolus Crassus diem suum obiisse anno 888 mense Januario, habent Annalium Fuldensium continuatio altera, et Annales Mettenses, eodemque in ejus locum Odonem elegerunt Franci secundum Annales Vedastinos, Chronicon de Gestis Nortmannorum, et Reginonem. Fuertine Odo regni Francici tantummodo tutor, an vere rex, non inquiri. Certe non ante annum 888 sive in regem, sive in regni Francici tutorem electus fuit; quod si post mensem Aprilis contigerit, ut inquit Labbe in Concordia Chronologica, in cujus diem septimum eo anno Pascha incidit, certe Theobaudus auctoribus mox citatis hoc loco adversatur. Ad hæc Parisiensem civitatem plus vice simplici vel obsidione cinctam vel certe excursionibus Nortmannorum fuisse tentatam, qui relata modo scriptorum monumenta legerit, non revocabit in dubium: at ab anno 883 usque ad annum 887 aut sequentem ne sufficiens quidem spatium reperiet, ut septem annorum obsidione premi potuerit. Multo minus eo temporis spatio captam fuisse a Nortmannis, putabit, cum ejus obsidiones vel pretio redemptas, vel frustra fuisse tentatas, ibidem leget.

sub annum
888, ut qui-
dem Theobau-
dus

38 Idem tamen ex parte habet et Hugo Flaviniacensis, cujus Chronicum in annum 1102 desinit, sic inquit: Carolus ergo adeptus imperium, postquam Nortmannos, qui Parisios septem annorum obsidione attriverant, sibi subdidit, (imo cum illis pacem et quidem indecoram pepigit) obiit anno Incarnationis Domini 888,

Indictione 4, pridie Nonas Octobris, anno imperii sui 4; verius anno imperii sui octavo, pridie Idus Januarii. Eodem sæculo, quo Hugo Flaviniacensis fuit, scripsit Theobaudus. Sed quorsum ista Theobaudus? Quia, inquit, tunc sanctissimi corpus Prudentii Divioni propter metum eorum (Nortmannorum) translatum longis temporum illic permansit anfractibus. Annus translationis apud Labbeum expressus est 887; sed malim annum 888; primo quia Theobaudus num. 40, S. Prudentii corpus anno 921 nono Kalendas Octobris Besuam relatum, scribit, postquam annis 33 Divione permanserat; a nono autem Kalendas Octobris anni 888 usque ad eundem Octobris diem anni 921 anni excurrunt integri 33. Secundo, quia translationem illam contigisse ait, cum jam Odo Francorum rex, vel Francici regni saltem tutor constitutus erat, quod ante annum 888 non accidit.

39 Eundem quoque annum (888) signat auctor Chronici Besuensis tom. I Spicilegii Acheriani pag. 326 et duabus seqq., cujus verba, quod varias Besuensis monasterii clades atque ipsam

et Chronici
Besuensis
auctor

etiam corporis S. Prudentii aliorumque Sanctorum translationem, et subinde quidem distinctius, memorant, huc transcribere est visum: Circa idem fere tempus (meminerat ante anni 891 obitus Geilonis episcopi) secundum quod scriptum est, risui nostro dolor admixtus est, et extrema gaudii nostri luctus occupavit. Nam venientibus per Franciam in Burgundiam Nortmannis, monasterium istud Besuense penitus contigit desolatum iri. Et cum septies, inveniamus, locum istum a perfidis Christianis seu a paganis violatum atque destructum, hæc ultima destructio non immerito a nobis emphatice dicitur « Desolatio » desolationum. » Dicamus igitur, sicut in antiquis membranulis nostris vix recolligere potuimus, quomodo et a quibus sexies devastatum sit, ut tandem ad hanc ultimam et atrocissimam desolationem paulo latius disserendam accedamus. Prima vice a Christianis per intestina bella, qui hunc locum invadentes abstulerunt inde cum aliis rebus etiam omnes cartarum auctoritates: unde jam in præcedentibus aliquantulum mentionem fecimus. Alia vice a Vandalis, perfidis paganis. Tertia vice a Sarracenis, quando Augustidunum civitatem destruxerunt, anno ab Incarnatione Domini 831 Fertur etiam, una vice a monachis hunc relictum fuisse locum ob metum cujusdam morbi, qui hanc vastabat regionem. Quarta vice tempore Remigii, fratris Pipini regis, Magni Caroli patris, per quamdam feminam, nomine Angla, cui prædictus Remigius hunc locum donaverat: unde et nos in superioribus mentionem fecimus. Cujus rei ordinem, qui plenius nosse desiderat, ad eam descriptionis narratiunculam recurat. Sed et hoc sciendum, quod ex hoc tempore usque ad domnum Albericum, qui hunc locum reparavit, ab ordine monastico penitus cessavit.

40 Jam vero dicendum est de illa ultima desolatione (unam e sex prioribus omisit) quæ non solum huic loco obfuit, verum etiam totam Franciam ipsis Nortmannis vastantibus, neque usquam Francis tutam resistendi firmitatem reperientibus, multa Sanctorum corpora Divioni castro invecata sunt, eo quod firmissimum et inexpugnabile videretur, quorum quædam postea sunt relata, quibusdam ibi remanentibus, alia sunt ad alia loca translata. Delatum est a Suesionis corpus beati Medardi episcopi. Delatum

voluit;

es v

A est a Taruanensibus corpus beatissimi Silvini eorum episcopi. Nostri quoque patroni, beatissimi Prudentii, corpus eodem delatum et in basilica beati Stephani collocatum, multis annis permansit. Tandem Deo nobis propitio, paceque reddita, beatissimi Prudentii corpus inde delatum, et beati Silvini corpus cum beata Anglia, ejus familiarissima, nobis a Deo donatum. Sicque factum est, ut, cum hujus loci protectionem principaliter habeat cum Paulo princeps Apostolorum Petrus, unum ipsius exornet latus beatissimus martyr Prudentius, alterum cum venerabili Anglia beatus Silvinius episcopus. Aliquantisper protelavimus desolationis nostrae narrationem, nolentes silentio contegi, qualiter nobis, qui putabamur nostro Patrono desolati, postmodum a Deo sint pro uno duo procurati. Nunc ad ea, quae omisimus, redeamus.

sed certius forte ex anonymi antiquioris mente

41 Audientes hi, qui hic erant monachi, Nortmannorum adventum, quidam timore poenae ac mortis se occultaverunt, quidam ad alia monasteria demigraverunt. Nec mirum, quoniam qui hic remanserunt, gladio interfecti sunt, quorum nomina haec sunt: Ayrmannus monachus, Genesis monachus, Beraldus monachus, Sifardus monachus, Rodeo monachus, Ansuinus presbyter, Adalricus puerulus. Hi omnes, pro Christo pie jugulati talionem Deo reddentes, sacrificium Deo effecti sunt anno ab Incarnatione Domini 888. *Nolim quidem affirmare omnia, quae hic Chronici Besuensis auctor scribit, eodem anno 888 contigisse: rationes enim non desunt, ob quas S. Medardi Divionem translatio usque in annum 901 differatur, uti apud Papebrochium tom. II Junii part. 1, pag. 97 videre est. Et Bollandus tom. III Februarii pag. 27 translationem S. Silvini ad Divionense castrum anno 881 videtur asserere. At anno 888, quo monachos Besuenses, qui suo in monasterio remanserant, a Normannis occisos ait Chronici Besuensis auctor, ab iis, qui Nortmannorum metu fuga sibi consuluerunt, fuisse ablatum ac Divionem deportatum, tum ex jam dictis, tum ex rerum temporumque adjunctis verosimile quidem apparet: sed Ms. Divionensi, atque adeo anonymo antiquiori, si quidem illud incorruptum sit, contrarium: quo teste, ad annum usque 898 S. Prudentii corpus (vide num. 32) Besuæ remansit, ut secundum anonymum translatio illa anno 898 vel 899 contigisse videatur.*

anno 898 vel 899.

42 Neque vero anonymi haec assertio a rerum tunc gestarum temporumque adjunctis minorem, quam Theobaudi verosimilitudinem trahit: nam etsi anno 888 devastatum a Normannis Besuense cenobium fuerit, jam inde tamen ab anno proxime insequenti rursus inhabitatum fuisse a monachis, ex Agrimi Charta, num. 27 et seq. recitata, conficitur. Porro ingentem Burgundis metum anno 898, vel certe 899 a Normannis fuisse incussum, necesse est, quo illos Richardus, Burgundiae dux, prope Argentolium in pago Tornodorensi ingenti praelio adortus, fudit. Sic enim ad illum annum apud Labbeum tom. I Bibliotheca librorum Mss. pag. 285 Chronicum Andegavense, ex codice cenobii Vindocinensis excerptum: Praelium factum est a Richardo duce contra paganos in pago Tornodorensi apud Argentolium cum victoria et caede paganorum. Vero autem fit admodum simile, monachos tum Besuæ superstites, imminentiibus Burgundiae Normannis, S. Prudentii reliquias, quod forte anno 888 non fecerant, acceptae tum cladis memores, Divionem

transtulisse, ut adeo nihil admodum urgeat, ut, relicto anonymo, Theobauda adhaerendum sit. Anonymus quidem aequae ac Theobaudus S. Prudentii corpus anno 921 Besuam reductum scribit; sed quot annis ibidem permanserit, silet: dixit Theobaudus annis 33; verum fortasse de suo: sicut et alia multa in anonymum hic videtur commentatus. Ceterum de S. Silvano et Anglia a chronographo Besuensi memoratis ex citato Bollandi pag. 28 obiter observa, Silvanum quidem a Gualtheroto, diocesis Lingonensis reliquias enumerante, Tarbensem episcopum perperam dictum, qui, si non Taruanensis episcopus fuerit, certe in districtu Taruanensi versatus aliquanto tempore, ibique mortuus est: Angliam vero, alias Aegliam, Gallice Ognies dictam, fuisse Adalsquari uxorem, Siccidis virginis matrem, feminam quidem, olim forte cultam ut Sanctam, sed cujus jam cultus obsoleverit.

43 Vignerius in Chronico Besuensi pag. 68 Besuenses reliquias Divionem translatas et ejusdem loci monachos a Normannis occisos, scribit, anno 891. Verba ejus sunt: Eodem (Agrino) cathedram (Lingonensem) occupante, nempe anno 891 Besuenses monachi metu Nortmannorum omnia devastantium sacra tutelarium suorum lipsana Divionem transtulere.... Interim sacrilegi praedones Besuam spoliaverunt, et Dei famulos, ibi repertos, in odium sine dubio religionis trucidarunt. Ita ille, forte quod in Chronico S. Benigni Divionensis (vide tom. I Spicilegii Acheriani pag. 418) verbis, quibus a Normannis Belvacum, Meldos, Melidunum et Carnotum capta narratur, et Odo Francorum rex constitutus fuisse, subjiciantur: His temporibus Incarnationis Christi octingentesimus nonagesimus primusolvebatur annus: sed perstringuntur eo loci, quae a morte Caroli Crassi usque ad annum 891 contigerunt; ut hinc annus determinatus rei cujuslibet, quae ibi narratur, et translationis reliquiarum S. Prudentii haberi nequeat, licet Chronici Besuensis auctor, qui Chronici S. Benigni verba non raro transcribit, eorumdem urbium a Normannis captarum meminerit, ac mox S. Prudentii reliquiarum translationem enarret; quippe qui et ipse diversis temporibus gesta in unum congerat.

44 Erat tunc temporis Besuensibus abbas Vualcaudus, qui dispersos monasterii sui monachos, abeuntibus Normannis, brevi collegisse videtur, cum Agrini, seu Agrimi, Lingonensis episcopi, Charta, qua hic Besuensibus, quod ante Geilo dederat, nuper autem Vualtarius invaserat, vindicavit, data sit, ut supra num. 28 et seq. vidimus, anno insequenti seu 889, in eaque Gualcaudus abbas praefati monasterii Besuæ cum confratribus suis monachis episcopum adisse legantur. Scribit quidem Chronici Besuensis auctor (Joannes Monachus, ut apparet, cujus mentio habetur in Epitaphio Stephani abbatum pag. 658) de Abbatum Besuensium successione in hunc modum pag. 531: Defuncto autem Vualcaudo abbate, Vualcaudus successit, sed isto obeunte, Galcaudus successor efficitur, sed et isto defuncto, successit abbas nomine Milo, postmodum Matisconensis episcopus. Unde videri posset Galcaudus, tertio hic loco memoratus, tum Besuensibus praefuisse: verum locus hic insignem corruptionem videtur passus, idemque abbas Vualcaudus ob varietatem nominis ab imperito interpolatore in duas tresve personas distractus. Consule potius Chartam de Luco pag. 516

AUCTOR
J. R.

illius corpus
Divionem
translatum
fuit:

E

F

unde sub abbate Besuensi
Vualcaudo

et

AUCTORE
J. B.

relatum fuit
Besuam

et seq., in qua Vualcaudo Vuarinum, Vuarino Teutbertum successisse reperies; ut Vualcaudo Warinus, Galcaudo vero substituendus sit Teutbertus, cui tandem Milo successit.

45 S. Prudentii corpus Divionem delatum in ecclesia S. Stephani Protomartyris juxta hujus altare depositum fuit, ibique mansit usque ad annum 924, ut legitur in Actis num. 43. Idem legitur quoque in Chronico Besuensi pag. 531, quod ita habet: Defuncto igitur Agrimo episcopo successit Vuarnerius episcopus. Hic, petentibus monachis hujus cœnobii, beatum Prudentium martyrem retulit de Divione, cum innumerabilibus clericis diversi ordinis a plebe innumerabili utriusque sexus cum honoris tripudio susceptus est. Denique monachis prædicti cœnobii cum infinito populo eminus a monasterio ei obviam occurrentibus, cum immensis laudibus receptus est anno Verbi Incarn. Divini 921, 9 Kalen. Octobr. die, id est, 23 Septembris. Id ipsum tamen Chronicum laudantes Gallie Christianæ auctæ scriptores tom. IV, col. 514 Besuam S. Prudentii corpus relatum aiunt, die quidem mox memorato, sed anno 922; quod et ante ipsos Vignerius fecerat in Chronico Lingonensi pag. 71: Sed utriusque a vero aberrant; quod ita conficio. Gotselmus Vuarnerio, Lingonensi episcopo, successit anno 4 Roberti, Francorum regis; ex chronographo Besuensi pag. 532: Robertus autem (Odonis, supra memorati, frater) regnavit a mense Junii anni 922 usque ad Junium anni 923. Gotselmus igitur anno alterutro Vuarnerium e visis sublatum in cathedra Lingonensi excepit. At Vuarnerius ex Necrologio San-Benigniano, ut ipsi Gallie Christianæ auctæ scriptores col. 515 referunt, obiit 14 Kalendas Augusti, seu die 19 Julii. Vuarnerius itaque vel Roberti regnum non vidit, vel, si vidit, ea illius regni parte obiit, quæ in annum 922 incidebat. Porro vero, si anno 921 vel 922 (cum ex dictis anno 923 obire non potuerit) obiit, et mense quidem Julio, qui anno 922 S. Prudentii martyris corpus die 23 Septembris Besuam potuit retulisse? Ex quibus fit, ut hac in re a Besuensi chronographi verbis, anno 924 S. Prudentii ad Besuense monasterium relationem assignentis, discedere non sit necesse.

anno 921

46 Itaque Gallie Christianæ novissimæ scriptoribus assentior, Vuarnerium ante annum 923 e visis abuisse, contra ac Vignerius scribit: verum anno 922 Septembri mense S. Prudentii corpus Besuam reduxisse, illis itidem non dederò; uti nec id, quod itidem addunt, nempe anno 922 Robertum regem fuisse in prælio Suesionensi occisum; quod anno 923, mense Junio contigisse, dixi num. superiore. Verba eorum, seu potius unius ex illis, sunt: Succinit et Chronicum S. Benigni, cum Gotzelini electionem factam ait, superstate Roberto rege, qui, et ex ipso, uno tantum anno regnavit, et re ipsa anno 922 cæsus est. Cæsum anno 922 fuisse Robertum, si quidem id a Chronographo Benigni dictum volunt, non video, qui id ex illius verbis possit extundi, qui tantum ait, Robertum, postquam regnavit anno uno, Suesionicis in campis trucidatum fuisse. Efficitur vero aliunde, ad annum 923 referri id oportere. Ita enim Frodoardus in Chronico Remensis ecclesie ad annum 922. Robertus itaque rex Remis apud sanctum Remigium ab episcopis et primatibus regni constituitur. Heriveus Remorum archiepiscopus obiit tertia die post consecrationem Roberti regis, scilicet sexto Nonas Julii, id

est, die secunda ejusdem mensis. Ad annum vero 923 ait: Robertus vero, armatis his, qui cum eo erant, (sub urbe Suesionica, ut præmittit) contra (Carolus Simplicem, qui Robertum sibi rebellem inopinato aggrediebatur) processit, commissoque prælio, multis ex utraque parte cadentibus, Robertus quoque rex, lanceis perfossum, cecidit, die, ut paulo ante dixerat, Dominica; quæ, teste Odoranno in Chronico S. Petri Vivi Senonensis, erat 17 Cal. Julii seu dies 15 Junii; quod anno 923 congruit, quo littera Dominicalis erat E. Sed pauca, quæ de S. Prudentii Besuam reductione dicenda supersunt, expeditiamus.

47 Qua via seu modo S. Prudentii corpus Besuam reductum fuerit, quid id temporis actum sit, pluribus verbis Theobaudus disserit; ego rem omnem compendio tradam. Jam annis triginta et amplius S. Prudentii corpus in S. Stephani templo Divione remanserat, cum Besuenses monachi Guarnerium, Lingonensem episcopum, adiere, ac multis precibus egerunt, ut is sibi S. Prudentii corpus restitui a Divionensibus juberet. Paruit his quidem Pontifex; at Divionenses id ægre habuit: itaque diœcesani sui præsulis jussis specie tenuis obtemperaturi, dolum fabricati dicuntur hujusmodi. Erat penes illos S. Silvini corpus e Belgio illuc olim delatum; quod Besuensibus monachis, quasi S. Prudentii esset, ad monasterium suum devehendum dederunt. Latuit fraus per dies aliquot; at his elapsis, Guarnerio, Divione tunc versanti, in sonno apparuit S. Prudentius, dolum detexit, monuitque, ut se Besuam perferri curaret, quod Divionensibus, licet incitis, sua tamen auctoritate extorsit. Recte ergo, summoque omnium ordinum plausu et pompa solemniori exceptum est Besuæ S. Prudentii corpus anno, ut diximus, 921, nono Kalendas Octobris, seu die Septembris vigesimo tertio. Eorum, quæ de Divionensium fraude, oblatoque Guarnerio cælesti visione Theobaudus narrat, penes ipsum fides esto: solebant enim illius ætatis scriptores, aliquid miri (vere, an falso?) rebus maxime suis non raro affundere. Miraculum unum aut alterum, quod ex anonymo Theobaudus refert, interim contigisse, nihil commentationis indiget. Itaque ad librum tertium miraculorum S. Prudentii, qui Theobaudum, perinde ac primus, habet auctorem, progredior.

§ IV. Variæ Besuensis monasterii vicissitudines, reliqua S. Prudentii miracula, quibus nonnulla ad sacrum ejus cultus spectantia adjunguntur.

Theobaudus, anonymi vestigiis insistens, S. Prudentii miraculis, quæ ab anno 1116 usque ad annum 1124 contigerunt, enarrandis librum tertium destinavit; at, quæres, nullane ab anno 921 usque ad annum 1116 miracula S. Prudentii edidit? Haud equidem id affirmare ausim, licet miracula eo temporis spatio, quod inter utrumque annum interceptum fuit, ab illo patrata invenerim nusquam; sed potius suspicor, ea litteris non fuisse consignata, ut fieri calamitosis temporibus et relaxatis religiosæ disciplinæ institutis

Post annum
921 Besuenses

A *tus non infrequenter solet. Utramque vero vicissitudinem Besuense monasterium subiit; nam primo quidem chronographus Besuensis apud d'Acherium pag. 522 miserimum fuisse, scribit, passim per diocesim Lingonensem monasteriorum statum, in rebus perinde spiritualibus ac temporalibus, cum anno 981 Lingonensem sedem Bruno adiret; de Besuensi vero nominatim hæc habet: Cum vero de hujus Besuensis monasterii multimodis desolationibus dissereremus, diximus, prout memoriae occurrere potuit, secundum quod in schedulis veteribus invenimus, sexies desertum, et fere adnullatum fuisse. Verumtamen postea diligentius perscrutantes invenimus, hunc eundem locum ab Hungris combustum quinquies. (Idem legitur infra in Charta de Vetus-vineis anni 1023, pag. 554) quippe cui nullum erat a terreno principe defensionaculum, nec loci ad resistendum inimicis munimentum. Harum combustionum duæ quo tempore evenerint, notum nobis est. Anno namque 936 Incarnati Verbi venerunt Hungri mense Julio.*

variis vicissitudinibus jactati usque ad annum circiter 1116.

B *49 Iterum anno 937 Incarnati Verbi Lucdovico, filio Karoli, uncto in regem; et nondum eo anno evoluti, Hungri venientes per Franciam et per Burgundiam atque Aquitaniam, devastaverunt omnia: quæ vastatio in tantum huic loco obfuit, ut per 51 (vel circiter) annos, usque ad annum scilicet Incarnati Verbi 981, quo dominus Bruno Lingonensi ecclesie præfuit episcopus, respirare ad priorem statum non potuerit. Brunone mortuo, rursus Besuensis monasterii bona fuere direpta; sic enim legitur in Charta mox citata: Post cujus decessum, sicut cætera loca Sanctorum, locus Besuensis in direptionem cecidit: tunc, qui videbantur pacifici, prædones sunt effecti. Rursus pag. 556 et seq. Besuensis chronographus scribit, ab Hugone, Lingonensi episcopo, per Haliardum, Dicionensem abbatem, monasterium suum fuisse direptum et monachos inde vi expulsos, quod fieri deinceps non diu post vetuit Leo IX, dato ad Olgericum, Besuensem abbatem, privilegio, quod idem chronographus pag. 572 et seq. exhibet. Datum id est 4 Nonas Octobris anni 1052. Denique pag. 604 Josbertum, abbatem Besuensem, munere suo cessisse scribit, exterius existentibus innumeris raptoribus, interius periculis in falsis fratribus, dum tandem, in paulo post scribit, Stephanus Josberti, anno 1088 successor, cuncta restituit, qui saltem ad annum 1119, quo terram quamdam incultam a Joceranno, Lingonensi episcopo, accepisse legitur in confecto ea de re ab episcopo instrumento (quod vide apud Acherium pag. 662 et seq.) vitam protraxit. Fieri itaque facile potuerit, ut tot rerum vicissitudinibus acti Besuenses monachi Patroni sui miracula, si quæ tunc patravit, vel scriptis mandare neglexerint, vel perierit ante Theobaudi tempora, si quid de illis fuerit litteris aliquando consignatum.*

que interim S. Prudentius fecit miracula, forte litteris non consignaverunt; at

C *50 Theobaudus itaque, vel materia, vel documentorum ita cogente penuria, nihil de S. Prudentii miraculis, ab anno 921 usque ad annum 1116 patris, memoravit: at ab anno 1116, etiam nostro numerandi more, quo S. Prudentii reliquæ Besuæ in villulam, Lucum dictam, translatae fuerunt, plura habuit enarranda. Translationis occasio fuit synodus, juxta dictam villulam eo anno celebrata, de qua ita Vignerius in Chronico Lingonensi pag. 104: Anno 1116 gratissimus in amonissima planitie Lucum inter et Tilecastrum extitit conspectus celebratus sub dio*

colandus est in diebus illis

synodi sexto Idus Junias ab Guidone, Viennensi archiepiscopo, Sedis Apostolicæ legato, ab Guceranno (eodem, qui Theobardo Jocerannus dictus est) et a convocatis per edictum generale provincie totius abbatibus, cæterisque capitibus ecclesiarum. Adfuit præterea nobilium populique pene innumerabilis multitudo, erectis in quendam speciem castrorum hic, illic papilionibus, et e ramis arborum tectis viridantibus, dispositisque sub amplissimo tentorio, velut portatili templo, diversorum Sanctorum capsis aureis argenteisque. Id genus comitorum PLACITUM DEI, sive SACRUM DICASTERIUM, dixerunt Majores. Agitata ibi permulta, de damnis et injuriis multorum: multa definita, nonnulla rejecta vel compressa; edita etiam in gratiam, qui accurrerant, miracula: ut absque graviore casu (quod raro in hujusmodi turbis accidit) imo plurimorum solatio finitus solutusque recesserit conventus. Ita Vignerius synodum illam, quod et Theobaudus facit, anno 1116 innectens.

AUCTORUM
J. B.

E *51 At Galliarum Christianarum novissimæ auctores anno 1116 quoad annum celebratæ synodi scrupulum injiciunt dum anno 1117 eam celebratam, scribunt tom. IV, col. 571, adductis in eam rem ipsius Theobaudi verbis: Anno itaque a Conceptu celeberrimo Virginis intemeratæ millesimo centesimo decimo septimo promoti cathedra (Lingonica) religiosi nominis viro Joceranno, ejusdem præsulis pervolat edictum omnes invitans ad concilium vi Idus Junias. Agnosco hic equidem Theobaudi verba; sed tom. II Bibliothecæ novæ Labbeæ pag. 619, quam in serie abbatum Besuensium col. 707 laudant, ubi de Stephano, XV abbate Besuensi, non annum 1117, sed 1116 lego. Nescio, num forte annum 1117 anno 1116 substituere illis visum sit ob diversum, qui, Theobaudi ætate in usu fuit, et modo est, annum inchoandi modum; quod hic mirum anni initium Theobaudus sumpsit a die 25 Martii, ut hæc ejus verba: Anno... a Conceptu... Virginis, quodammodo indicare videntur. At cum synodus illa habita sit ex Theobaudi verbis mensis Junii die 8, retineri potest annus 1116 non modo veteri, sed, ut supra aiebam, hodierno etiam annum inchoandi numerandique more. Ceterum diversa hæc synodus est a duabus aliis, eodem anno apud Lingonas celebratis: quarum alia de more Post Pascha, seu post 2 Aprilis, altera post messem est habita. Meminit utriusque Chronicon Petri Vivi Senonensis hunc in modum: Anno 1116 abbas Arnaldus misit Lingonas Walbertum monachum ad supra memoratum episcopum Jocerannum in synodo, quæ secundum consuetudinem fit post Pascha, cum litteris Daiberti archiepiscopi deprecativis pro nostra re. Unde respondit episcopus et mandavit abbati, se venturum Senonas ad curiam regis et ibi se locuturum cum abbate, quod et fecit. De Rainardo scilicet denominavit diem apud Retiacum post primam diem festi sancti Bartholomæi in Augusto, ubi abbas ivit cum multa infirmitate corporis sui, sed neque judicem, neque respondorem invenit, et sic delusus venit ad sua. Quapropter ad aliam synodum, quæ fuit post collectionem frugum, misit iterum abbas supradictum Walbertum monachum cum litteris, quarum exemplar est: « Domino suo Joceranno etc. »*

F *52 Ad synodum itaque primo memoratam, in synodo Lingonensi quæ ex dictis anno 1116 die 8 Junii est habita, non ad duas alias, quas mox attigi, refer Vignerii verba, cum ait ad illam diversorum Sanctorum capsas aureas argenteasque fuisse ad-*

vectas.

ACTORE
J. B.

vectas. In his porro fuisse thecam, quæ S. Prudentii exuvias continebat, ita Theobaudus narrat: Illo vero in tempore (nescio, quæ de causa hunc hic titulum adhibeat) S. Stephanus, abbas noster, vir sane per omnia magnificus super omnium pastores Gallia cœnobiorum egregium nomen sanctitatis et prudentiæ sæcularis obtinebat: de cuius solemnibus præconiis ne pauca dixisse videar, dum multis vix valeant comprehendi libris, justius arbitror nunc silere, quam loqui. Hoc solum protulisse sufficiat, meritis ejus concessum fuisse, ut tempore suo tot tantisque beatus Prudentius micaret virtutibus. Is igitur gloriosus pater imaginem Clavigeri cœli et corpus almi filii Prudentii, quod ab eo mirifice argento et auro, lapidibusque pretiosis exornatum fuerat, ad idem concilium ferri fecit, nec non et Sanctorum aliorum pignora, quæ longum est referre, quæ, a conventu totius synodi devotissime suscepta, cum hymnisono concentu in præparatis decenter collocantur tentoriis. Atque hæc illa verosimiliter est S. Prudentii translatio, cujus idem Theobaudus lib. 1, n. 6 meminit, cujusque occasione visa fuisse scribit, tum fracturam in capite S. Prudentii, tum malleum, passionis ejus, ut verosimile est, instrumentum. Quo fructu ad synodum Lingonensem S. Prudentii reliquiæ fuerint translatae, paulo post dicitur: postquam tamen de Sammarthanorum insigni errore, quem in obbatum Besuensium serie admittunt, lectorem paucis monuero.

aliquot ab illo edita miracula,

53 Si ea, quam illi exhibent, Besuensium abbatum serie standum sit, S. Prudentii, de qua nunc agimus, translatio non sub Stephano, Besuensi abbate, sed vel Gauberto seu Josberto, vel Girardo, contigisse debuit: sic enim illi: Gaubertus seu Josbertus creatur 1088 indiet. 2 Epacta 25 a Roberto, Lingonensi præsule. Instaurator monasterii nominatur 1111 et 1113 cum Valone, abbate Lotonensi. Girardus anno 1116, qui recensetur in Charta 1117, Villenci, Lingonensis antistitis. Verum ex jam dictis liquet, Gauberto seu Josberto successisse Stephanum, quem illi ignorarunt, eundemque restituisse splendori suo monasterium Besuense, idque rexisse saltem ad annum 1117; ut adeo Sammarthani morari hic neminem debeant. Porro, ut, unde digressus sum, redeam, dum celebrabatur synodus Lingonensis in planitie quadam, inter Lucum (Gallice Lux) et Tilecastrum (Gallice Trechateau vel Til-le-Chatel) in Lingonum Burgundionumque haud procul Besua confinibus sita, tria ad S. Prudentii invocationem facta miracula singillatim Theobaudus refert; primum, quo puero, a nativitate cæco, oculorum lumen restitutum fuit; quod, cum sinistris malevolorum calumniis peteretur, et a pueri parentibus jure jurando assertum fuisse, et a Burgundiæ duce (erat istunc Hugo, qui Othoni fratri ab anno 1102 secundum Vignerium in Burgundiæ Chronico successerat) examinatum, ait. Alterum, quo juvenis dæmone liberatus; tertium, quo manus per septennium arida et velut emortua vigori seu naturali et communi vitæ usui est restituta, quæ fusius a Theobaudu descripta habes num. 47 et seq. seqq.

ejusque reliquias in sibi dicatam eadem depositas legimus:

54 Finita synodo, eorum, quos sanos effecit, humeris comitante solemnî pompa, Besuam relatus, eo cœpit hominum concursu frequentari, ut inde monasticæ quieti ac tranquillitati non parum molestiæ crearetur: visum itaque est Besuensibus, alium in locum, ad quem citra monacho-

rum incommodum liber esset multitudini accessus, D S. Prudentii corpus transferre. Est autem colluculus (inquit Theobaudus n. 55) Besuano supereminens burgo, ab ea scilicet parte, qua nox sydera condit, in summo vertice gestans ecclesiam, in honore ipsius Martyris consecratam; in quam nimirum S. Prudentii corpus intulerunt, et in qua tot prodigiis nomen suum illustrasse sanctum Martyrem, num. 57 Theobaudus ait, ut, quæ prætermittere, quæ contra scriptis tradere deberet, sese ignorasse, fateatur. Ecclesiæ istius Grimerium quemdam monachum, quem, id ut faceret, in somnis monuerat S. Prudentius ipse, sed ex suorum dumtaxat relatione, conditorem facit. Hanc dudum, inquit, non multum antiquis temporibus fertur quidam fecisse Grimerius, ut aiunt, vir per omnia religiosissimus. Cui longo tempore sub habitu monachico Christo militanti beatissimus apparuit Prudentius etc. Cum autem non ante sæculum XII, ad annum 1124 saltem provectum, Theobaudus, ut ex num. sequenti colligitur, scripserit, laudata mox ejus verba, ecclesiam illam sæculo XI fuisse S. Prudentio extractam et consecratam, videntur innuere. Grimerius quidam in Chronico Besuensi apud Acherium pag. 559 occurrit, donationi, qua Milo de Beria prædia quædam Besuensibus concessit, subscriptus. Data quidem ea est anno 1026: verum idemne sit, qui supradictæ ecclesiæ conditor, an alius, ad manum non est, unde definiam. Sequuntur apud Theobaudum S. Prudentii miracula et multis pauca, quæ prolixis admodum verbis ille persequitur: sed quoniam vel nihil in illis peculiari observatione dignum occurrit, vel, si quid occurrat hujusmodi, in Annotatis notari facile poterit, ad ea, quæ lib. IV, eoque postremo Miraculorum S. Prudentii, Theobaudus memorat, gradum facio.

55 Theobaudus lib. IV ea ex parte prosequitur S. Prudentii miracula, quæ ab anno 1124 fere ad suam usque ætatem contigerunt: ab anno, inquam, 1114; quippe quem discrete exprimit lib. IV principio: ad suam vero fere ætatem, quod a num. 91 duplex miraculum refert; alterum n. 91, quo Simeon puer undis submersus vitæ fuit redditus, quem, cum scriberet, ait in vivis adhuc fuisse superstitem: alterum num. 93 et seqq., quo ex febris mortuus ad vitam pariter revocatus est, quod ait, non uno dumtaxat, sed trecentis etiam testibus comprobari posse. Præter hæc alia quædam S. Prudentii miracula delibavit, quæ obiter perstrinxisse sufficet, Sanctimonialis Vesontina, invocatis Sancti nomine ac ope, paralytico morbo semel iterumque liberata est. Puer quidam, cujus talus natibus inhærebat, incessu donatus abiit; alter item puer submersionis periculo ereptus, quod item accepisse se ait ab illis, qui viderant: captivus, solutis vinculis, patefacto carceris ostio, clam custodibus in libertatem assertus: cæci duo et paralyticus sub uno Missæ Sacrificio, ut monachus, cum ista fierent, Besuæ habitans, Theobaudu jure jurando affirmavit, sospitatem adepti: duo præterea mortui vita redonati. Hæc Theobaudus fuse; contraxi ego, quod nec in his quidquam discussione aut observatione dignum occurreret. Verum his duo miracula præmittit, prope Vesontionem anno 1124 facta, de quibus, cum his alia nonnulla Theobaudus immisceat, quæ discussione aliqua aut observatione indigere videntur, paulo latius agendum.

56 Quod ad miraculorum substantiam attinet, Theobaudus mulieri, uni quidem brachii, quem amiserat, in cuius verba

cariis etiam deinceps clausis miraculis.

30

A usus est restitutus; alteri vero, pulsa paralyti, sanitas reddita. Ex adjunctis vero, quæ observatione aut discussione digna, ut dixi, iudicavi, primum quidem, concilium, Vesontione sub Ansirico archiepiscopo anno 1124 habitum, nec alibi, quod sciam, memoratum; alterum, S. Remigii reliquias; tertium, translationem quamdam S. Prudentii reliquiarum spectat. De concilio Vesontionensi ita Theobaudus num. 73: Quapropter aliorum styllum convertere consultius videtur, in primis vero congruum censeo, a placito Dei, quod apud Bisunticam urbem celeberrimum extitisse dignoscitur, samem narrationis exordium. Igitur anno millesimo centesimo vigesimo quarto a Puerperio Virginis illibatae, venerabilis Ansiricus, archipontifex Chrysopolitanus, (Chrysolis etiam audit olim Vesontio) immensum decrevit conflare concilium, quod «Placitum Dei» vocant, in diebus (ni fallor) Pentecostes: celebratum addit in planitie quadam, Thisia incolis dicta, Vesontione passibus mille quingentis distita, juxta Ducium seu Dubim (Gallice le Dou vocant) fluvium. Extraordinarium fuisse oportet, si, ut Theobaudus ait, celeberrimum et immensum fuerit; nec tamen, ut dixi, uspiam alibi illius mentionem invenit. Harduinus tom. VI, parte II Conciliorum col. 1117 et 1118 ex Chronico Malleacensi, cujus verba recitat, concilia quatuor Gallicana anno 1124 celebrata recenset, nimirum Carnutense, Claramontanum, Bellovacense et Viennense; quibus ex Theobaudo Vesontionense adiciendum videtur.

nonnulla hic
 57. At qualiscumque fuerit ea Vesontionensis synodus, ad illam Besuenses monachi se contulerunt non sine Sanctorum reliquiis: Inter quos, inquit Theobaudus num. 74, et janitoris caeli, Petri nostri, pulcherrima ycona et capsula multarum reliquiarum cum brachio beati Remigii a nostris devectæ sunt, ac in papillone, ad hoc facta, honorifice depositæ. Non unus Beatorum seu Sanctorum Fastis Remigius reperitur adscriptus. In Opere nostro ad diem 19 Januarii actum est de S. Remigio, Rotomagensi archiepiscopo, sub annum 771 defuncto: de S. Remedio, episcopo Vapinci in Gallia seu forte etiam Remigio, ad diem 3 Februarii; de S. Remedio confessore in agro Tridentino tom. I Octobris a pag. 36; denique de S. Remigio, celeberrimo Francorum apostolo, eodem tomo a pag. 59. Quem hic Remigium Theobaudus intellexerit, haud equidem scio. Minus vero apparet simile, S. Remedii, in agro Tridentino culti, reliquias, quas quidem variis locis dispersas esse scio, at, unquam in Gallias missas fuisse, non novi, Besuensibus obtigisse. Neque S. Remigii, Remensis episcopi et Francorum apostoli, brachium vindicare sibi Besuenses possunt; cujus corpus non solum anno 832 Hincmari tempore, verum etiam anno 1646 omnibus suis partibus integrum fuit in gemina illius inspectione inventum. Videsis Commentarii prævii ad Acta S. Remigii §§ 17 et 19. Restat igitur, ut alterius cujusdam S. Remigii brachium vel brachii partem Besuenses tunc possederint; at cujus, viderint ipsi, quorum interest, et inscium doceant.

observanda
 occurrunt.
 58. Ex eodem denique Theobaudi loco intelligimus, S. Prudentii reliquias fuisse alias aliquando Vesontionem delatas, idemque iis ibi accidisse, quod seu prius, seu serius, Divione illis contigisse, supra vidimus; nimirum Vesontionenses allatas eo S. Prudentii reliquias vi detinuisse, ac sibi retinere voluisse. Rem gestam Theobaudus, sed

Octobris Tomus III.

ex suorum relatione dumtaxat, num. 74 his verbis refert: Videntes autem, qui confluxerant, argenteum brachium (cui inclusæ erant S. Remigii reliquie, de quibus num. præced.) quod sepe numero apud Besuam in ecclesia Prudentiana viderant, arbitrati sunt adventasse Prudentium: et ob id conglobatim ad nostrum proruebant tentorium: sed ibi profecto nihil ejusdem Sancti, nisi nomen et virtus, erat: non ob aliud tamen, nisi uti ne violenter nobis auferrentur beatæ reliquie, sicut olim factum constat. Nam fama est, illum quondam, a Besuensibus ad ipsum locum pro re simili delatum, multisque ibi virtutibus declaratum, Chrisopolitanos vi detinuisse; sed postmodum, Deo volente, coactos reddidisse. Quod constare primo dixerat Theobaudus, mox ex fama tantum accepisse se inquit; quæ utrum a re gesta ad Theobaudum usque non interrupta pervenerit, an sero post tantummodo nata sit, ignoro; ac proin dubiæ mihi auctoritatis est. Ad calcem lib. IV Miraculorum S. Prudentii miraculum adficatur, quod recentioris auctoris additamentum esse Labbeus notat; qua de causa, tum etiam quod argumento sit, S. Prudentium etiam post Theobaudi ætatem miracula edere non desivisse, huc visum est transcribere. Sic habet: Anno 1255 regnante domino Gaufrido (seu, ut reor, Joffredo, Besuensi abbate) puer quidam parvulus in aqua Besuana cecidit, qui usque ad mortem perductus est, in ecclesiam B. Prudentii apportatus, sanus et incolumis parentibus suis est redditus. A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris. Ergo Regi regum sit decus et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

59. Porro ex auctore lib. II Miraculorum S. Prudentii num. 36 dubito, an non modo Besuæ, sed et Pauliaci miraculorum gloria sanctus Martyr claruerit: Est autem ibi, inquit ille, capella in honorem sanctorum Apostolorum (Petri et Pauli) conservanturque in eadem reliquie S. Prudentii martyris, qui miris in prædicto monasterio jugiter virtutibus claret. Dubium apparet, intelligatne monasterium Besuense, quod paulo ante, an capellam, quam proxime nominavit. Tum vero addit, Winegaudum quemdam, cerasa prope dictam capellam, invito loci custode Sigiberto, sibi decerpere volentem, ab immani colubro fuisse constrictum, nec eo prius fuisse liberatum, quam, numquam se quid hujusmodi deinceps admissurum, Deo vocisset. Non procul Besua is vicus situs est juxta Vigenom fluvium, Gallice Pouilli dictus. Pouilleyum dicitur in Catalogo beneficiorum Lingonensis episcopatus, anno 1626 Parisiis edito, et in decanatu Besuensi collocatur. Hunc Besuenses Alberici, Lingonensis episcopi, dono obtinuerunt, ut liquet ex Charta Ludovici Pii, anno 830 data, apud Acherium tom. I Spicilegii pag. 507. Exiguè hinc intervallo situs est alter vicus la Ville Neuve, qui verosimiliter idem est, qui in Charta, quæ apud Acherium mox citatum pag. 538 occurrit, Villa Nova nuncupatur; quod ea de causa observo, quod ibidem S. Prudentius, ecclesiam suo nomini dicatam habuisse, in eadem Charta dicitur: verba illius sunt: Per idem tempus, quo dominus Vuillelmus abbas Besuense regebat monasterium (sub finem sæc. IX, aut sequentium) miles quidam, nomine Gyrardus, cognovit, se non recta consuetudine accipere decimas cujusdam ecclesiæ, ad ipsum monasterium pertinentis, quæ in comitatu Atoariensi, loco nuncupato «Nova Villa» in honore S. Prudentii est consecrata.

AUCTORE
 J. B.
 in appendice
 præcedenti

E

S. Prudentii
 reliquie Pauliaci, ecclesia
 in vico Villa
 Nova,

F

AUCTORE
J. B.
Hymique in
ejus honorem

60 *Hymnos aliquot in honorem S. Prudentii recitari olim, ut apparet, solitos, ex codice per-antiquo Divionensi, utpote quem a sexcentis aut septingentis annis exaratum, P. Chiffletius credidit, exceptos, in Mss. habemus; quos denique, licet barbore admodum compositos, huc transcribo, quod inter antiqua cultus S. Prudentii testimonia referri possint. Primus ex his ita habet:*

Justitiæ dono meruit qui jure vocari
Præpollens Domini martyr Prudentius, ipse
Auxilium nobis tribuat pietate rogatus,
Et secum faciat sanctam nos ducere vitam,
Quam meruit victor certans cum demone
semper,
Nunc cælo residet cæli Domino sociatus.
Laus tibi semper, Trinitas, et gloria perpes,
Gaudentes laudant superi quam perpete ci-
ves. Amen.

Secundi binæ priores lineæ ita sunt depravatae, ut ex illis sensum ullum elicere non potuerim: reliqua vero Hymni pars sic se habet:

Honor quem sic sanctitatis plausu digno in-
citat, amor sanctus angelorum
Laudes Christo debitas perstringendo conre-
sultat, jubilans in æthera.

B

Alma fides meritorum ægrotantes recreat,
destitutos jam in mortem

* demonis

Hos ad vitam revocat, zabulini * impeditos
nexibus hic relevat.

Psallat pulcras chorus laudes summo Patri
ingenito, canens simul...

Unicoque Filio, sanctum Pneuma venerando
per æterna sæcula.

recitari olim
soliti.

61 *Tertius his verbis concipitur:*

Festum sacra Martyris

Indicit annus versilis,

Quo scandit ad caelestia

Martyr hic Prudens Dindyma.

Illustri fulgens dogmate,

Dictus Prudentius nomine:

* inclytus

Ex Calagurri præcluis *

Enituit Prudentius;

Hic, postquam consul urbium

Frenos rexit nobilium:

Ad Domini vestigia

Mundi vertit fastigia;

Relictis vanitatibus,

Se junxit spiritualibus,

C

Et monachilem gratiam

Suscipit per prudentiam,

Sacra tenens certamina

Sanctorum laude plurima.

Ad passionis gloriam

Hic venit per justitiam.

Nunc ergo, Martyr optime,

Ora pro nobis sedule,

Ut Jesu Christi lumine

Tecum fruamur æthere.

Sit laus Patri cum Filio,

Et Flamini paraclito,

Virtus simul potentia

Omni sæculorum tempore. Amen:

Pleraque hoc Hymno contenta S. Prudentium, Turiasonensem episcopum, indicare, liquido apparebit Hymnum cum illius Actis, ad diem 28 Aprilis nostro in Opere excusis, conferenti: ut adeo a sæculis septem circiter S. Prudentius, Besuæ cultus, idem fuisse creditus sit, qui sanctus Prudentius Turiasonensis: at hanc opinionem num. 7 refutatam habes. His plura de S. Prudentio non inveni, et proin huic Commentario finem cogor imponere.

ACTA

TRANSLATIONES ET MIRACULA

S. PRUDENTII MARTYRIS.

Auctore Theobaldo, Besuensi monacho a.

Descripta ex Ms. codice Trecensi per Franciscum Chiffletium et edita per Philippum Labbeum t. II Bibliothecæ Mss. a pag. 605.

PROLOGUS.

Gloriosissimi athletæ Christi Prudentii præclara correcturus miracula, quæ olim adolescentulus sub ipsa studiorum et flagrantis ingenii acrimonia sparsim edideram, primo prælibare visum est, unde, et quando, et a quo delatus, Besuensi ecclesiæ tantus concessus sit thesaurus, corpus videlicet ipsius, sicut partim a majoribus, partim etiam in ipsa, in qua diutius observatus sum, Aquitania, accepti a fide dignis et probatissimis auctoribus. Res quidem difficilis atque ardua, dum incomprehensibilem ipsorum miraculorum b numerositatem atque magnitudinem mecum ipse reputo. Verum reticere de hujusmodi rebus infructuosum, Deoque valde displicens probatur. Cum deses servus pro talento humi defosso gravi sit addictus sententiæ. Talium siquidem rerum promulgatione divina, quæ semper mirabilis est in Sanctis suis, prædicatur magnificentia, et fortissimorum Christi bellatorum per palmam magis magisque celeberrima coruscet gloria; auditoribus quoque sacræ devotionis vehemens inspiratur flamma ad eorum deprecanda suffragia, et robustissimæ stimuli virtutis suscitantur ad ipsorum (si res sese præbeat) beatissima imitanda vestigia; siquidem et ipse cælestis Imperator ad corroborandos in acie spiritali dimicantium animos memoriam fecit mirabilem suorum c, atque virtutem operum suorum annunciat populo suo, ut supernam nanciscantur hæreditatem d.

S. Prudentii
miracula
Theobaldus
scribere ag-
greditur,

b

F

c

d

Et ego quidem, ut jam præmissi, a primævo impuberis ætatis flore ad ea scedulis imprimenda, licet temerarius, animum appuleram, sed hinc philosophicis occupatus studiis, inde vero universæ materiæ mole considerata et exilis ingenii, faciundiaque tenuissimæ inopia, multis opus illud intermiseram lustris: at ubi, scholaribus omissis gymnasiis, desertor et transfuga sacratissimæ Christi me reddidi militiæ, efflagitatus sum fraterna charitate, ut incepta perficerem, pueriliter edita corrigere, omnia repeterem,

ne eorum me-
moriam pereat.

AUCTORE
THEOBAUDO.

MIRACULORUM

LIBERI

CAPUT I.

*Sancti Prudentii natales,
gesta aliquot, martyrium
et ecclesia prope Narbo-
nem.*

A repeterem, involucris obtrusa enuclearem, et, si quid minus facete prolatum fuerat, urbanae comitatis lepori restituerem. Tandem assensum praebui, ne videlicet beatissimi Martyris opera insignia, temporum labentibus curricula obsoleta, oblivione invida funditus interirent. Quapropter ad gloriam Regnatoris Olympi, ipso Sancto amminiculante, conabor virtutum ejus, non omnia (cum sit impossibile) sed de innumeris pauca retexere miracula, quae vel celeberrima opinione, vel a veridicis comperi relatoribus, de quibus ambigere nefarium est. Quod si forte (ut fit) oratio incuria aut ignorantia aliquibus in locis suum nativum decus non videatur obtinere propter invenustioris eloquii insulsam vapiditatem, id diurnae imputetur desuetudini: Sancto ergo Spiritui devota committamus carbasa, ut illas secundo successu epibata e jocundissimum canendo celeuma / ad optatum feliciter perveniat portum, invocata in auxilium Deitate.

ANNOTATA.

B a *Nomen suum gemina acrostichide Theobaudus ipse expressit ad calcem lib. iv. Miraculorum S. Prudentii: monachum vero Besuensem fuisse, colligitur e num. 19, ubi S. Prudentii miracula, a nescio quo (ut loquitur) nostratum, seu monacho Besuensi prius descripta fuisse ait, quam ipse eodem animo appulit. Lib. iv. Miraculorum S. Prudentii num. 73 Ansirici, Vesontionensis archiepiscopi, et celebratæ ab illo anno 4424 synodi meminit; unde, non ante hunc annum elucubrationem suam ad finem perduxisse, evincitur; quam olim, cum junior esset, ut ait principio Prologi, inchoarat. Besuæ porro notitiam habes a num. A Commentarii prævii.*

b *In his quidem, quæ de S. Prudentii miraculis narrat, fidem Theobaudus meretur: at præter ea, quæ ad S. Prudentii miracula, Besuæ facta, spectant, varia de S. Prudentii genere, de virtutibus, quibus in terris fulsit, de gestis ac martyrio narrat; a quibus cum sæculis aliquot remotus vixerit, nec pro illis auctores monumentave satis antiqua laudet; in his aliam non meretur passim fidem, quam quæ vulgari hominum traditioni tribui potest et debet.*

C c. *Psalm. 110, v. 4.*

d *Virtutem operum suorum annunciat populo suo: ut det illis hæreditatem gentium. Ibidem v. 6 et 7.*

e *A Græco ἐπιβρατης, qui navi se committit.*

f *Κελευσμα seu κελευσμος exhortatio nautica est: sumitur hic pro cantu nautico, a nautis in eventibus prosperis, et felici navigationis termino adhiberi solito.*



Postquam celestis granum Frumenti, solo creditum, triduo cum multiplici animarum fruge a tartareis emergens umbris, sydereis se reddidit horreis a, misso Sancti Spiritus imbre, sparsoque divini verbi semine per orbem, assiduis incrementis fidelis cepit seges succrescere. Ardebat autem beata colonorum manus sacris incumbere sationibus, ut ante summi Patrisfamilias conspectus laborum suorum inferret fructus. Sed quid humani generis antiquo hoste maltiosius? Mox etenim, ut divinum animadvertit egregie pullulare agrum, cuncta corrumpere, aut potius radicitus extirpare gemina, cunctisque cultoribus contendit supremi occasus inferre exitia. More videlicet faciens suos, ut, qui dudum in Domini sanguinem atrocissimas invidorum armaverat dextras, in servos etiam totius nequitia machinantis impia effunderet robora. Verum quia id per se solum, utpote longe alterius naturæ, quam nos, et nostris ab aspectibus semota, pericere non poterat, per sequaces pravitatis suæ principes adimplere satagebat: nam sicut in exortu synagogæ b sceptriger Nilicola c in Hebraicam desaveibat infantiam per proceres, impiis obsequentes imperiis, ita et in exordio nascentis Ecclesiæ diabolus, rector tenebrarum, per suos apparitores Christianam moliebatur extinguere infantilem innocentiam: sed, licet lethifer adversarius contra Christianismum mille admovent deceptionum machinas, tamen diffundebantur diatim Catholica semina, et inter vulniferos sævientium persecutorum macrones ager Ecclesiæ fecundabatur.

Denique, prostratis illis primis satoribus, quibus divini ab initio cura commissa seminis fuerat, ad devastandam Dominicam messem tota Romana respublica avidè conspirat, et, veluti egregiis peremptis ducibus, atrocium hostium rabies non nisi multo mitiganda cruore in tota commilitonum offeratur * agmina, incursantur beatæ plane cohortes, æthereo Regi digne militantes, et pro fide, quam sub religionis vexillis professi sunt, millenis proterendæ supplicis exponuntur: ubique locorum adversum te, Christe, feralia pendent edicta, et Christianum nomen, quod juxta Paulum super omne nomen habetur d, non modo verbis, sed etiam verberibus insectantur, et gladiis, triumphant sacri præliatores certaminis interfecti; meliusque moriendo, quam vivendo, hostiles devincunt cuneos. O nova sane et transactis sæculis inaudita prælia! Victi, ut putabatur, coronantur athletæ Christi, et interfecti regnant. Sciendum tamen, quod tripliciter antiquus hostis adversus eos

Crescente
Christiano-
rum numero,
a

E

b
c

F

invidia demonis crevit et martyrum numerus;

* offeratur

d

eos

AUCTORE
THEOBAUDO.

eos nefandam produxit aciem, spiritaliter scilicet et corporaliter : et spiritaliter quidem, quia pravis suggestionibus conabatur animos eorum a fidei tramite declinare : corporaliter vero gemino modo, quia aut prosperis aut adversis divinæ legis rebelles contra eos debacchabantur, ut, quos videlicet malesuada secunda non flexerant, immanium frangerent ad idololatriam acerba genera tormentorum. Sed quamvis ubique sine intermissione inenarrabilibus suppliciorum argumentis Christiana trucidaretur proles, oboriebantur tamen robustissimi proceres, qui titubantis statum Ecclesiæ documentis erigerent, æquissimis actibus consolidarent, ad ultimum etiam purpurea passione decorarent. Quorum celebria pro sacra religione conflagia, quaquaversum per orbem Christiani vocabuli titulus porrigitur, solemniter cantantur lætitia.

quos inter
S. Prudentius
Narbonæ,
e

B 5 Inter quos insignis martyr Prudentius, juxta divinam vocem lux existens mundi e, egregiis victoriarum emicuit laudibus, qui ab ipsis crepundiis Christianis redimitus sacramentis, adhuc tenerrimus litterarum imbuendus traditus est gymnasiis. In quibus quam docilis, quam sagax, quamque solers et ellicax floruerit, res ipsa luce clarius postmodum assignavit : instruebatur profecto arcana Divinitatis dispositione, ut futuræ Christi lucernæ lumen sacre doctrinæ afflatim exuberaret, ad illuminanda incredulorum et corroboranda fidelium pectora proficiebat quotidie sub tyrocinio Christi devotissimus Adolescens ætate, sapientia et egregiis moribus ut jam Sacri Pneumatis domicilium esse ejus non ambigeres in pectore. Fuit autem, ut ipsius perhibent Gesta *f*, nobilissima oriundus prosapia, Narbonensium partium *g* indigena. Denique archidiaconus * urbis ejusdem decoratus apice, longe lateque salutifera doctrina, vita atque magnificis coruscabat miraculis. Tanto siquidem splendore divinæ, quod primum est, at secularis radiabat philosophiæ, ut, quamvis ea tempestate multi doctissimi et facundissimi viri gloriosa prædicarentur laude, nemini prorsus in Gallicis vel Hispanis oris haberetur secundus.

f
g
* archidiaconus
natus

loci illius archidiaconus,
passus quoque dicitur:

C 6 Plurimus namque lepor et facetiarum nitor, jocunda et gratissima urbanitas ejus inerat eloquio, sapientiæ sale condita, per quod ipsius pectoris ager fecundus multarum fruges animarum placita ubertate Christo acquisivit. Denique qualis quantusque in divinis documentis atque virtutum fuerit exercitiis, ipse rationis ordo enucleare nunc exigeret, nisi textus Gestorum et passionis ejusdem *h* etiam curioso satisfacere videretur. Ideoque de his scribere diutius supersedeo. Itaque postquam Vir excellentissimus doctorque præcipuus sacrum ovile Christi plurimum augmentavit, cum hoste ferocissimo acerrimo congressus duello, tandem pro beata fidei confessione, variis atque acerrimis furore gentiliū attractatus suppliciis, ut in cœlestis Hierusalem attritus locaretur ædificio, sacratissimæ passionis palmam promeruit *i*, martello contusus demurario *k*, quarto die noni mensis, hoc est, pridie Nonas Septembris *l*. Qui videlicet martellus (ut perhibent, qui viderunt, dum sacerrimæ ipsius transferrentur reliquiæ a piæ recordationis abbate Stephano *m*) cum beatis adhuc contineretur pignoribus *, in osse quoque sacri capitis hactenus fracturæ apparent, scilicet vestigia passionis *n* : taliter ergo

i
k
l
m
* videtur desiderari ali-
quid.
n

robustissimus Athleta de hoste prostrato referens trophæa, æterna donatus laurea, cœleste capitolium ingredi promeruit, applaudentibus hymnicis Angelorum choris.

D

7 Perempto itaque Christi milite Prudentio, cum vesana persecutorum rabies, necdum satiata, immane adhuc fureret, artus sacratissimos, mausoleo atrociter erutos, in quo a fidelibus furtim nocturno conditi fuerant silentio, feris avibusque diripiendos longiuscule ab urbe sub divo exposuerunt. Tanta enim furoris insaniam diabolus gentiliū exagitabat pectora, ut Christi militum punitorum membra, a supræmæ arcentes sepultura, bestis et alitibus projicerent devoranda. Superna vero provisione servatum beatum funus (neque enim perire poterat, quod Omnipotentis dextera protegebat) a Christicolis nocte pia rapina iterum abripitur, et pro tempore aggere in ipso, formidine paganorum, vili potius obruitur, quam sepelitur tumulo : ubi etiam multis annorum latuisse dignoscitur curricula, tametsi Christiana devotio clanculo venerabiliter locum orationis gratia frequentaret. Tandem superna Miseratione de cœlo in terram aspiciente, ut audiret gemitus compeditorum, et solveret filios interemptorum *o*, sopitis persecutionum tempestatibus, Sponso Christi respirare ad tempus radio tranquillitatis cœperat.

ubi clam primo venerationem obtinuit fidelium.

E

8 Quapropter a religiosis in loco fabricata est basilica *p*, non multæ capacitatis quidem, nec tanti Martyris dignitati responsura, sed tamen tali tempore fidelium devotioni opportuna. Denique sarcophagum ipsum, in quo positum primitus funus beatum fuerat, apud Narbonam adhuc tantæ reverentiæ, tantæque habetur formidini, ut nemo prorsus tangere audeat; sciens pro certo, se non impune laturum. Quod jam sæpius quamplurimis probatum est experimentis *q* : fuit ergo in eadem ecclesia multis temporum evolutis discursibus, nec ab ullo gentiliū vel Christicolarum (ut res ipsa declarat) prorsus tolli potuit; licet id quamplures temptaverint, tam gentiles, quam sacre fidei homines, quod utique clarissimi vice posuerim miraculi. Nam sæpenumero idem sacer locus, totaque circumjacens regio, venientibus hinc et inde barbaris, in heremi redacta est vastitatem *r* : nec tamen sacratissima pignora ab ullo contingi potuerunt. Tempore siquidem Dagoberti, filii Childeberti, regis Francorum *s*, jam abundante iniquitate et refrigescente charitate multorum, gens Saracenorum ex Africa transiens per angustias freti Atlantici, quod, SEPTÉ vocitatum, Africam secernit ab Europa, totam pervadit Hiberiam *u*.

dein publice excitata illi ecclesia,

P

q

r

F

s

t

u

9 Post annos vero decem, anno scilicet a Verbo Humanato septingentesimo tricesimo tertio, cum uxoribus et filiis rebusque familiaribus transceso Pyrenæo, Citeriorem Hispaniam et Aquitaniam, ut habitaturi perpetuo, ingrediuntur : urbes, oppida, castella, villas quaquaversum depopulantur, ecclesias ubique et sacra loca incendunt vel diruunt, inter quæ etiam beatissimi Prudentii ecclesiam edax consumpsit incendium *x*, nec tamen sacrum contingitur lipsanum. Tunc Carolus, agnomine « Tudites » vel « Martellus *y* » filius Pipini Brevis (imo Heristallensis), et Vetuli, metuens, ne forte etiam Franciam pervaderent, adversus eos profecturus, utpote major-domus, maximas molitus est pugnatorum conflare copias : nam tunc regalia per

que sæculo viii, illæso tamen Sancti sepulcro,

x

y

per

A per proceres administrabantur. Cum ergo, regali exhausto erario, opes minime suppetent, quibus stipendia et donativa, ut moris est, regia munificentia largiretur, militibus, gravissima compulsus necessitate, decimas; et (quod dictu nefas est) ecclesias, ablatas sacris ministris, dedit eisdem militibus exercitus sui. Nec mora, facto impetu cum Eudone, duce Aquitaniae, terga dant hostes. Cæsa sunt ibi trecenta et septuaginta quinque millia Saracenorum, mille quingentis tantummodo Francis accumbentibus.

40 Exinde sacer ille locus a militibus hæreditario jure per successoria tempora possessus, ut ecclesiae plerique neglectui habebantur. Nec multo post Abdiram, rex Cordubensis, cum duodecim regibus Saracenorum, universis conflatis copiis, totam invadit Aquitaniam, ipsamque obsidens Narbonam, cuncta finitima rapinis et incendio pessumdedit. Sancto penitus (ut solebat) intacto. Quos iterum Carolus, conserto prælio, ita contrivit, ut vix aliquis evaserit. *aa* Quem vero exitum præfatus sortitus sit Carolus pro decimis et ecclesiis, quas militibus dederat, licet digressionem præter rem facere videar, quia illud profuturum reor, paucis retexam. Defunctus enim acerbissima valdeque terribili morte, sepultus est in basilica beati Dionysii martyris. Quo sepulto, mox tantus fætor, tanque pestifer aër ab ejus cœpiti egredi mausoleo, ut etiam longe semotas tabo inficiens auras, multos leto dederit, et quamplures morbo gravissimo affecerit. Voces etiam lugubres, gemitus et ululatus miserabiles exinde creberrime audiebantur. Quo comperto, Pipinus filius ejus jubet reserare sarcophagum, eoque patefacto, draco miræ magnitudinis, ex cujus ore letifer ille procedebat halitus: de corpore vero Karoli nihil penitus repertum est. *bb* hoc autem dictum sit ad sacrorum pervasores locorum, qui adhuc violenter sancta detinent loca, suisque hæredipetis hæreditates concedunt perditionis.

ANNOTATA.

a Christum intelligit, qui tertia a morte die ad vitam rediens, triumphato diabolo, vitæ æternæ, ut canit sacro Resurrectionis die Ecclesia, nobis aditum, devicta morte, reseravit, et post dies quadraginta celos vi sua ascendens, die Pentecostes in Apostolos, fidem Christi disseminaturus, misit Spiritum Sanctum.

b Συζωον, vox Græca, cæcum quemvis, vel locum, in quo cætus colligitur, significat: priore modo accepta frequenter pro ecclesia Judæorum sumitur; Theobaudus vero hanc vocem ad significandum populum Hebræicum sub Pharaonis, de quo mox, tyrannide constitutum, transtulit.

c Nimirum Pharaon, Ægypti ad Nilum rex ille, de quo Exodi cap. 4, v. 8: Surrexit interea rex novus super Ægyptum, qui ignorabat Joseph, quique Hebræos, numero viribusque augeri cæptos, opprimere summo molimine studuit.

d Propter quod et Deus exaltavit illum (Christum) et donavit illi nomen, quod est super omne nomen. Ad Philipp. cap. 2, v. 9.

e Vos estis lux mundi. Matth. cap. 5, v. 14.

f Fuit ergo Theobaudus antiquior aliquis, qui S. Prudentii gesta scriptis est persecutus; sed scriptor ille, ac illius de S. Prudentio elucubratio hodie ignota sunt: quod si laudatus hoc loco a Theobaudus scriptor idem sit (uti fortassis est) qui librum secundum Miraculorum S. Prudentii scri-

psit, nec ille satis antiquus est, ut dictis suis de rebus S. Prudentii, quas hic vivus gessit, fidem faciat certam. Vide Commentarium prævium num. 30 et Annotanda in cap. 2, lib. 1, litt. ff.

g Narbo (vulgo Narbonne) Galliae civitas in Occitania Inferiori.

h Vide Annotata ad lit. f.

i Quo tempore S. Prudentius martyrium subierit, Theobaudus sibi; ex modo tamen, quo num. 4 de Romanorum in Christianos persecutione, et num. 5 de S. Prudentio loquitur, censuisse videtur, S. Prudentium ethnicorum imperatorum, eorumque præfectorum in Christianos furori primis Ecclesiae sæculis fuisse litatum: at Romanorumne, an barbarorum manibus, quoque tempore perierit, plane incertum est, licet id Wandalis recentiores plerique tribuant. Videsis Commentarium prævium § 1, num. 10 et 3 seqq.

k Demurare idem valet, quod ædificii murum perfodere vel evertere: martellus itaque demurarius idem significare hic videtur, quod malleus, perfodiendis evertendisve ædificiorum parietibus adhiberi tunc solitus.

l Recte quidem hic dies 4 Septembris exprimitur, si Kalendas Januarii, aut 25 Decembris anni principium facias; at Theobaudus annis Incarnationis passim utitur, quos, teste Cangio ad vocabulum annus, Franci sub tertia regum suorum stirpe a 25 Martii inchoare sæpe solebant; quem morem Theobaudus forte secutus est. Theobaudus enim, præterquam quod annos Christi passim incarnationis vocet, sub initium libri tertii Miraculorum S. Prudentii, de Lingonensi synodo agens, hanc celebratam ait anno 1116, nimirum, ut loquitur, a Conceptu celeberrimo Virginis intemeratae. Atque hinc, ut opinor, Benedictini recentioris Historiæ Occitanicæ scriptores lib. III, num. 48, hunc ipsum Theobaudi locum ex Labbeo laudantes, S. Prudentium migrasse e vivis, aiunt, secundum illius Acta die 4 Novembris; verba vero illa: Id est, pridie Nonas Septembris, vel pro corruptis, vel certe pro recentioris alicujus additamento habuerunt: quibus ego quidem procul dubio, libensque subscriberem, si annum tunc Franci a 25 Martii perpetuo inchoassent, et unum eundemque annum numerandi modum Theobaudus ubique retineret; quod non facit: nam principio lib. IV Miraculorum S. Prudentii annum Vesontionensis synodi, sub Ansirico celebratae, a Nativitate Christi deducere videtur, sic inquit: Igitur anno millesimo centesimo vicesimo quarto a Puerperio Virginis illibatae etc., ut adeo, cum nullum hoc loco Theobaudus annum exprimat, certum mihi non sit, sitne S. Prudentius die 4 Septembris, an Novembris, ex Theobaudi mente defunctus. Vide Commentarium prævium num. 5.

m Præerat Besuensis Stephanus abbas anno 1116, quo S. Prudentii reliquiæ in villam Lucum, apud quem Jocerannus, episcopus Lingonensis, synodum indicerat, fuere translatae, teste Theobaudus lib. III, num. 44 et 47. Ceterum de hac ipsa S. Prudentii reliquiarum translatione Theobaudus hic forsitan sermo est.

n Ex his capitulis S. Prudentii fracturis malleoque, anno 1116 visis, non leve ejusdem martyrii argumentum habetur; ex martyrio vero ejusdem ab aliis homonymis distinctio; de quibus vide Comm. prævii num. 6 et binos seqq.

o Psalm. 101, v. 21.

p Quo tempore ea condita fuerit, quis ex tam vagis temporum notis, ac silente præterea antiquitate, definiat?

q Theo-

ACTORE
THEOBAUDO.

AUCTORE
THEOBAUDO.

q Theobaudus, res sua memoria gestas narranti, ac in Aquitania dudum versato, quod ad venerationem S. Prudentii sepulturae spectat, contradicere nec ausim, nec velim: vellem tamen, tum ut locum illum paulo enucleatius explicuisset, tum ut experimenta, quibus liquere ait, non impune sacro ejus loculo violentas manus admoventi potuisse, singillatim adduxisset in medium, eaque debitis testimoniis roborasset. Ceterum, num apud Narbonenses hodieque S. Prudentii cultus vigeat, ac in eadem sepulturae ejus locus, quae olim, veneratione haberi pergat, nec ne, documentorum scriptorumque inopia in medio relinquo.

r Narbonensium varias vices vide in Comment. praevio num. 45 et seq.

s Obiit hic Dagobertus anno 715 ex Chronico Moissiacensi et Annalibus Franciscis Nazarianis. Vide Comment. praevium num. 47.

t Forte Septem fratres, seu totidem Mauritaniae Tingitanae ad fretum Gaditanum montes, quos arcem Septensem Procopius vocat, teste Ortelio.

u Haec ex Paulo Diacono, qui lib. v de Gestis Longobardorum cap. 46 sic habet: Eo tempore gens Saracenorum in loco, qui SEPTEM dicitur, ex Africa transfretantes, universam Hispaniam invaserunt. Deinde post decem annos cum uxoribus et parvulis venientes, Aquitaniam, Galliae provinciam, quasi habitaturi ingressi sunt. Saracenorum in Aquitaniam adventum. Theobaudus num. seq. iisdem fere verbis refert, atque, illum anno 733 contigisse; unde anno circiter 723 Saracenos Hispaniam occupasse, necesse esse: verum Hispaniae regnum, devicto rege Roderico, jam Saracenis cesserat anno 745. Vide Comment. praevii num. 47.

x Non infrequens Saracenis fuisse, ut ecclesias igne ferroque diruerent, docent exempla num. 49 Comment. praevii allata; non tamen certum, S. Prudentii prope Narbonem ecclesiam ea tempestate fuisse combustam; ut dictum ibidem est.

y Carolus Tudites seu Martellus (sic dictus, ut aiunt, quod hostes instar mallei contere solitus erat) anno 732 aut seq. in suburbio Piataensi plurima Saracenorum millia insigni praelio fudit, ut auctores Francisci tradunt. Vide num. 48 Comment. praevii.

z Ingens Saracenorum eo praelio occisorum multitudo, Francorum autem paucitas faciunt, ut utramque ultra verum hic exaggeratam fuisse, existimem.

aa Et hujus quoque praelii, a Carolo Martello cum Saracenis inchoati, ad annum passim 737 iidem scriptores meminere. Sed, Abderaman primo praelio caesum, aiunt, non hoc secundo, contra ac Theobaudus facit; neque tum Abderaman, aliusve Saracenorum rex vel dux Narbonem, sed Carolus ipse obsidebat, contra ac iterum Theobaudus scribit. Vide Comment. praev. num. 48.

bb Hujus fabulae ortum, progressum, et errores late pertractatos habes tom. III Februarii in Commentario praevio ad Vitam S. Eucherii §§ 4 et 5. Consule etiam, si lubet, Hadriani Valesii Rerum Francicarum lib. xxv. Nihil ea revelatione quodam de Carolo Martelli ob distractas divisasque militibus suis ecclesiarum res damnatione, S. Eucherio, Aurelianensi episcopo, facta tempore Pipini regis, filiique Caroli Martelli: sed Pipinus sub annum 752 Francorum rex coronatus fuit; mortuo videlicet S. Eucherio jam inde ab anno 743. Plura non addo, ne actum agam: si quis tamen plura desideret, scriptores consulat jam laudatos.

CAPUT II.

S. Prudentii reliquiae Be- sua allatae.

Anno vero a Numine Incarnato octingentesimo quadragesimo primo, jam deficiente Caroli Magni prole sceptrigera a, exorta simultate gravissima in Francia inter fratres, filios videlicet Ludovici, filii Caroli Magni, de finibus regni, genitore jam defuncto, barbara gentes, Normannorum scilicet, Danorum et Brittonum cum copiosa multitudine Gallias depopulandas atrociter invadunt b. Fiunt itaque innumerae strages Christianorum, ruina urbium, oppidorum, villarum et sanctorum exustiones ecclesiarum; denique rapiuntur inclytae civitates Andegavis, Aurelianis, Lemovigas, Burdegala, Tolosa, Narbona c; totaque miserabilis exitio traditur Aquitania, beatissimo Prudentio sua sibi defendente. Sed haec hactenus: nunc vero, aliis omissis, ad gaudia nostra accedamus. Qualiter scilicet ipsum beatissimi Martyris corpus ad nos pervenerit. Aliquantis autem temporum elapsis voluminibus, regnante gloriosissimo regum Carolo d, Ecclesiae Christi longe lateque festiva per orbem pace floruerunt e. Invigilabant namque sacri pastores supra sibi commissa agalmata f; rationales quoque pecudes, justis pro posse insistebat actionibus: eodem itaque tempore, ut in Chronico g continetur, venerabilis Geilo Lingonensis urbis pontificalem gerebat infulam h, vir praecleari stemmatis linea pollens i, sed illustrior animi virtutibus, quibus admodum divinis praeminuit in rebus. Qui cum inter caeteros bene moratae mentis habitu orationi incumberet assiduus, etiam longinqua celebrium Sanctorum suffragia, paupere spiritu ditissimum praesulum, expectabat: legerat quippe, neminem per se posse salvari, ideoque dilectorum Domini supplex requirebat adjumenta. Unde factum est, ut, Jesu Domino disponente, tam felix via auspiciis pro suorum abolitione peccaminum famosissimi per orbem Jacobi Apostoli adiret limina, in extrema pene parte telluris sita, juxta Oceani latus k.

42 Dum igitur, satisfacto votis, alacer repedaret religiosus pontifex, Aquitanicas tandem attigit oras, post multa terrarum transmissa spatia, nec multo post, Dei omnipotentis instinctu, cuncta clementer justaque disponentis, quadam die advesperascente, pervenit ad villulam in strata publica l sitam (ut praemissum est) peneque desolatam, in qua gloriosissimus corpore quiescebat Prudentius, qui, lassitudine cogente et temporis instante densitate, hospitium metatus est cum suis apud ejusdem Martyris ecclesiae matricularium m. Et poterat utique vir egregius et multarum copias ditissimus rerum largioris nobiliorisque aedis potiri hospitio, nisi et talis magis placuisset mansio, quae solito surgentis noctis conticinio ad divinos decantandos hymnos domo Domini esset propinquior. Susceptus itaque officiose cum suis comitibus, prout possibilitas admisit, largis reficitur obsoniis. Ast ubi pulsa fames et surrexere, relictae rite thoris, peruncuntatur beatis Praesul hospitem suum, quisnam diceretur, quoque honore finalis professio-

D
Geilo, Lingonensis episcopus, in Hispania in Gallias rediens.

a

b

c

E

d

e

f

g

h

i

F

k

ac prope Narbonem disertens, S. Prudentii reliquias fere absque cultu

l

m

A nis, martyrii scilicet, an confessoris insigniretur is, cujus memoria in contiguo ab incolis venerabatur oratorio.

Æditiuſ consultus ait, Prudens vocitatur, Martyrii titulo celebri fama decoratur :

Qui primævus adhuc Christi documenta sequendo,

Jam Juvenis meruit palmam fidei moriendo : Dansque polo flatum, tenet istic corpore stratum,

Nunc pia vota juvat ad corpus ferre beatum ;

Quippe piis votis solet ipse favere precantum,

Si perfecta fides flagret sub pectore tantum. Sed quia barbarici ruerant huc sæpe furores, Edibus eversis, nostri perire priores.

Villam, quam cernis, credas nos destituisse : Hanc quoque basilicam sine, tunc cultore fuisse.

illo seruari, intelligit;

43 His et hujusmodi auditis, reverentissimus antistes profundo volebat pectoris arcano, quod postmodum, Deitate annuente, efficaciter mancipavit effectui. Quid multis moror? Nox terram solita totam contexerat umbra : traduntur placido mortalia corpora somno. Medio vero noctis intempestæ silentio, religiosus pontifex de more ad cœlestes cum clericis suis consurgit laudes, juxta quod ait regius Psalmen sub typo Ecclesiæ : « Media nocte surgebam ad »

confitendum tibi, Domine, super judicia justitiæ tuæ n. » Ingressi autem basilicam divina dulciter concrepant cantica ; deinde, dum sacra ab eis percelebrantur præconia, vir vigilantissimus dignusque episcopi etymologia o, curiose perscrutans ecclesiolam, tandem ad ligneam pervenit capsam, qua, retro altare posita, sacratissimi Martyris continebat soma p, et jam pene tota cariota vetustate computruerat ; qua facile patefacta et illato lumine, sanctissima contemplatur ossa, vilibus et diuturnitate temporum consumptis pannis obvoluta. Qui, protinus evocato capellano suo, altaque ab imo pectoris ducens suspiria : Heu ! inquit, quod tam splendida lucis aeternæ lucerna tam augusti offunditur tenebris modii, cum potius orbem illuminatum * sublimissimo digne foret imponenda candelabro. Proh dolor ! Ecce topazion, ille lapidum pretiosissimus, cunctas repellens larvas, imperialique aptissimus diademati, humili diversatur in pulvere. Sed si forte gratum nossem beatissimo Martyri, sine dubio, Aquitania nobis discedentibus, viduata remaneret urna tanti Patroni. O nos vere felices, si nobiscum, sancte Martyr, hinc abire velles !

B

n

o

p

** an milluminatura?*

C **44** Vix lacrymas reprimens hæc paucula dixerat heros ; cui capellanus, vir eruditissimus urbanaque eloquentiæ, non multa pro tempore fans sic intulit : Mirari satis nequeo, honorificentissime pater, cur ille æquissimus Arbiter rerum, qui omnia in pondere, mensura et numero disponit, tam præclari meriti Virum, et Gallicana dignum amplitudine, tam exiguo, tamque neglecto contineri sinat domicilio : nam, quantum presentium rerum colligitur indicio, vix semel hic Missa celebratur in anno : Hæcine, gloriose Martyr, placet mansio ? Hoc recondi juvat angulo, dum populis benigno non vis optulari suffragio ? Sed absit a pio Viro livida invidia ; melius sane acceptusque foret sydereo Regi, quantum ad judicium meum spectat, si populosa constitutus in urbe supplices

quas, into

placita protegeres interventione, corporum morbos debiliuſ propelleres, recidiva consequente sospitate. O utinam sempiterno liberet Numini, Lingonicæ te inferre civitati ! Procul dubio sacerrima ossa hæc decorarentur auro vel secundi honoris metallo, quæ hic carioso non circumteguntur, sed potius deturpantur ligno. Age, tam copiosus, tantique pretii thesaurus lutulento eruatur loco, urbanisque inferatur gazophylaciis : haud est metuendum furtum, quod Omnipotenti probatur esse placitum, multisque mortalibus profuturum.

ACTORRE THEODAUO.

45 Talia dum dicunt, visus in Martyre *cum suis consilio,*

Vela revolventes et noscere cuncta volentes. Mox breve, mox igitur, quod continet, hic reperitur,

Discat, qui nescit, Prudentius hic requiescit, Qui Domini testis fuit indicis manifestis.

Hæc ut legerunt q, ea tollere disposuerunt ; Sed paulo dubitant, quia Sanctum tangere vitant.

O bene devoti, culpæ formidine moti, Quid formidatis ? Nihil est hic, quod paveatis.

Non irascetur Martyr, quia mitis habetur ; Jam dudum siquidem remorari nollet ibidem.

Mitis inhumanos dimittere vult Aquitanos : Vobiscum certe cupit ire, jubetque referre.

46 Postposito ergo religioso timore, auferunt *clam noctu aufert,*

beatas reliquias totius corporis, adeo ut nil desertæ relinqueretur arculæ continuoque Hispanica reverenter obvoluta palla, cellerrime, priusquam discederet, capacibus infarciuntur crumenis : erat enim locus isdem pene habitatione humana destitutus, tam barbarica infestatione, de qua jam satis præfatus sum, quam etiam indigenarum, eum sibi usurpare volentium, alterna pervasione, ideoque valde opportunus ad tale peragendum negotium. Ast ubi more suo de cardine surgit eoo florifero curru tenebris aurora remotis, conscensis sonipedibus, redux ingrediuntur iter, nullo penitus accolarum animadvertente, quod factum fuerat. Quæ enim in viro tantæ gravitatis tantæque auctoritatis haberi suspicio furti poterat ? Quis vero, ut alia omittam, pontificem quemlibet latrocinii reum unquam audisse se, meminit, nedum virum præcelsa stirpe progenitum, et ob id late notissimum, sanctitatisque non inopem ? Sed, o felix plane latrocinium, egregia laude per sæcula cuncta fruiturum et coram altithrona Majestate gratissimum ! Dicat aliquis, præsulem sanctum tale quid attemptare, nullatenus debuisse. Sed multorum discimus exemplis, sanctos spiritus plerosque, Deo in superis jam post busta conjunctos, vel gratanter pati, corporum suorum reliquias ad uberiorem salutem, sui que majorem venerationem ad alia deferri loca. Denique protomartyrem Stephanum ab Hierosolymis Constantinopolim r, Nicolaum a Mirea Barrum s, Magdalenam Mariam ab Aquensi regione Vizeliacum t, ipsum quoque monasticæ philosophiæ legislatorem Benedictum fideli furto vel rapina a Cassino in Gallicas delatum legimus oras u. O utinam tale mihi facinus, tantumque patrare contingeret furtum x !

q

q

E

clam noctu aufert,

F

r

s

t

u

x

47 Sed quid diutius gaudia nostra per plurima demoror ? Ingressus itaque beatus pontifex Geilo Burgundiam cum ingente gaudio, Aquitania spoliata, grates referebat Majestati divinae.

ac Besuam defert anno 883,

AUCTORE
THEOBAUDO.

divinæ. Tandem vero superna clementia ei Besuam reduxit in memoriam, quam plurimum in visceribus Christi sancta complexabatur charitate, ut eam pauperem et egenam tanta ditaret opulentia. Ut autem episcopi sui contigit terminos, tanta procerum, clericorum, monachorum atque populorum multitudo diversi sexus, conditionis et ætatis occurrerunt, ut conglobati confestim per semitas pia violentia ipsum sanctum præsullem remorari diutius compellerent, videntes miracula et sanitates, quas beatus martyr pie credentibus publice conferebat. Quid plura? Tandem post multas difficultates cum onere illo sacratissimo, copiosis stipatus agminibus, gratulabundus Besuanos subintrat penates. Susceptus vero officiosissime, ut tantum decebat præsullem, peracti itineris accidentia (in assolet fieri) refert, Prudentique beatissimi gloriosam rapinam inter alia commemorat: qui, obnixè ab abbate fratribusque exoratus, tamque incomparabilem Tyberianis gazis thesaurum Besuensi concedit ecclesiæ anno ab æterno verbo humanato octingentesimo octogesimo tertio *y*. Nec hoc solum verum etiam, ne sancto deesset luminare interdiu et nocte, quasdam episcopi ecclesias eidem loco dedit liberrime, quæ nominatim exprimentur in reum datarum Codice, ipso beato antistite hoc idem ubique diffamante. Quantum autem Besuanam dilexerit ecclesiam, qualiterve provererit, in eodem libello benevolus et studiosus lector copiose reperiet.

ibique deponit
die 7 Octobris,

z

aa

48 Deposito ergo Besuæ gloriosissimi Martyris corpore Nonas Octobris z, eodem die annuatim decernitur lætitia pro tanti exceptione Patroni aa; nec immerito. Si enim olim Octavianus triumphus exceptio festivo quotannis recolebatur gaudio, qui animam post letum sævo tradidit orco, quanto magis beati Prudentii, æterna in superis gloria et honore coronati, jucundissimus ad nos adventus perenni (si posset fieri) mancipari deberet celebritati? Notandum vero quod plerique arbitrantur, beatissimi corpus Prudentii non a venerabili Geylone ab Aquitania delatum, sed ab ipsis Aquitanicis ob metum Saracenorum, ab Hispaniarum partibus, transcensio Pyræneo, in Gallias sæpius irrumptentium, allatum Divioni bb propter firmissimam loci munitionem; sicuti corpus egregii doctoris Hilarii cc, et beatæ Radegundis a Pictavensibus, aliaque perplura Sanctorum pignora ab aliis provinciis dd.

teste Agrimo,
qui fuit e pro-
ximis Geilonis
successoribus.

ee

49 Quod profecto non immerito ut verisimile credi posset, nisi venerandæ memoriæ Agrimus, præsul Lingonensium, successor ejus, in quodam suo dixisset privilegio ee: « ad multorum, » inquit, « constat pervenisse notitiam, » qualiter Geylo, piæ recordationis episcopus, » prædecessor noster, S. Prudentium ab Aquitania transferens, in nostrum episcopium Lingonense detulit, et in Besua monasterio ad » laudem et gloriam nominis Dei solemniter » collocavit. » Ex quo liquido perpendi potest, ab oris Aquitanicis pontificem sepefatam, nostrum illustrissimum detulisse Martyrem, et Besuensi contribuisse cænobio. Quantis autem quibusve ibidem, in basilica videlicet beatorum Apostolorum Petri, et Pauli virtutum corusca-verit radiis, a nescio quo nostratum ff satis plano expeditum sermone, celebri effertur memoria, quæ etiam virtutum insignia in hoc Opere nostro dignum duximus inserere, ut vetera novis

copulantes superflua recidamus, hiantia supplementis, minus commode dicta, ve letiam vitiose, ad normam dirigamus gg. Sed ne forte aliena sublegisse, et alterius gloriam in nos impudenter videamur transfundere, ipsis præcis miraculorum ejus virtutibus subsequentem libellum dicabimus, ut, quid nostrum, quidve alterius sit, sagax lector dispiciat.

Explicit liber primus.

ANNOTATA.

a *Id est, Ludovico Pio, Caroli Magni filio, qui anno 740 e vivis abiit.*

b *Frequentes barbarorum in Gallias, eo tempore factas, irruptiones apud scriptores Francicos passim obvios descriptas invenies.*

c *Eisdem civitatibus a barbaris captas (si Narbonem excipias) nominatim enumerat Ermentarius abbas, scriptor æqualis, in Prefatione ad lib. II de Translationibus et Miraculis S. Filiberti. Verba illius dedi num. 20 Comment. prævii. Notitia provinciarum et civitatum Gallie, Honorii Augusti, ut videtur, temporibus condita, Andegavum (Angers) provincie Lugdunensi tertie; Aurelianum (Orleans) Lugdunensi Senonica; Lemovices (Limoges) Aquitanie; Burdegalam (Bordeaux) Aquitanie II; Tolosam (Toulouse) et Narbonem Narbonensi I adscribit. Ex his Burdegala, Narbo et Tolosa civitates sunt archiepiscopales, reliquæ episcopales.*

d *Legendum reor Carolomanno, Francorum ab anno 879 usque ad annum 884, quo obiit, rege: Carolus enim Crassus, anno 880 imperator coronatus Romæ a Joanne Papa, a morte tantum Carolomanni, cum Carolus Simplex, Ludovici Balbi filius, vir quinquennis esset, a Francis fuit evocatus. Carolus vero Simplex Francie rex coronatus est anno 893. Ex Labbeo in Chronologia Technica ad annos supradictos.*

e *Non tam pacata fuisse ea tempora, ac Theobaudus his verbis insinuat, temporum horum Fastos legendi manifestum erit.*

f *Ἀγλαζα Græce simulacrum statuamve sæpe significat: hic autem sumitur pro diocesanorum multitudine seu grege, episcopi curæ commisso.*

g *Besuense Chronicum jam sæpe citatum Theobaudus intelligit, auctore Joanne monacho Besuensi, qui sub Stephano abbate Besuensi fuit, de quo num. 49 Comment.*

h *Isaaco Lingonensi episcopo successit sub annum 880. Ex Chronico Besuensi apud Acherium sæpe laudatum pag. 518. Vide etiam num. 24 Comment. prævii.*

i *Comitis cujusdam, Geilonis pariter dicti, filium vocat Falco in Chronico Trenorciensi apud Petrum Jueninum in monumentis Historie Trenorciensis pag. 48.*

k *Nimirum Compostelle in Galliecia, quam Oceanus Atlanticus alluit.*

l *Id est, in via publica.*

m *Infra æditus dicitur.*

n *Psalm. 118, v. 62: Media nocte surgebam ad conlitendum tibi super judicia justificationis tue.*

o *Ἐπισκοπος Græce est, qui Latinis inspector, observator, explorator, seu, ut etiam Theobaudi vocabulo utar, perscrutator.*

p *Id est corpus.*

q *Hinc videtur Geilo una cum corpore schedulam aut inscriptionem, quæ S. Prudentii nomen et martyrimum testaretur, invenisse.*

r De

A r De S. Stephani reliquiis, Hierosolymis constantinopolim (absque furto tamen) allatis, Marcellinus ait in Chronico ad annum 439: Eudocia, uxor Theodosii principis, ab Hierosolymis urbem regiam remeavit, beatissimi Stephani, primi martyris, reliquias (manum scilicet, ut aiunt) quæ in basilica S. Laurentii positæ venerantur, secum deferens. Et Theodorus lector apud Henricum Valesium pag. 568: Eo (Theodosio Juniore) regnante, depositæ sunt reliquiæ SS. Stephani, Laurentii et Hagnes in martyrio S. Laurentii, die vicesima prima mensis Septembris. Et eodem die celebratur illic eorum memoria usque ad hodiernum diem. At non huc fortasse respexit Theobaudus; sed fabulam illam, quæ apud Surium est ad diem 3 Augusti; quaque S. Stephani corpus jam inde a Constantini Magni tempore Constantinopolim allatum dicitur per Julianam viduam, quæ viri sui, juxta S. Stephani corpus et in simili tumultu sepulti, corpus auferre se rala, non hujus, sed S. Stephani corpus Constantinopolim detulerit; sed fabula hæc ex Marcellino et Theodoro Lectore satis refellitur.

B s Signatur ea S. Nicolai Translatio in Martyrologio Romano ad diem 9 Maii his verbis: Barri quoque in Apulia translatio S. Nicolai, episcopi ex Myra, civitate Lyciæ, de qua Sigebertus apud Miræum ad annum 1087 hæc scribit: In Italia Venetianis meditantibus auferre corpus sancti Nicolai a Myrea Lyciæ, a Turcis desolata, præoccupaverunt eos Vareses cives, numero 47, et ab Antiochia Myream venientes a 4 monachis, tantum ibi inventis, extorserunt sibi ostendi tumbam Sancti: qua effracta, ossa Sancti in olei liquore natantia integro numero extraxerunt, et Varim (Barium) cum gloria attulerunt. Facta est hæc translatio anno 745 a depositione sancti Nicolai. Historiam Translationis hujus ex Joanne archidiacono Barensi, qui illam sub annum 1088 scripsit, latius explicatam habes apud Surium ad diem 9 Maii pag. 446 et seqq.

C t Vezeliacum (Vezelay) Burgundia oppidum est in diocesi Augustodunensi: condidit illic sanctimonialium monasterium sæculo nono Gerardus comes; sed brevi a Saracenis eversum et a Gerardo instauratum monachi Benedictini incoluere. Hujus loci monachum, Badilonem dictum, S. Mariæ Magdalensæ reliquias eo detulisse, aiunt: sed unde acceptas? Id ipsos monachos Vezeliacenses latuisse, ait Sollerius tom. V Julii pag. 12; sed sæculo duodecimo eam apud illos invaluisse opinionem, quam Theobaudus sequitur, corpus S. Mariæ Magdalensæ ex Provincia, imo ex ipsa Aquasextiensi urbe ad suum conobium delatum fuisse, furtim nempe a Badilone surreptum. Contra Provinciales S. Mariæ Magdalensæ corpus penes se et fuisse, et remansisse, contendunt; quorum sententiæ ut verosimillimæ Sollerius subscribit, quidquid in contrarium varii scripserint. Consule, si lubet, illius Commentarium in vitam S. Mariæ Magdalensæ, ubi hanc controversiam §§ 11, 12, 13 et 14 multis est persecutus.

u Verum et ea de re inter Benedictinos ipsos tis est non exigua: utut sit, Translationis hujus Historiam, auctore Adalberto Floriacensi monacho, edidit notisque illustravit Henschenius tom. 3 Martii a pag. 302.

x Licetum id olim a nonnullis, sed male, putabatur.

Octobris Tomus III.

y Hinc Castellanus, qui anno 885; et Tillemontium, qui 887 S. Prudentii corpus Besuam delatum scribunt, corriges.

z Id est, 7 Octobris: perperam igitur signat hic Castellanus 4 Septembris, 20 vero Octobris Gualtherotus. Vide num. 23 Comment. prævii.

aa Recentiores tamen, die 6 Octobris S. Prudentium coli, scribunt. Vide num. 4 Comment. prævii.

bb Burgundiæ primaria civitas est.

cc De S. Hilario, Pictaviensi episcopo, actum est ad diem 15 Januarii, et tom. VII Maii a pag. 594: verum nihil ibi alibi inveni de translatis Dionem ejus reliquiis.

dd De S. Radegunde regina pariter actum est in Opere nostro tom. III mensis Augusti ad diem 13 ubi in Commentario ad illius Acta prævio num. 85 S. Radegundis corpus usque ad annum Christi 4562, quo Calvinistarum rabie combustum fuit, Pictavi conservatum fuisse dicitur; non ita tamen, quin subinde alibi delituerit, ut in Quintiniacensi non procul Pictavio Benedictinorum monasterio ob crebras subitasque Normannorum irruptiones aliquando delituit. Ita fieri etiam potuit, ut, quod Theobaudus ait, fuerit aliquando ob imminens barbarorum metum Dionem delatum. Triplex: ejus translatio signatur, una apud Saussayum ad diem 28 Februarii; altera in Florario nostro Ms. ad diem 11 Februarii; tertia ad 24 Octobris in eodem. Verum quo tempore, et quo factæ sint binæ hæ translationes, dictum Florarium non edicit.

ee Agrimi Chartam, unde hæc Theobaudus hausit, integram habes ex Chronico Besuensi num. 27 et seq. Comment. prævii. Sedit Agrimus in Lingonensi cathedra saltem ab anno 889, ut ex eadem Charta conficitur, monachus mortuus sub annum 910 in S. Benigni monasterio.

ff Hinc, Theobaudum monachum Besuensem fuisse, colliges, uti et auctorem libri secundi Miraculorum S. Prudentii, qui proxime sequitur.

gg Ex his colligo, Theobaudum librum secundum Miraculorum S. Prudentii non transcriptisse ipsis auctoris sui ubique verbis; sed quædam in illo mutavisse, rescidisse, supplesse, etsi non admodum multa; licet paulo infra dicat, se dicto libro Miraculorum S. Prudentii secundo ejusdem Martyris virtutes seu miracula assignare, ut olim scripta sunt. Rem declarabunt uberius ea, quæ in libro II Miraculorum S. Prudentii ex Ms. Dionensi, quod a sexcentis aut septingentis annis exaratum Chiffletius censuit, infra annotabuntur.

LIBER II.

CAPUT I.

Depositis Besuæ S. Prudentii reliquiis, varia ibi miracula ad illius invocationem eduntur.

Decursis in priore volumine, qualiter sacratissimus martyr Prudentius, hostibus evictis, policam

AUCTORE
ANONYMO.
S. Prudentius
paralyticum
et anum con-
tractam sa-
nat,

a
b
c

pollicam conscenderit aulam *a*, quoque rerum ordine nostras delatus ad oras, Besuanos subiecit lares; in secundo nunc, quibus quantisque sese apud Besuam declaraverit virtutibus, ut olim scriptæ sunt *b*, assignare rationis ordo postulare videtur: fides autem rerum ipsarum ad primum referatur auctorem. Igitur dum ipsum corpus reverentissimum adhuc eminus a monasterio esset in itinere *c*, quo deferebatur Besuam, innumeris populorum vallatum catervis, homo quidam, Joannes nomine, qui quondam monachorum procurando ovilia, opilionis functus erat officio, asello residens ei occurrit obvius, qui jam ab annis pristinis paralyticam inciderat ægritudinem, adeo ut, membris inferioribus dissolutis, non nisi alieno vaderet adminiculo; moxque humi prostratus, beati Martyris luctuose invocando auxilium, tibiurum quidem extensione potitus est, ita ut aliorum sublevatus adjutorio erigeretur, denegato sibi adhuc commeandi officio. In quo utique facto, quiddam minus rectæ fidei creditur habuisse, dum, quod voluit, ex toto impetrare non potuit. At ubi aliquum sanctorum Apostolorum Petri et Pauli Besuense beatum corpus ingressum est, anus quædam plebeia, nomine Christina, quæ undecim annis contractionis laborabat incommodo, interventu B. Prudentii, cujus incessanter implorabat suffragia, eundi reparato officio, suis jam, non alienis, viribus loculum, quo beatus Martyr ferebatur, gaudens subsecuta est *d*.

d
cæcitatem,
morbum le-
thalem, clau-
dicationem,
chiragram
tollit,

* Ms. Djeion.
ut

C

21 Postquam autem in ecclesia Apostolorum Petri et Pauli sancti Martyris corpus positum est, Martina quædam infantula octennis, ab alvo materna cæcitate damnata, dum a parentibus illo fuisset deportata, quo sacer quiescebat Martyr, divina in se operante virtute, subito lucernarum rutilos cœpit intueri fulgores; et, ut natus infantibus mos est, quo sibi propius exhiberentur, veluti pulcherrimæ res et insolitæ quo valebat modo, cœpit deprecari. Processu tempus effluerat, et femina quædam, nomine Osanna, adducitur, quæ ita diræ valetudinis angore fatigabatur, quippe membris omnibus ægritudinis lethali pondere pressis, et * hominum etiam levissimos horresceret tactus: quæ, dum limina almi Clavigeri Doctorisque egregii tetigisset, omni propulsato dolore, pristinam promeruit sospitatem. Wichildis etiam nonagenaria, ut putabatur, quæ usum pariter videndi atque incedendi perdidit, tam ægritudine, quam provectori ætate defessa, dum suorum amminiculo devecta, fuisset sacratissimo corpori (admota), illico diu negatum recepit visum, et, gressibus rigido angore solutis, suis jam gavisæ est vadere plantis. Nec dissimili privilegio pollet, quod Raynildis Solungiaci ruris *e* annorum ferme 23 jam longo ævo sinistri brachii chiragricum incurrebat morbum, ita ut manus sibi pollice infixæ, et cæteris digitis superpositis pectori adhereret, et nullo modo divelli posset; huic divini medicaminis mox virtus adfuit, et dum, fusa oratione, limen oratorii, quo sanctus quiescebat Prudentius, fuisset egressa, pristinae reddita sanitati, adstantes grates reddere Conditori incitavit.

e
gressum con-
tracto, cæcæ
visum, muto
loquelam,
f

22 Gautselinus quoque annorum decem et octo, villæ habitator, quæ vocatur Solungiacus *f*, præsentissimam S. Prudentii virtutem expertus est (nam illius undique membra subteriora ita sibi contractionis vendicaverat morbus, ut non

eo * loco movere, nedum incedere posset. Contigit autem, ut, aliorum manibus lectica gestatoria vectus, basilicæ beatorum Apostolorum deferretur, qua venerabilis Prudentius martyr miraculis publicabatur. Cumque, peracto Officio, omnes ecclesia egredierentur, nullusque adesset, qui juvenem egressionis ægroto tribueret, remansit ibidem sui potestate privatus; sicque factum est, ut monachi advenientes eum, solitudinis et debilitatis causa ingemiscentem, reperissent. Quocirca adstantes, miseratione ducti, immo magis divino instinctu, eo, quo fuerat lectulo deportatus, imponentes, sancto Prudentio obtulere curandum: qui pro sui scientia, oratione fusa, cum lacrymis Domino prostratus, vires recepit, omnium membrorum solutionem promeruit; et, petito baculo, eorum, qui aderant, manibus erectus, pedibus rectus stetit, omnibus, ut par erat, laudes Domino referentibus. Pontivincenæ *g* Vulfraða quædam adolescentula oculorum octennem lucebat caliginem, quæ, dum prælibatum adiit locum, velut quolibet imperfectæ gratiæ obice argueretur, ex parte illuminata recessit. Dierum aliorum evergente curriculo, puer quidam de villa, cui nomen est Flexo *h*, utriusque officii, audiendi scilicet et loquendi, subierat infensam; qui, dum limina SS. Apostolorum Petri et Pauli attigisset, ita curatus est, ut clare audiret et loqueretur. Mater vero, super mirifici operis spectaculo gratias agens Deo, cum gaudio remeavit ad sua.

D
* Ms. Djeion.
et

g

E

h

23 Flaverta, Lingonicæ urbis *i* indigena, decenni ætatis virore florens, sexto mense ferme exacto, scapula cum brachio et manu ita fuerat enervata, ut nec quidem ea movere, nec contingere aliquid posset; hæc dum biduo, quod S. Martini præcedebat festivitatem, Besuense cœnobium attigisset, ipsius vigilia memorati S. Martini *k*, dum media nocte in ecclesia quiesceret, ubi sanctissimi Prudentii reverentissima gleba competenti frequentabatur honore, ipso mediæ noctis articulo, omni levata dolore, sanitati redintegrata est. Wandaldrudis quoque Adchiacensis villæ *l*, octo quidem ætatis annos, cæcitatibus vero tres et novem menses expleverat: quæ ipso die veniens, quo et superius curata, Matutinorum solemnitate peracta, gratia mendendi in domo orationis stans atque orationi incumbens, visum recepit. Soror tamen ejus impari ætatis et ipsa diu cum esset cæca, aliquantulum luminis promeruit, clare tamen videre non poterat. Warneldis etiam de Mentusca *m*, jam duodennis, nativo lumine frustrata fuerat; hæc ad præfatam contendens solemnitatem, ut debilius est consuetudinis, candelam obtulit, atque e vestigio clare lumen promeruit, omnesque ad laudes persolvendas Creatori perspicue incitavit. Ermenbertus plenæ indolis, utpote decem et octo annorum, Bericæ incola villæ *n*, immundo spiritu arreptus, illius acriter vexabatur instinctu *o*. Hic, dum a parentibus plastro vectus, lorisque fortiter adstrictus, Ecclesiæ principum Apostolorum Petri et Pauli, in qua sanctus quiescebat Prudentius, præsentaretur, suffragantibus sanctis Apostolis, immo beato Prudentio interveniente, immundi spiritus caruit fœditate. Et quia ingrati hospitis diro horrore obtritus fuerat, licet sanæ mentis, diutino tamen laboravit incommodo.

enervate vi-
res, cæcis vi-
sum reddidit,
dæmone ob-
sessum libe-
rat, aliaque

i

k

l

F

m

n

o

24 Alius quoque, nomine Winebaldus ex villa Burbureno *p*, eodem fatigabatur stimulo; hic, dum eidem basilicæ sistitur, humi prostratus

permulta.
p

tus

A tus, orationem fudit, atque integerrimæ restitutus est sanitati. Quædam etiam femina partium sancti Sequani *q*, ut ipsa fatebatur, octo annorum expletione ita nervorum contractionem incurrerat, ut calcanei natibus hærent: hæc plaustro superposita ad locum, quo sanctus quiescebat Prudentius, devehit cœpit: sed antequam cœnobio propinquaret, obtentu almi martyris Prudentii mirum in modum ita curata est, ut, relicto vehiculo, suis ad prædictum locum vaderet plantis. His ita rite peractis, quædam femina, quæ, nonnullis evergentibus annis, ita curva manebat, ut sursum respicere omnino nequiret, præpediente infirmitate, immo et paupertate, a vicinis se ad monasterium deferri postulat: sed ejus necessitudini abnuentibus cunctis, anxie cogitando, quomodo illo deveniret, insperato sopore depressa est: sed mox evigilans ita morbo levata est, ut propriis pedibus incedendo, male denegantibus pudorem incuteret, cæteros autem ad Deo gratias referendum secum super collato sibi beneficio invitaret. Infans, longo jam tempore audiendi desuetus officio, illuc cum matre devenit: sed, opitulante sancto Prudentio, ex asse curatus est. Juvenis etiam quidam Lantiliaci *r* ruris, cognomento Ermembaldus, viginti ferme annorum, ab ineunte ætate claudus, Sanctorum patrocinia expetit, et integre sanatus recessit.

modo relatis

s

25 Beriensi villa *s* puer quidam præfato monasterio delatus est, qui ab ipsis cunabulis manu cum brachio dextro, cubito quoque et scapula ita viduatus fuerat, ut præmortua viderentur. Die autem Parasceves, fratribus ex more vigiliis celebrantibus, cœpit magnis insistere vocibus, utpote divellentibus se ab invicem membris, et illico reformatus est sanitati. Operæ pretium est illud etiam litteris allegare, quod quidam, nomine Esemegaudus, ex villa, quæ vocatur Campo-Cervina *t*, jam quinquagesimum ætatis agens annum, decennio claudus manebat, ita ut vehiculo de loco ad locum emigraret. Is ante Quadragesimam jam dictum cœnobium petiit, ibique sanctum Pascha spe recuperandæ salutis sustinens, eodem die divinam in se virtutem expertus est: nam ut sacrum officium, prout tempus dictaverat, exactum est, rigida diu membra, divina pietate medicata, cœpere paulatim extendi, ita ut, obortis lacrymis, magnis vocibus inclamaret. Quo spectaculo, signis ex more pulsatis, utriusque sexus non minima multitudo gratias cum lacrymis cœpit agere. Referendum etiam, quod cunctis perspicuum fuit: infantula quædam, nomine Adisindis, partium Chohone *u* ex villa, cui nomen est Sauste, diutino cæcitatibus somno sopita, tertia feria ante medium Pascha ad sæpeditum oratorium plebeia cum multitudine venit, et inolita bonitate Dei quarta feria subsequenti, quo caruerat, lumen accepit, omnibus superno Datori gratias referentibus, qui a sæculo operatur mirabilia.

* supple ex Ms. Dje. Deo.

u

non absimilia.

x

26 Creberrima sancti martyris Prudentii fama undecumque ad sui venerationem consciverat populos: qua comperta, vir quidam, nomine Ermenaldus, Magnimontensis accola, de villa Fluriaco *x*, dum esset cæcus, sed in posterum a Deo curandus, die Ascensionis Domini jam vespera ad monasterium contendit. Cumque venisset ad locum, quo secunda crux in via scilicet posita erat, ubi claudus per interventum beati Prudentii curari meruerat, a regente gres-

sus suos ammonetur, ibi adesse crucem, olim patrata virtutis indicem. Sine, inquit, puer, tangere me crucem, propter accessit, et sursum gestiens aspicere, velut umbra paulatim dilucescente, vidit eandem pendere crucem: hic cœpit ex oculis ejus aqua cum glaucomate egredi, medium autem lignum crucis, quod pendebat divisum, idem vir sustulit, et loco priori coaptavit: inde monasterium pergens, dum portas templi paulatim attigit, lumen ex integro recepit. Igitur fama boni odoris non modo vicina, sed etiam longe remota peragrante loca, non multis evolutis diebus, quidam ibi advenit, qui (ut ipse referebat) triennium expleverat, ex quo auditu fuerat viduatus: hic, orationis domum pia devotione ingressus, mirum in modum auditu recepto, gratias retulit Deo.

AUCTORE ANONYMO.

27 Sexto vero die, jam mense Junio inchoante, idem cœnobium adventavit puella, nomine Glismodis de Arco-fracto *y* super litus Albæ *z* fluvii, quadriennio cæca, quæ, dum ibidem recuperandi gratia nonnullis sustinisset diebus, ex more monasterium egredientibus feminis, et ipsa, aliorum manibus deducta, pariter egressa est: hæc dum, cæteris suam ingredientibus viam, sola extra portam remansisset, nacta occasione eleemosynam rogandi, pauperula quædam infantula illuc deveniente, cur ibi sola moraretur, ab ea stipulata est; quæ dum retulisset, se ductoris auxilio egere, illa, data ei manu, ante fores ecclesiæ reduxit, et, dum in porticu parumper remoraretur, veluti diluciscentibus tenebris, modicum cœpit intueri lumen, et mox oratorium ingressa, clare videre promeruit. Puerulus quoque, nomine Wlfranus, de Chyriaco *aa* prædio a parentibus pridie ante Vigiliam S. Joannis Baptistæ ille * ad vesperam devectus est, qui rudis adhuc usum loquendi amiserat, et manibus tremens, easdem contractas habuerat: hic stans ante altare Principis Apostolorum, quo sanctissimum almi Prudentii corpus quiescebat, collidentibus se ad invicem puerilibus membris, plenissima restitutus est sanitati.

open suam petentibus

y

z

E

* Ms. Die. anno natus uno et infra, *aa* * a Ms. Div. abest ille

28 Quædam etiam femina, cognomento Heldeverta, ferme annorum quadraginta, Dominico die ante Decollationem sancti Joannis Baptistæ Besuense cœnobium adiit: hæc, tribus annis cæcitate deformis, capitis et superciliorum incisione a medicis valde est vexata, sed a nullo curata: quæ adhuc in itinere posita, cum pervenisset ad crucem, ubi claudus et cæcus sanatus supra memoravimus, a ductore affatur: Adest crux *bb*: at illa mentum manu sursum elevans (neque enim aliter cœlum respicere poterat) velut desciscente * nebula, cœpit parumper vexillum crucis aspicere. Demum nimio sudore suffusa, et tremebundis palpitans membris, ad locum destinatum pervenit, quo utriusque sexus contenderat multitudo: quibus præsentibus, dum Missarum solemnia celebrabantur, lumen, quod amiserat, non sine multorum alacritate et admiratione recepit. Sed quid per visum ei actum sit, non est silentio tegendum. Pridie quippe antequam curanda venisset, dum sopori operam daret, visum est ei, illo ire debere, quo et vigilans venit. Sed dum potita sanitate domum rediisset, non multis post evergentibus diebus, oculus ejus dexter immodico dolore gravatus, cœpit tumescere atque caligine obduci: sed dum intempestæ noctis quiete depri-

beneficia

F

bb

* Ms. Die. fatiscendo

AUCTORE
ANONYMO.

deprimeretur, sanctus ei martyr Prudentius per visum adstitit, ejusque frontem aversa manu percutiens, dixit: « Surge et candelam ad » mensuram status tui, quo ego jaceo, citissime » defer; » surrexit mulier, sanitatque reddita est, et candelam sibi indictam sancto Viro summa velocitate obtulit.

prodigiose
confert.
cc

29 Vir etiam quidam, nomine Agnalays, ex comitatu Portuensi *cc*, villæ autem Floriacensis, dum sinistri brachii anno uno et eo amplius laboraret incommodo et a nullo medicorum redderetur incolumis, per visum uxori ejus revelatum est, ut candelas idem vir suus secum deferens, sancto se Prudentio devotus offerret; cumque, mane jam facto, ab uxore super revelatione compellaretur, candelas magno studio præparavit. Et quia præ nimia morbi valetudine ipse ferre non potuit, statim ut eas ferendas portitori dedit, mirabile dictu! integram promeruit sanitatem. Nec abs re videtur illud etiam huic Operi inserere, quod, antequam hæc agerentur, mulier quædam de Blaviaco *dd* villa filium manibus gestans annorum duodecim, nomine Germinium *ee*, ad monasterium detulit: hic quadriennio paralyti dissolutus, velut lapis rigidus existebat, ita ut tempore edendi et bibendi, resupinato eo, mater ori ejus cibum aut potum infunderet, tamquam cocleari in vas fundens liquorem. Hic, ut prædiximus, monasterio devectus, aliquandiu ibi demoratus, opitulantibus Sanctis *ff*, ex asse curatus est; et, qui multis jam decedentibus diebus omnium membrorum caruerat officio, pedibus propriis hilariter populi subsequente caterva, suam repedavit ad domum.

ANNOTATA.

a Phrasibus poeticis non raro Theobaudus delectatur: quam hic poliam aulam vocat, cælum illi est; sed hæc, si que occurrunt deinceps, quia minoris momenti sunt, negligam.

b S. Prudentii miracula, hoc libro comprehensa, cum passim congruant cum Ms. nostro Divionensi, de quo supra ad litt. gg et in Comment. prævio num. 9, fidelitorque passim a Theobaudio descripta sint, illud separatim typis dare necesse non judicari. Si quid tamen illud inter et Theobaudum sit discriminis, lectorem non celabo.

c Primum igitur hoc miraculum contigit anno 883 mense Octobri, 6 vel 7 die.

d Utrumque miraculum cum iisdem adjunctis Ms. Divionense memorat; sed ordine inverso: Theobaudus secutus est ordinem, quo utrumque contigit: Ms. Divionense præterea utriusque miraculo versus paucos subjicit, quod et alibi non raro observare licet; sed cum nihil peculiare de S. Prudentio referant, indictos præteribo.

e Codex seu Catalogus beneficiorum diœcesis Lingonensis, anno 1626 Parisiis editus, pag. 41 Solangeyum (Gallice Solangy) refert inter beneficia curata decanatus Tornodorensis (Tonnerre): at pag. 74 Selongeyum (Gallice Selongey) in decanatu Granceii, hic, ut opinor, memoratum: vicus est ad fluvium (la Venelle) haud procul Besua, prout notatur tum in Tabula geographica partis Septentrionalis ducatus Burgundiæ, tum in Tabula partis Meridionalis Campaniæ per Guilielmum de l'Isle.

f Idem videtur locus, de quo proxime egi.

g Locum hunc non reperi: reor interim, ad

fluvium (la Vingenne,) qui non procul Besua *D* fuit, situm fuisse.

h Nec hunc reperi.

i Urbs est Gallicæ in Campaniæ Burgundiæque confinis, Gallice Langres.

k Sic recte: male habet Ms. nostrum Divionense: memorati martyris pro memorati Martini.

l Hanc quoque villam frustra quæsi.

m In Chronico Besuensi pag. 662 Mentusca sita legitur in territorio Attoarensium (in quo et Besua est) juxta Ararim, Gallice la Saone.

n Vicus juxta fluvium Tillam (la Tille) prope Besuam.

o Sequuntur pauca in Ms. Divionensi, hic a Theobaudio omissa, salva tamen rei substantia. Nimirum hæc: Qui non modo hominum, verum etiam porcorum gauderet pinguescere tabo, sicut per quemdam dictum est, quia niger hispidus, horrens, permittente Domino, porcinum invasit gregem.

p Vicus, ut opinor, prope Besuam, Gallice dictus Bourberain.

q Gallicæ S. Seine vel Seyne: non unus hujus nominis vicus illis in regionibus occurrit: proximus Besuæ, quique hic videtur intelligi, est vicus S. Sequani juxta Vincennam, Gallicæ S. Seyne sur Vingenne. Alius, S. Seyne sur Ignon. Primo præterea vicinus est viculus Tour de S. Seyne.

r Villa in pago Divionensi, ait Scriptorum Rerum Gallicarum editor Bouquetus tom. VIII in Indice Geographico, ubi scribitur Lentiniacus: Ms. Divionense habet Lentilliaci ruris: forte est Lantensis apud Guilielmum de l'Isle.

s Vide supra lit. n.

t Hanc nusquam inveni; nisi sit Courchamp supra Besuam non procul Vingenna fluvio.

u Guilielmus de l'Isle in Tabula Geographica partis Meridionalis Campaniæ vicum Cohons non procul civitate Lingonensi, hanc inter et Montem Salionis collocat: hunc codex beneficiorum supra citatus Cohonet vocat, et in decanatu Mogii collocat; nec alium hic intelligi reor.

x Floriacum opinor, quod in decanatu S. Sequani Codex supra laudatus pag. 67 collocat: situm est in finibus territorii Divionensis non procul fluvio Oscara (l'Ouche): nec hinc longe distat vicus Memont, Magnimontensis a Theobaudio dictus.

y Locum hunc nusquam reperi.

z Alba seu Albula in Burgundia oritur, Gallice Aube; Campaniam permeat, auctusque aliquot fluvii deinde in Sequanam se evocat.

aa An Cirey vicus, in Aussonensis et Divionensis præfecturarum confinis situs?

bb Addit Ms. Divionense: divinis publicata virtutibus.

cc Forte pagus Pertensis (le Pertois) Gallicæ tractus ad Matronam, hic significatur.

dd An Blaviacum idem forte vicus, qui Blagny prope Besuam apud Guilielmum de l'Isle?

ee Germundus dicitur in Ms. Divionensi.

ff Verosimile est a matre et puero Besuenses patronos, hosque inter S. Prudentium, invocatos fuisse.

CAPUT

CAPUT III.

Uterior miraculorum Besuae patratum enarratio.

Eundem dæmoniacus, paralyticus, incurvus, cæca,

Juvenis quidam, nomine Arlevertus, immundo spiritu vexatus, dum a matre illic adduceretur, acrius fatigari cœpit: sed a fratribus cum interrogaretur, quomodo se haberet? et ille responderet, manus et os et omne corpus a terrimus viris constringi, illi sollicite eum ante altare deportaverunt, et pro eo orationi incubuerunt. Tunc iterum sciscitantes, quid ageret? dixit, se dimissum ab hostibus, eosque procul circumstare. Illis iterum orationi diutius instantibus, cum interrogaretur, si aliquid melius ageret? intulit, se eosdem malignos spiritus non videre, et incolumem permanere, surgensque coram fratribus et multitudine laetri vultu et rectis pedibus ad sua processit. Eodem die quidam puerulus dissolutionem perpeusus, quasi una parte præmortuus, ibidem deductus est et, mire sanatus, rediit. Vir etiam, nomine Moringus, ex pago, ut fatabatur, Divionensi, annorum circiter quadraginta infirmitate curvatus, illic triduo pro sua recuperatione opperiens, dum rediret, necdum duobus milliariis completis, curvatis morbo solutus, supremo gratias reddidit Conditori. Anus præterea, nomine Agelia, ex territorio Lingonicæ urbis, de villa Hyschioma a, cæcitatibus luebat infensam, quæ eo devenire cupiens, cum sedens equo a filio duceretur per vallem, quæ respicit monasterium a parte Aquilonari, antequam Besuensem fluvium adeas; conversa ad domum Apostolorum, quo sanctus positus erat Prudentius, elevansque oculos, et noxio humore detergens, clarissime videre cœpit. Et pro sibi collato beneficio, iter, quod cœperat, peragens, ad laudes persolvendas devotissime prorupit.

mulier manu contracta, simul cæcus, mutus ac fædo olens,

31 Femina quoque, nomine Arisma b, de villa, cui nomen est Burbureur c, dum textrino operi insudaret, subito ambæ manus ejus complicari cœperunt et contrahi, ita ut immani stimulante angore, ad locum jam dictum ire compelleretur, quæ duobus diebus et una nocte, gravi stridore vexata, tandem, opitulante divina Clementia, curata recessit, semper habens in ore: Domine, miserere d. Gautselinus, cujus supra meminimus e, qui claudus ad monasterium fuerat devectus, sanitate potita, diu ibi commoratus, nulla, ut patuit, cogente necessitate, primo * instigante diabolo, servitium dominorum extraordinarie fugiens, quo se ferret voluntas, ire disposuit. Secundo autem anno mansit in villa Yeio f, a monasterio remota, tempore novellæ seccationis, illius scilicet messis, cui vulgo nomen est « Succurrere jejunis. » Cumque a viro ammonitus, cujus insidebat tugurio, comitatus secum puerulo, fasciculum messis colligeret, humeroque imponeret, divina multatus ultione, in terram corruit, atque officium loquendi pariter et videndi amisit. Tunc, ducente puerulo per villas, de loco ad locum devectus, tandem ad monasterium deductus, sexto Idus Augustas, quod est ante Vigiliam S. Laurentii. Qui etiam eodem die in domo sedens, omnesque conticescere manu innuens, audientibus, qui aderunt, nomen beate Mariæ Virginis, et

* Ms. Div. imo

f

beatorum Apostolorum Petri et Pauli, nec non et S. Prudentii sedulo invocans, libere cœpit loqui: cumque se ante altare deferri postularet, et quidam ei ex uno latere levamen præberet, illico rectus pedibus stetit, atque ad altare accedens, orationi incubuit, cumque surrexisset, curatus recessit; illo etiam foedissimo odore purgatur, quo hactenus graviter omnium offendebat olfactus g.

AUCTORE ANONYMO.

g

32 Nec solum in hominibus, verum etiam in rebus inanimatis virtus egregii declaratur Martyris, ut subsequenter patescet. Nam in solemnitate SS. Petri et Pauli, Apostolorum principum h, celebrantibus Besua monasterio fratribus nocturnale officium, pallium, quod lectum i S. Prudentii cooperuerat, nec non et partem sancti Florentii corporis, etiam partem tabula, ad pedes Sancti locatis, infixerat, quatinus vice cereorum lumina diffunderent, et lectuli Sancti circumstantia redderent aptiora. Sed idem æditus, ad alia intentus, partem pallii, cereis negligenter suppositam, non amovit. Factum est autem, duobus Nocturnis exactis, dum tertii Nocturni prima Lectio legeretur, ut jam dictus æditus cum thuribulo, altari sancti Petri alique Pauli visitato, etiam lectum S. Prudentii circumiret. Prospecto igitur, quod candela ardens ad leni * cerei nimium vicina accesserat, felici forte errore deceptus, nec pallium amovit, nec candelam cohibuit.

Besuenses, a quorum templo

h

i

* Ms. Div. servabantur

E

* lege lychni

incendium avertit,

33 Interim, accenso cereo, candela ardens dimidii pedis, quantum conjici datur, longitudine super pallium decidit: et dum duodecima Lectio dicta est, dum Responsorium ab eodem ædituo cantatum; dum Evangelica Lectio ab abbate nihilominus recitata, dum Hymni, videlicet « Te decet laus » et « Te Deum laudamus » Tracti incantati, dum denique Matutinale sequens Officium diligentissime exequutum usque ad Psalmum « Deus, Deus meus, » ad te de luce vigilo » exstitisset, pallio candela semper superjacens, nec illius superficiem fervens flamma læsit, nec liquens cera ullum vestigium furentis flammæ reliquit. Attamen incredibile est k, et admiratione dignissimum, pallium, quod Sanctorum meritis a flammis in omnibus videtur esse intactum, a cerei guttis defluentibus in summitate sua habetur paululum maculatum; ut scilicet et virtus miraculi in pallii integritate clarescat, et æditui minus justo cauta custodia in maculato margine condemnatur.

F

k

34 Priscorum luce miraculorum denique, divina coruscante clementia, est annectendum, ad ejusdem summi Opificis * inenarrabile nomen magnifice collaudandum, qualiter quædam adolescentula tredecim fere annorum, nomine Wlfaida, sanctorum Apostolorum Petri et Pauli Besuensis monasterii ancillula ex Cavaniaco l villa, ex nimia infirmitate clauda, curata est. Quæ sexto Nonas Octobris incidit in langorem, qui langor inremediabilis obtinuit usque Kalendas Decembris. Ipso namque datarum die, ingravescente tabe, geniculorum poplites cœperunt flecti, et suffragines cum tibiaram cruribus adherere: quibus insolubiliter adhæsis, cæterisque membris, scapulis videlicet cum brachiis manibusque omni officio humanitatis carentibus, perstitit

contracte

* Ms. Div. Pontificis

l

ACTORE
ANONYMO.

m

stitit ita contracta et inutilis, solam mortem præstolans, usque 15 Kalendas Junii, die videlicet quartæ feriæ, festiuitate Pentecoste mediante *m*. In ipsa denique nocte vidit se per visum stantem ante altare, sicut et antea jam similiter præterita, quarta scilicet feria, in eadem sibi nocte conspexerat.

morti præterita,

n

35 Diluculo igitur transeunte, jamque Titane sublimi more scandente, præfata flebili cœperunt trista membra dolere; quæ illico parentum manibus tollitur et ad monasterium bajulatur; cui in itinere, dum vectatur *n*, noxia membra continuo sunt visa dissolvi. In ecclesia beatæ et gloriosæ Virginis ponitur; factum fratribus nuntiatur, fit gaudium omnibus, replet tripudium universos. Tunc, monachis illuc hilariter aduentibus, sexus concurret undique universus. Mox, peracto Missarum Officio, elevatur in ulnis, cum ingentis lætitiæ laudibus ad monasterium deportatur. Januas ejusdem illis introeuntibus, signorum sonitu reboante, vocibus utriusque ordinis in cœlum * laudes referentibus, ante sanctum altare eam deposuerunt. Ecce geminæ visiones ante altare stantis testantur duo altaria vigilanti cum gaudio deportatæ *o*: quæ iterum celebrato divino Officio, extensa sedit, Corpus et Sanguinem Domini sumpsit *p*, post hæc proprii manibus vinum cum calice bibit, quod ex die septuagesima, qui est ante quadragesimum *q*, numquam per se sine adminiculo alterius fecerat. Nam ex præfato tempore Septuagesimæ, ac per totam Quadragesimam, peractisque diebus omnibus Paschæ festiuitatis usque in illum alacrem diem, quo hæc acta sunt *r*, et nec tunc, panem omnino, numquam in ore sumpsit sed levissimo cibo, aut cleribus decoctis corpusculum reficiendo sustinuit.

* addit Ms.
Div. Deo

B

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

aa

ab

ac

ad

ae

af

ag

ah

ai

aj

ak

al

am

an

ao

ap

aq

ar

as

at

au

av

aw

ax

ay

az

ba

bb

bc

bd

be

bf

bg

bh

bi

bj

bk

bl

bm

bn

bo

bp

bq

br

bs

bt

bu

bv

bw

bx

by

bz

et colubro
implicatus

s

t

u

v

w

x

y

z

aa

ab

ac

ad

ae

af

ag

ah

ai

aj

ak

al

am

an

ao

ap

aq

ar

as

at

au

av

aw

ax

ay

az

ba

bb

bc

bd

be

bf

bg

bh

bi

bj

bk

bl

bm

bn

bo

bp

sibi propitium
habent.

37

Tunc ille sentiens mortem suam, viribus, quibus potuit, ad se gressum retrahens, magnis vocibus Dei omnipotentis misericordiam cum pavore simul et gemitu invocare cœpit, et suffragia sanctorum Apostolorum, nec non et San-

ctorum cæterorum suffragia implorare. Videres horridissimam belluam, tibiam hominis flexibili motu stringentem: ipsum hominem astu anti pallore, simulque et sudore madentem, mortemque extemplo metuentem; fugiendi sibi met locum, si vires suppetarent, anhelantem, sexum utrumque ad hanc vociferationem currentem, insanum populum tremiscentem, universum scilicet admirantem, fidelem gaudentem. Qui monitus ab omnibus, ipseque in semetipsum reversus, votum vovit Deo, ut, si ex hoc periculo ereptus fuisset, ulterius jam se taliter minime perpetraturum, statimque serpens eum deseruit, et iter quod voluit, adgressus est. Mirum in modum homines sensu capaces saviunt, nociva, mortifera et humano generi ab initio vitanda, indomabilisque et virulenta natura, quod nescit, obtemperat.

ANNONATA.

a Videtur significari hic vicus, Usome apud Guillelmum de Uste dictus, prope montem Sathonis, in decanatu Granceii diocesis Lingonensis.

b Ms. Divionense habet: Arisina.

c Idem vicus seu villa, qui hic num. 21 dictus Burburenium. Vide Annotata ad illum num., lit. p. cap. præcedenti.

d Hoc loco nescio quid de ægroto in Ms. Divionensi inseritur, sed adeo depravatus est illius textus, ut sanum inde sensum eruere non valeam.

e Lib. II, cap. 1, num. 22.

f Is-sur-Tile prope Tric astrum in decanatu Granceii, paulo ante memorato.

g Videtur id factum anno 885. Vid. Comment. prævium num. 32.

h Ms. Divionense istud miraculum exorditur hic verbis: Anno 898, Indictione 4, mense Junio, 3 Kal. Julii, festiuitate videlicet Petri et Pauli etc; quæ nisi forte depravata sint (quod tamen ex num. 42 Comment., ut affirmemus, nulla necessitas cogit) Theobaudum arguunt, qui infra sub annum 888 S. Prudentii reliquias Besua Divionem fuisse translatas scribit, nonnulla nimium ex genio suo addens se antiquiori anonymo, quæ brevius hic et universim tantum exponit, ut videbitur infra in Annotandis ad cap. 3, lib. II Miraculorum S. Prudentii.

i Feretrum, in quo quiescunt Sanctorum corpora.

k Melius Ms. Divionense: Attamen, quod dictu incredibile est etc.

l Forte Chevigny inter Tric astrum et Besuam. Alter hujus nominis vicus est prope Divionem juxta fluvium Bonde. Tertius a Divione aliquanto remotior ad fluvium Sanfandon.

m Id est, corrente Octava Pentecostes.

n Corrupte Ms. Divionense, seu illius apographum, quod penes nos est: Qua in itinere videnti etc.

o Desiderari hic aliqua videntur, uti et in apographo Divionensi nostro, hic æque turbato.

p Galicis usum sæculo IX etiam laicis subinde fuisse adhibitum, factum Fridburgis probat, de qua apud nos tom. I Februarii in Vita S. Ansgerii, Hamburgensis episcopi, pag. 416: Prædicta religiosa femina, Fridburg nomine, in bonitate vitæ et fidei constantia laudabilis, dies vitæ suæ usque ad tempus produxit senectutis. Cum jam appropinquaret dies mortis suæ, et post discessum domini Simonis nullus tunc ibi adesset sacerdos, ipsa amore sacrificii, quod audierat

A audierat viaticum esse Christianorum, de vino aliquantulum in quodam fecit reservari vasculo, et filiae suae in fide commendans, ut, si quando ei ultimum tempus instaret, de ipso vino, quia sacrificium non habebat, ei in os distillaretur... Illud itaque vinum tribus fere annis apud eam conservatum est. *Mabillonius in Praefatione Actorum Benedictinorum, saeculi tertii parti 1 praemissa, num. 75 ex Actis S. Odiliae, quae saeculo octavo fuit, haec transcribit*: Cum calicem (*Odilia*) in quo Dominicum Corpus et Sanguis habebatur, sibi adferri precepisset, propriis manibus eum accipiendo, sancta Communionem participata, omnibus cermentibus animam reddidit. *Plura in hanc rem vide apud Mabillonium modo citatum.*

q *Dominicas Septuagesimae et Quadragesimae intellige.*

r *Die 18 Maii anni 886 vel 897. Vide num. 32 Comment praevii.*

s *Pouilly vicus ad Vingennam fluvium non procul Besua.*

t *Verosimiliter is est S. Florentius martyr, quem Castellanus in Martyrologio Universali ad 27 Octobris Tricastri in Burgundia annuntiat, passumque ait sub annum 304.*

B *u* *Hunc Ughellus Italiae sacrae auctae tom. IV col. 525 Brixiensem in Lombardia episcopum facit: sed refellitur ab Henschenio tom. II Februarii in Commentario praevio ad Vitam SS. Faustini et Jovite; ubi haec ex Adone Ms. Telonensis ecclesiae de S. Antigio recitat: Lingonis, civitate Galliae in territorio Magnomontensi, transitus S. Antigii confessoris et episcopi: qui primo ibidem sepultus, postea vero inde translatus et in Caiciaco villa in ecclesiam S. Mariae et S. Martini a domno Haymone venerabili sacerdote honorifice reconditus est. Deinde post non plurimos annos ob metum Normannorum, qui tunc maximam partem Franciae ac Burgundiae vastaverunt, ab ipso sancto sacerdote perlati, et in Italiam adducti, atque in civitate Brixia in monasterio sanctorum Martyrum Faustini et Jovite, quod ipse jam dictus venerabilis abba postea per annos octo, menses quatuor, dies viginti tres honorifice rexit, venerabiliter collocatus quiescit. Colitur S. Antigius seu Antigius confessor 14 Novembris. Alter S. Antidius a Castellano annuntiat die 16 Junii, Rufiaci in comitatu Burgundiae episcopus Vesontionensis; de quo apud nos actum tom. V Junii ad diem 25 ejusdem mensis: sed cum hic martyr fuerit, de hoc anonymus intelligi nequit.*

C *u* *Hunc Ughellus Italiae sacrae auctae tom. IV col. 525 Brixiensem in Lombardia episcopum facit: sed refellitur ab Henschenio tom. II Februarii in Commentario praevio ad Vitam SS. Faustini et Jovite; ubi haec ex Adone Ms. Telonensis ecclesiae de S. Antigio recitat: Lingonis, civitate Galliae in territorio Magnomontensi, transitus S. Antigii confessoris et episcopi: qui primo ibidem sepultus, postea vero inde translatus et in Caiciaco villa in ecclesiam S. Mariae et S. Martini a domno Haymone venerabili sacerdote honorifice reconditus est. Deinde post non plurimos annos ob metum Normannorum, qui tunc maximam partem Franciae ac Burgundiae vastaverunt, ab ipso sancto sacerdote perlati, et in Italiam adducti, atque in civitate Brixia in monasterio sanctorum Martyrum Faustini et Jovite, quod ipse jam dictus venerabilis abba postea per annos octo, menses quatuor, dies viginti tres honorifice rexit, venerabiliter collocatus quiescit. Colitur S. Antigius seu Antigius confessor 14 Novembris. Alter S. Antidius a Castellano annuntiat die 16 Junii, Rufiaci in comitatu Burgundiae episcopus Vesontionensis; de quo apud nos actum tom. V Junii ad diem 25 ejusdem mensis: sed cum hic martyr fuerit, de hoc anonymus intelligi nequit.*

CAPUT III.

S. Prudentii reliquiae Divionem transferuntur sub finem saeculi IX: sequenti vero Besuam reducuntur.

Normannorum metu sub finem saec. IX

A Anno vero ab Incarnatione Domini octingentesimo octogesimo septimo, ultimo Karolo, puero, filio Ludovici imperatoris regnante in Francia: Odone autem, filio Roberti Andegavorum comitis, tutore regni *a*, Norman-

Normannorum gens effera, immensis exercituum collectis copiis, Franciam ingrediuntur. Jam enim prius Parisiacam urbem, post septem annorum obsidionem captam et vastatam *b*, Rothomagum, Ebroas, Bajocas et caeteras Neustriae civitates atrociter depopulati fuerant. Tunc vero Belvacum, Carnotum, Meldis, Milidunum solo tenus evertentes, totas longe lateque, nullo penitus obsistente, pervagantur Gallias, rapinis, incendiis ferroque cuncta pessumdantes. Jam itaque Neustriam, jam Franciam *c* hostica manus exhauserat, sed nihil omnino actum credidit, nisi etiam Burgundia suae crudelitatis feroces experiretur gladios. Quam nequitiae spiritu ingressi omnia more solito caedibus, rapinis, combustionibus ad internecionem usque debacchantes tradiderunt, denique tandem ad locum pervenerunt furentes, quem antiquitas Besuum nuncupari voluit, a fonte scilicet ejusdem nominis, illic in magnam sese resolvente aquarum affluentiam; adeo ut mox in fluvium largissimum praeter alterius amixtionem mire colligatur; tanta siquidem hostium ipsorum multitudo fuisse perhibetur, ut praefatum fluvium quadriduo ibidem castra metantes penitus desiccaverint. Destructo ergo ejusdem loci caenobio *d*, quod ab antiquo beatis Apostolis Petro et Paulo dedicatum fuerat *e*, monachis quaque septem peremptis *f*, et aliis effugatis, aliorum ad similia perpetranda funestas obvertunt acies; quippe ad Divionense castrum eos aspirare, quamvis proximum sit, nec loci munitissimi firmitas, nec ducis formidanda famosissimi bellicositas nullatenus permisit.

39 Haec autem ideo dixerim, quia tunc *g* sanctissimi corpus Prudentii, Divioni propter metum eorum translatum, longis temporum illic permansit anfractibus: sub ea equidem tempestate lugebant alii tot et tanta mala, quibus fas erat, ut antea experti; alii metuebant, antequam experirentur, suspecti, altoque apud se rimabantur in pectore, quo pacto, si sua nequiritia deflendere vel occulere, saltem Sanctorum pignora sibi posterisque profutura ad loca tutissima et barbaris inaccessibilia transferrentur, ne penitus exterminio traderentur, si truculentissimae gentis manibus obvenerint. Proinde multa Sanctorum corpora Divioni sunt invecta, utpote quod munitissimum et inexpugnabile praeter caeteris videretur, et egregii ducis Burgundiae, Richardi nomine, ibidem commanentis metuenda longe lateque celebraretur potentia: tunc etiam beatissimi corpus Prudentii eo illatum est, quod postmodum sex lustris *h* ibi permansit, multis coruscans virtutibus, usque ad tempora videlicet bonae memoriae Guarnerii, qui quartus a sacro Geylone pontificalem gessit infulam *i*, ad quem accedentes monachi Besuenses, vel qui Normannica quondam effugerant arma et reversi fuerant, vel qui eundem locum desertum restruxerant, communiter efflagitabant, quatenus B. Martyrem loco suo restitueret, cui eum sacer praesul Geylo quondam dederat, quorum lacrymosis precibus pius flexus pontifex Divionensibus minaci jubet auctoritate sacrum sine dilatione reddi depositum.

40 At illi, cognitis sancti Martyris miraculis, quibusdam usi tergiversationibus, eum summo pere retinere nitebantur. Verum quia praesuli, penes quem erat cogendi potestas, non obtemperare nullatenus valebant, callide iniere consilium sub nomine sancti Martyris alium pro eo reddere

AUCTORE ANONYMO.

b

c

E

d

e

f

F

ejus reliquiae transferuntur Divionem, unde,

g

F

h

i

frustra renitentibus

AUCTORE
ANONYMO.

k

reddere apud eos minoris famæ et gloriæ, videlicet B. Silvini corpus, Taruuanensis episcopi, quod, olim a regione illa Divioni delatum propter paganorum incursiones, jam diuturno ibi detinebatur tempore. Quod etiam factum est, dato confessore pro Martyre, Silvino k pro Prudentio, quæ fraudis versuta aliquantisper quidem permansit, deluso pontifice cum monachis, sed diutius profecto perseverare non potuit, quia omnividentis sempiternæ Deitatis oculus falli prorsus non novit: quippe, perpaucis evolutis diebus, Prudentius, benignissimus ecclesiæ Besuensis patronus, adest noctu sæpéfato præsuli, apud Divionem in conclavi quiescenti, quem cum percunctaretur, an dormiret, ille vero, se vigilare, responderet, continuo Sanctus ore quidem placido, sed quasi subtristior, sic intulit: « Eia, sancte pontifex, placetne tibi talis com- » mutatio, ut alter meam domum, meam sedem » sub meo nomine possideat callido commento: » ego vero annis ter denis et tribus alienos in- » colens penates, diuturno clausus detinear » ergastulo? Nonne te proprium potius juvat ha- » bitare larem, quam peregrino diutius invitum » uti hospitio? Quapropter consurgens accelera » quantocius meo me restituere habitaculo, » evacuato subdolæ calliditatis machinamento, »

B
Divionensibus,

41 Territus his episcopus sciscitatur, quisnam esset, qui talia ferret, causamque adventus evidentius declararet. Adhæc Beatus: « Noveris, » inquit, me Prudentium esse, qui olim Besuam, » diocesis tuæ vicum, incolere disposui: cui » Geylo, piæ recordationis antistes, ab Aquitani- » co delatum solo me patronum ac protectorem » deputavit. Divionenses vero adhuc retrusum, » veluti sub carcerali observantes custodia, as- » signatam non sinunt revisere sedem; an » ignorasti, deceptum * ab eis? Non enim corpus » meum Besuensibus, ut vos arbitramini, red- » diderunt, sed potius aliud, videlicet beati » Silvini antistitis, subdole subposuerunt, cupientes me sibi perpetuo cedere. Non autem » sic visum supernæ Majestati, cum pro Besua » tot et tanta terrarum olim transierim inter- » valla. Ibi enim divinitus requies mea, et illic » habitabo, quoniam elegi eam: valde quippe » iniquum est, ut isti me diutius versuta gau- » deant astutia, illi vero de Tutoris sui fidelis- » simi lugeant absentia; et ego amato privatus » domicilio, alienos invitus foveam lares, Quam » rem profecto nisi corrigere maturaveris, ti- » bimet, cui posse subpetit emendare, et ipsis » delusoribus noveris multa infortunia proxime eventura esse. » His dictis cœlestis visio disparuit.

solemni
pompa

42 At pontifex, rerum novitate turbatus, ex templo membra corripit e stratu, vocatisque suis pro loco et tempore rei seriem pandit. Mane autem facto, convocat eos, qui se taliter derisui habuerant, et, ut par erat, vehementissime invectione pontificali tantæ præsumptionis redarguit, condignoque percutit anathemate, quoad super temeritate satisfacerent, et rapinam, quæ reposebatur, ex integro redderent. Quid plura? Licet plurimum repugnarint, plurimumque recalcitraverint, tandem, victi ratione atque justa præsulis violentiâ reddunt, quod retinere nequeunt. Cum autem hæc agerentur, quidam cæcus illie adveniens clarissimum coram omnibus lumen recepit. Recepto autem sacratissimo thesauro beati corporis, quod secus altare B. Stephani protomartyris tempore prolixo ja-

cuerat, venerabilis episcopus mandat, Besuenses ut, venientes cum sacris ornatus et apparatus tantæ rei congruo, antiquum depositum suum atque diutissime abjuratum cum ingenti tripudio maximaque honorificentia, ut ardentiter sitiverant, reciperent, quod et factum est.

43 Refertur interea beati Martyris corporis gleba sacerrima, super aurum et topazion pretiosa, jocundissimo postliminio anno Verbi divini Incarnati nongentesimo vicesimo primo l, nono Kalendarum Octobrium, cum honore amplissimo; sæpius dicto venerabili antistite honorabiliter nonnumquam vehente propriis in humeris, clericorum, monachorum et plebium innumerabili stipato multitudine, præcedentium sacram lecticam et subsequendum. Denique, monachis prædicti cenobii cum infinito populo eminus a monasterio ei obviam occurrentibus, cum immensis laudibus susceptus est in ecclesiam beatorum principum Apostolorum Petri et Pauli. Eodem vero die homo quidam ex villa, quam Veteres-Vineas m vocant, nomine Adalgaudus, diu lumine ex asse privatus, ibi adveniens partem luminis promeruit, ita ut absque ductore ad propria remearet: et homines, quos antea intueri omnino nequiverat, gaudendo vultu et habitu iniciis ostendebat: sic itaque per beatum Prudentium Besua promeruit adquirere egregium confessorem Christi Silvini n.

Besuam reve-
hantur anno
921 die 25
Septembris.
l

m

E

n

Explicit liber secundus.

ANNOTATA.

a Obiit Ludovicus Balbus anno 879; succedere Ludovico Balbo Ludovicus III et Carolomannus, Franciæ reges; dein Carolus Crassus; quo in ordinem redacto anno 887, Odoni Franciæ regnum delatum est; cum Carolus Simplex, filius Ludovici Balbi posthumus, nondum ad regni administrationem aptus erat: Carolum vero Simplem regem Theobaudus vocat, Odonem vero regni tutorem, quod verus ac legitimus regni Franciæ hæres Carolus esset, qui illud anno 893 tandem est consecutus.

b Lutetia Parisiorum neque septem annis a Normannis obsessa fuit, neque capta. Vide num. 37 Comment. prævii.

c Neustria dicta fuit a Clodovei morte ea Galliæ pars, quæ inter Mosam ac Ligerim sita est. At sub Caroli Magni tempore arctioribus limitibus circumscripta fuit, Sequana nimirum et Ligeri: porro Eum in modum artatis Neustriæ limitibus, inquit Valesius in Notitia Galliarum ad vocabulum Neustria, pars quondam ejus, inter Sequanam, Scaldim et Mosam jacens FRANCIA dicta est: et quoties Franciam a Neustria et Austria Gallica nostri scriptores nominatim distinguunt (quod hic Theobaudus facit) haud dubie hanc FRANCIAM portionem Veteris Neustriæ designant, quæ hodieque ex parte appellationem Francia circa Lutetiam et trans Sequanam retinet. Ad Sequanam sita sunt Rothomagus, Parisii, Meldunum: inde non ita procul absunt Ebroicum, Belvacum, Meldæ, Carnutum; inter Sequanam et Ligerim sunt Bajocæ in Normannia; quæ paulo ante anonymus nominatim recensuit. Baudrandus ad Neustriam circa Caroli Magni tempora pertinuisse, scribit, quidquid a Parisiis et Aurelianis inter Ligerim et Sequanam ad Oceanum usque interjaacet: sic ad Neustriam pertinebant Parisii, Rothomagus,

F

A *gus, Carnutum, Ebroicæ, Bajocæ : ad Franciam, prout hæc Neustriæ opponitur, Milidunum, Meldæ, Belvacum.*

d *Loci notitiam habes principio Commentarii prævii.*

e *De tempore, quo id conditum fuit, actum est ibidem.*

f *Occisorum nomina habes num. 44 Comment. prævii.*

g *Imo usque ad annum 898 remansisse Besuæ S. Prudentii corpus videtur ex anonymo, quem Teobaudus interpolavit, supra laudato num. 44 Comment. prævii.*

h *Ac præterea annis 3, ut legitur num. seq. Anonymus a Teobaudis interpolatus tantum ait : prolixo tempore.*

i *Post Geylonem Teutboldus, Agrinus, dein Guarnerius hic memoratus Lingonenses episcopi fuere.*

k *Vide de S. Silvino dicta num. 42 Comment. prævii.*

l *Anno 922 id male adseribunt Vignerius et Gallix Christianæ auctores. Vide num. 45 Comment. prævii.*

B m *Locus Besuam inter et Tillam fluvium situs, Gallicæ Viesvigne dictus.*

n *Quidquid hoc cap. 3 fusius Teobaudus refert, anonymus ipso antiquior his complectitur verbis : Non igitur censeo indignum arbitrari, qualiter B. Prudentius prolixo tempore ob metum paganorum Divion castro secus altare B. Stephani protomartyris custodiendus jacuit; in quo loco quidam cæcus adveniens clarissimum lumen recepit. Aliquamdiu ergo dolentes graviter monachi Besuensis monasterii de absentia tanti Patris, illorum cum communi consilio anno Verbi Incarnati divini nongentesimo vigesimo primo ix Kalendarum Octobrium inde cum honore sublevatus, Warnero episcopo Lingonensi præsentem et in propria angaria (vehiculum, ut reor, intelligit) vehenti, cum innumerabilibus clericis diversi Ordinis et plebe innumera utriusque sexus cum honoris tripudio devectus est. Denique monachi prædicti cœnobii, cum infinito populo eminus a monasterio ei obviam occurrentes, cum immensis laudibus susceptus est. Eodem vero die homo quidam ex villa Vetus-Vineis, nomine Adalgaudus, diu lumine ex aase privatus, partem luminis promeruit, ita ut absque ductore ad propria remearet, et homines, quos ante intueri nequiverat, gaudento vultus et habitus indicis ostendebat.*



Octobris Tomus III.

AUCTORE
TEOBAUDO

LIBER III a.

CAPUT I.

Concilium celebratum prope Besuam : nonnulla miracula S. Prudentii in eo patrata.

Igitur mundo ad declivia prolapsa, Ecclesiæ, sponsæ scilicet Christi, non habentis quondam maculam aut rugam aut aliquid hujusmodi, cœperat immutari pulchritudo et variis causarum emergentium æstibus defœdata splendor pristini decoris deperire. Insurgebant enim sensim semi-Christianorum lupi rapaces, et in tua, Jesu Domine, mitia acrius perfrendebant ovilia : totas namque in perniciem agnorum tuorum vires exercebant, et, prout ipse posse eos permittebas, rapinis assiduis infestabant. Turbatur jam passim pax dudum quiete degentium, et undique oboriebantur prædonum copię, quæ devote Deo famulantium vexabant monasteria : proinde angebantur sacri præsules ecclesiarum pro pulsa quiete ovium suarum. Quapropter communi deliberant tractatu, ut, multa conglobatasynodo, communiter paci ecclesiarum consulerent; anno itaque a Conceptu celeberrimo Virginis intemeratæ millesimo centesimo sexto decimo b, Lingonica promotæ cathedra religiosi nominis viro Joceranno c, ejusdem præsulis late pervolat editum, omnes invitans ad concilium d sexto Idus Junii.

45 Huic vero placito Dei (sic quippe vulgari dicitur consuetudine) præstitutus fuerat locus a Besuano distans burgo ter quaternis fere stadiis e, juxta villulam scilicet, quam Lucum f nuncupavit antiquitas. Est enim ibi admodum grata planities, longa campestris telluris æqualitate, et multo herbosæ superficiæ placens gramine, procul semota nemorum densitate : ea satis congrua tali censetur negotio, utpote quæ immensæ hominum multitudinæ capaci sufficiat gremio. Facto denique conventu, præsentibus venerabilibus viris, Guidone scilicet, archipræsule Viennensi, qui non multo post Romuleum suscipiens Papatum g gloriosissime ad finem rexit, et præfato Joceranno, imperato silentio, vix omnes ora continuerunt. Surgens itaque prædictus archipontifex, cunctorum in se luminibus defixis, erat enim sacrarium multæ peritiæ, et rethoricæ non hebes eloquentiæ, his inter alia usus est, mellita (ut dicitur) oratione.

46 Jam dudum, dilectissimi, satis compertum fuerat, ab initio Christianismi Mosaicum illud obsolevisse præceptum, oculum pro oculo et dentem pro dente, cum Christicolis magis gloriosum esset, non solum non rependere talionem, verum etiam pereutienti maxillam præbere et alteram; et auferenti tunicam, dimitteret et pallium h, nunc vero diverso nimium more Christiani non patiuntur, sed inferunt fratribus mala. Proh pudor! Ecce sui Ecclesiam persequuntur,

46 et,

Anno 1116

E

b

c

d

occasione concilii, prope Besuam

e f

F

g

tunc celebrati,

h

AUCTORE
TEODAUO.

et, quam tueri proprio cruore ab exortibus sacrae fidei debuerant, miserabiliter invadunt et afflictaant. Lacerant plane filii matrem vipereo more, quam praeduce ad sydereas deberent comitari palatia; ecce, inquam, milites non Christi, sed diaboli, religiosorum incursant conventicula, diripiunt spolia, auferunt cibaria, totosque pauperis pro Deo conversationis violenter extorquent sumptus: haecne opera Deus Jesus docuit? Hisne factis paradisi patebit aditus? Absit: haec enim non ad caeleste, cui suspiramus, regnum, sed ad tartaream, quam devitamus, pertinent abyssum. His et hujusmodi declamatis a viro facundissimo, cœpere audientium mitescere pectora, et in pacis modestiaeque velle concurrere sacramenta.

coram reli-
quis Sancti,
eo delatis,
i

47 Illo vero in tempore S. Stephanus i abbas noster, vir sane per omnia magnificus super omnium pastores Galliae cœnobiorum, egregium nomen sanctitatis et prudentiae saecularis obtinebat: de cuius solemnibus praeconiis ne pauca dixisse videar, dum multis vix valeant comprehendere libris, justius arbitror nunc silere, quam loqui. Hoc solum protulisse sufficiat, meritis ejus concessum fuisse, ut tempore suo tot tantisque beatus Prudentius emicaret virtutibus. Is igitur gloriosus pater imaginem Clavigeri caeli, et corpus almillui Prudentii, quod ab eo mirifice argento et auro lapidibusque pretiosis exornatum fuerat, ad idem concilium ferri fecit, nec non et Sanctorum aliorum pignora, quae longum est referre, quae, a conventu totius synodi devotissime suscepta, cum hymnisono concentu in praeparatis decenter collocantur tentoriis. O certe pretiosi papiliones, quibus Christi dignantur commorari testes! Aderat autem, sicut praedixi, ineffabilis hominum multitudo, nec non et illustrium virorum diversae dignitatis non exigua copia. Fusa itaque sacri eloquii exhortatione, quam pacis constat habuisse exordium et procursum, devota populi millia, Sanctorum suppliciter sollicitura suffragia, ut moris est, progressu tumultuose perlustrant oratoria; Sancti vero depositi, uti caelestia castra, per papiliones collatis adjuvabant precibus: et nonnumquam corporum adversa valetudine oppressorum clementer fugabant dolores: aderat namque numerosus grex debilius, diversis incommodis tabescentium, qui, ob incolomitatis adipiscendae levamen adveniens, sanctorum flebiliter efflagitabat patrocinium.

a natiuitate
caecus

43 Denique cum multi multorum implorarent iuvamina Sanctorum, inter caeteros, qui divino indigebant adminiculo, quidam puerulus, captus oculis a materna alvo, per sacra a parentibus deferebatur tentoria spe impetrandae lucis. Pro quo etiam cum plurima precum funderentur libamina, spe dilata, non cassata, tandem Prudentiano delatus est conspectui. Mœstus et anxius genitor cum matre pueri Deitatem tristibus comouent gemitibus, Martyremque beatum querulis sollicitant affectibus.

Sepe gemunt, orant, caeco pro pignore plorant.

Et, dum ploratur, Martyrque pius rogatur,
Nox abit, infestis puerum quae presserat umbris.

Panduntur gemina caeca sub fronte fenestra.
Lumine clara novo Titania lux micat orbo:
Miraturque nimis inopina crepuscula lucis
Ille puer, caecum matris quem fuderat alvus.

His ita gestis, Martyris almi

Fama loquaces surgit in auras: D
Quae Pegaseis motibus acta,
Cuncta citatis pervolat alis.
Sed Pharisæo more refutant
Crederet quidam, pectora quorum
Livor adurit caeca malignus.

49 Nam nonnulli sacri cleri et (quod etiam *visum recipit,* me pudet pro palam dicere) aliqui monasticae professionis, falso jactari talia de Prudentio beatissimo, ac potius sub obtentu lucri a Besuanis callide commentata, quaquaversum poterant, invidia stimulante, divulgabant: et quo magis simplicem plebeculam ad Martyris tumbam argenteam cum religiosiis muneribus certatim properare considerant, eo ardentius efferati, mille convitia in Sanctum patenti gutture ructant, et, quos valent, ab ejus veneratione blasphemis vocibus abducere insudant; sed quanto acrius revocare accurrentes ad salutis gaudia satagunt, tanto copiosius divino instinctu uberius eo influit popularis (ut ita dixerim) fluctus. Quorum videlicet oblocutorum eo usque processit vecordia, ut ad aures etiam illustrissimiet inter principes optimi ducis Burgundiae k personaret, qui, diu factum tantae novitatis in puerulo cum caeteris precibus sagaciter eventilans, et indubium veniens, directo satellite, parentes pueri jubet accersiri, percunctaturus tam ammirabilis rei ordinem; quibus accitis, et facti, ut digestum est superius, referentibus seriem cum iurejurando, reverentissimus dux cum assidentibus, justis zeli substomachante ira, obrectatoribus nimium indignatus, in laudem prorupit benignissimi Conditoris, qui tot tantisque Sanctos suos consuevit extollere praeconiis. Verumtamen quanto enixius maliloquorum stomachabatur vesania, tanto lucidius eximium Testem Astripotentis* magnificabat ** Dei.* clementia. Protinus siquidem mirabile factum non minus mirandum subsequitur.

50 Nam quidam juvenis de villa, quae Flacciacus l dicitur, nequissimi spiritus correptus insania, horrendo nimium et mirabili raptabatur furore, qui adeo funesti possessoris atrocissimis exagitabatur calcariis, ut ex unius ore hominis, rabidos infrendentis sermones, multiplices crederes proferri sonos. Tanta enim vi apostata ille angelus, qui gaudet hominum pinguescere tabo, juvenilia sibi vendicaret membra, ut ex asse peregrinum transuentis in usum vix a quinque viris fortissimis possent aliquatenus domari. Qui infelix homo, cum longo tempore tali opprimeretur calamitate, per sacras nominatissimorum Sanctorum, quamvis procul remotas, ductabatur basilicas. Sed nescio, merito suo, an alia latentiore impediende causa, tam crudelis hospitis carere non poterat violentia, tandem Domini vero nutu intonante, praescripti placiti Dei praenuncio, a cognatis suis multiplici innotatus fure, ut saltim ita furentis demonis temperaretur saevitia, illuc violenter adductus est. Nec mora, perlustratis Sanctorum oratoriis, Prudentii demum, quamvis plurimum renitens, sistitur ante praesentiam.

51 Tum vero videres miserabilem immodicis ore provolventem spumas, hiantia labia rictu grandisonoque reatu horrendum minari et sanguineos oculos, torvum obliquatos, astantes contere: miseratione autem nimia intentium afficiebantur viscera, Martyremque piissimum piis implorabant singultibus, ut, obsessa saevum pellens de sede tyrannum, pristinae virum redderet incolomitati et modestiae. Quid multa? Flectitur

demone liberatur; l

ANNOTATA.

A Flectitur ad misericordiam misericordissimus Conditor oramine Martyris, moxque ab astrigero divinæ Majestatis solio procedit propitia jussio, exire compellens crudelissimum hostem de male pervasa domo : illico, dans voces perhiantia labra feroces, angelus ille fugax concitus egreditur cum eo, quo habetur dignus, sulphureo sætore. Exiens namque cum vomitu olido, tanta præsentis tartarei putoris perfudit aspergine, ut plane stygias inspirare putares auras. Vacuato denique humani corporis antro hospite spurcissimo, redditur sibi homo, qui alienis parere solitus erat habenis, succedit furori sobrietas et impatientissimæ membrorum exagitationi mira tranquillitas, astantibus pro eo jubilantibus Deo laudum præconia.

manus emor-
tua

m

B * lege languida
laxatis etc.

vigore resti-
tuitur.

n

52 Sed hæc ne pauca videantur ad confutandam invidiorum dementiam, aliud etiam subnectam ibidem patrum, quod celebri sermone ferebatur per ora multorum. Vir quidam, S. Urbani m partium accola, non congruentibus numeris, mortua dextera, vivebat non totus : nec enim totus vivit, cujus non omnes partes vivunt. Obstructo etenim dexteri lacerti venarum meatu, languido * laxatis torpebat dextera nervis : adeo ut nec (sicut assolet fieri) collo depensa posset ferri, aut sursum erigi, sed omnino, ut pars jam inutilis et quasi defuncta, appetens terram, femori semper jungebatur, non jam honori, sed oneri. Torquebatur autem miser homuncio, malens funditus præmortuo caruisse membro, quam diuturno excruciaci supplicio; defecerant erga eum penitus medicorum juvamina, et tota, cui suspirat orbis, hypocritica cesserat solertia; ad postremum vero post septem hyemes, posthabitis humanis, ad divina confugit, siquidem, fama ciente, ut cæteri, ad enormem, quam sacri præsules conflaverant synodum, spe recuperandæ sospitatis convenerat : nec moratur, audierat nempe Prudentium peregrisse, quæ supra retuli, miracula; contendit ad locum, quo videbat confluere populum.

53 Qui, cum adsisteret tentorio beati Martyris, custodem ipsius percunctatur rusticana temeritate, quisnam Sanctorum diceretur esse Prudentius? Cui religiosæ memoriæ Johannes, præcentor noster n, modice indignans, aut potius, ut vir erat jocundissimus, ridiculo habens rusticam percunctationem, quod tam absurde interrogaverit, indice prætenso, respondit. Quid, inquit, Prudentium tam austere perquiris, cum eum præsentem habeas? Huc, huc converte lumina, en iste ille est Prudentius, de quo tantopere sollicitaris. His ille auditis, ante Sanctum toto prosternitur corpore, porrigit ad astra vota supplicia, gloriosum Martyrem fatigat fide profunda, ut sui misereatur. Quid plura? Vix devotam finierat supplicationem, et jam supernam persentit misericordiam, propitiatur Omnipotens misero, Viri sanctissimi merito redintegrari letatur mancus brachio. Qui etiam continuo ad indicium receptæ incolumitatis urnam Sancti fidelissimis complectens ulnis, uberrimis prægaudio infundit lachrymis. Quo viso, præsentem immensum exultationis et confessionis clamorem tulerunt ad sydera, Prudentii in commune collaudantes prædicabilia merita. Quod factum a Deo probabiliter perpatuit, ut sequenti die idem vir cum damoniaci, de quo superius egi, ab eo loco propriis humeris beati Martyris glebam o detuleri Besuam, assiduus Christo jubilans tripudiis pro damno reformato.

a Auctore iterum Teobaudo.

b Annum hic exorditur a 25 Martii, quo colitur festum Annuntiationis B. Mariæ Virginis. Retinendus porro annus 1116, pro quo Gallix Christianæ auctæ scriptores 1117 substituerunt. Ex num. 15 Comment. prævii.

c Jocerannum seu Gaucerannum hoc tempore Lingonensem episcopum fuisse, liquet ex variis Chartis, quas laudant scriptores paulo supra dicti.

d Dictum est num. 51 Comment. prævii, hanc Lingonensem synodum a duobus aliis Lingonensibus, eodem anno habitis, distingui debere.

e Id est, media circiter leuca secundum Dictionarium Trivultianum ad vocem Stade.

f Gallice Lux.

g Dictus Callistus II; rexit Ecclesiam ab anno 1119 usque ad annum 1124.

h Auditis, quia dictum est : Oculum pro oculo et dentem pro dente. Ego autem dico vobis : non resistere malo; sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi et alteram : et ei, qui vult tecum in judicio contendere et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium. Matt. 5, v. 38 et binis seqq.

E

i Hunc Sammarthani in Catalogo abbatum Besuensium prætermiserunt : Sanctum fuisse, non inveni.

k Hugo, Othonis frater, qui ab anno 1102 Burgundiæ præfuit ex Vignerio in Chronico Burgundiæ.

l Forte vicus Flacey inter Besuam et Divionem in decanatu Besuensi, Flaceyum dictus in Codice beneficiorum sæpius citato pag. 61; licet ibidem et alter vicus occurrat pag. 4 in decanatu Lingonensi, Flageyum, Gallice Flagey dictus.

m Locum hunc non inveni.

n Auctor, ut apparet, Chronici Besuensis; quod consule pag. 658 et 659.

o Id est, corpus seu reliquias.

CAPUT II.

Ædes sacra S. Prudentio condita : ejus reliquæ eo translatae : captivus carcere miro modo liberatus.

H is aliisque patris virtutibus, compositoque ecclesiæ statu, jurata pace, ad imperium præsulum finitur placitum. Referuntur itaque beatæ reliquæ, quæ illi interfuerant synodo, ad proprias sedes. Proinde revebitur famosissimus Prudentius humeris duorum, quos curaverat, virorum, nobili comitante pompa. O quæ lingua diserta, quæ vox ferrea ad plenum reserare queat, quanta utriusque sexus examina eum sint secuta, quantave occurrerint in obviam. O felix pompa, in qua, non ad labilem victoris laudem de more antiquo post terga trahuntur captivi, servitutis æternæ jugo subjiciendi; sed potius oppressi et irretiti laqueis adversarum valetudinum absolvuntur, et perenni donantur libertate! Liceat hunc Martyris nostri post tanta miracula

F Augentur Besue Sancti miracula populique concursus.

AUCTORE
TEOBACDO.

non sine mo-
lestia mona-
chorum:

B

a

C

quare in eadem
sacram paulo
remotiorem et
sibi dicatam
transfertur
S. Prudentius,

miracula celebrem triumphum Cæsareanis Octavianisque prætulisse caducis trophæis. Jam vero beati Martyris corpore in basilica principum Apostolorum Petri et Pauli recepto, cœpit frequentesque ejus suppliciter efflagitare. Infirmorum etiam non modicæ phalanges, multiplicibus (ut fit) detentorum morbis, diversa dona sanitatis quisque pro sua parte importunis precibus implorabant.

55 Cumque improbitatem adventantium clamoresque querulosos ægrotorum pati diutius monachi nequirent, utpote molesta monasticæ quieti; simulque concurrentes prohibere non valerent, communi deliberant tractatu, quidnam super hoc agendum foret. Vulgares quippe importunitates declinare professionem nostram, regularis decernit censura: arcere vero miseris a suffragiis Sanctorum nimia judicatur inclementia. Quapropter constituitur, ut illuc gloriosi Martyris exuviæ ferantur, ubi liberrime a fidelibus populis expetantur. Est autem colliculus Besuano supereminens burgo ab ea scilicet parte, qua nox sydera condit, in summo vertice gestans ecclesiam in honore ipsius Martyris consecratam. Hanc dudum non multum antiquis temporibus fertur quidam fecisse Grimerius a, ut aiunt, vir per omnia religiosissimus: cui longo tempore sub habitu monachico Christo militanti beatissimus per somnum apparuit Prudentius, jussitque, ut domum sibi construeret, qui a monacho percunctatus, quisnam esset, qui tanta auctoritate sibi ædem fieri imperitaret? Respondit, numquid non agnoscis, quem quotidie assiduis interpellis rogatibus, ut ante divinos conspectus impetret tuos aboleri reatus? Ego sane sum ille Prudentius, qui, ab Aquitanicis delatus oris, Besuanaque olim potitus sede, multis longe innotui signis. Ad postremum ego ille sum, qui, cum Clavigero cœli et Doctore gentium vestri curam gerens, procul omnes arceo hostiles impetus, non solum visibiles, sed etiam (qui vobis infestiores sunt) invisibiles. Si vis itaque a peccatorum, pro quibus sæpe postulas, maculis ablu, et, devictis inimicis, Elisiis gaudiis perfrui, domunculam meo construe nomini ad laudem et gloriam Conditoris nostri.

56 His monachus auditis, divinis per omnia cupiens obtemperare jussionibus, ecclesiam in monticulo præscripto ædificat, et Prudentiano honori pontificali consecratione dedicat. Eo ergo beatus Stephanus abbas noster, qui super his ingenti triumphabat lætitia, connivente fratrum caterva, almiflui Martyris venerandum imperat inferri bustum. Quo facto, tanto copiosius ad eum locum plebeia convolabant millia, quanto nulli accedentium sacra asili negabantur limina: ibi ergo positus Sanctus innumeris hactenus emicuit virtutibus, ut pene impossibile sit eas scire, nedum aliquis tentet stylo, quamvis simplici, mandare.

Grex miserorum ducitur illuc spe medicinæ, Quisque fideli pectore poscit, vota reportat. Lumina cæcis restituuntur, nocte fugata, Muta refundit lingua loquelas, ore soluto, Vocibus auris surda patescit Præsule sancto. Crura pedesque curva sequentum consolidantur,

Brachia laxis languida nervis fortificantur. Membra fatigans febris anhela pulsa recedit, Rupta ligatis vincula cedunt, carcere fracto, Mania multos dira relinquit, vertice sano.

Tristis Erynnis, corde perurens, pace quiescit,

Corpora sævus deserit anguis, nexa catenis. Gurgite mersi sæpe profundo, morte resurgunt,

Pectora, leti pondere pressa, vivida fiunt: Omnibus ægris unica spes est, quærere Sanctum,

Posse mereri, ni dubitent, spes magna salutis, Nemo repulsam perpetietur, ni mereatur.

57 Mirifica quidem virtutum opera gloriosi Martyris nostri expedire proposui, sed dum immensam numerositatem dispicio, quid præmittere, quidve stylo debeam committere, penitus ignoro; sed si omnia non possum, tamen pauca de plurimis revolvam ad gloriam et laudem Omnipotentis, pia devotio imperat. Vir quidam, luminibus orbatus, Evrardus nomine, comperto sacratissimi Prudentii adversum varias passiones veloci medicamine, ad eum tenebrosos quam citius intendit gressus. Qui, cum multo gemitu humilique prece Sancti sollicitaret affectum ad miserendum sui, unius tantum oculi recepit lucernam. Cur autem non amborum clarificari meruerit fulgore orbium, non potest nostri, id est, humani esse iudicii. Quantum vero in talibus conjici datur, non plena fide poposcisse videtur, ex eo, quod semiplenum impetraverit beneficium; aut sempiternam Dei providentiam, quam nihil futuri latet, præscisse animi illius cupidi obstinatam avaritiam; qua nimum post receptum lumen insaniebat, ideoque vix sancti Martyris precibus ei imperfectum indulsisse datum. Idem tamen homo, adeptus ex parte sospitatem, longo post tempore vixit, et ut munifica Martyris virtus in eo clarior fieret, quandiu rebus humanis interfuit, aut monachorum, beati ipsius Prudentii corpori famulantium, officiis deservivit, aut curiæ nostræ portam servavit.

58 Ingens replicaturum miraculum, benignissimum supplex obscuro Paraclitum, per quem omnia Deo placita fiunt, ut mihi ad idonee persequendum indulgeat eloquium, et a veritatis orbita non sinat derivari vestigium: gravissima namque res moderato circumspectioreque agenda est modo; ne dispar oratio materiei dignissimæ pateat reprehensionem, quandoquidem sæpius apte perorata cymædorum corrodat insania. Est autem hujusmodi, quod dicere proposui: in episcopo Lingonico, bis binis bis miliaribus ab ipsa urbe (ni fallor) distans castellum habetur, quod mons Salion b ab incolis nuncupatur. Quod adeo parens omnium natura sua communivit ope, ut machinis arietum Phalaricive tormentis, aut etiam quibuslibet exquisitissimis assultuum ingenis, non dicam inexpugnabile, sed etiam inaccessible sit. Neque enim (ut in plerisque) ex altera parte tellus rupibus elata superbire fiducia sui facit oppidanos, ex altera vero æqualis loci planities timidos ac sollicitos reddidit; sed potius undique collecta humus, longiorique tractu in angustum surgens verticem altius porrectum superas sustollit in auras; nonnulla in summo cacumine gestans domorum edificia. Quod forsitan cataclismi e dudum coactione ita compositum est, ut recte a Saliendo in aera, mons Salion clara etymologia vocitetur d. In hoc denique tantæ firmitatis castro quidam miles, nomine Ascherius, hominem de villa, quam Burburenium e prisca appellabat consuetudo, captum crudelissima conjecerat in vincula. Tanta quippe

in qua æque
miraculis cla-
ret, e quibus
pauca Teo-
bavudus refert.

* an lumen
vel donum.

Vir nobilis,
montis Salio-
nis habitator,

A quippe in eum deserviebat iracundia, ut vix illius crederetur posse unquam satiari de poena. Ceperat enim eum odio domini sui, quem nimium odiebat, aut, quod credibilis est, ob extorquendam pecuniam, qua plurimum refer-tus esse idem homo ferebatur.

59 Evocatis itaque mancipiis suis minaciter imperat super infelice dicens: Agite hunc rusticum variis suppliciis, quoad, quibus abundare existimatur, proferat gazas: quia etiam tametsi nulla, pro qua excutienda puniri debeat, insit ei opulentia, tamen odiosissimi domini sui causa mea satiabit poenis suis iratissima vota: quippe quæ in dominum exercere nequeo, in servum michi, nunc arridente fortuna, explere licebit.

* suppli si

Qui* (quod absit) vestras elapsus effugerit manus; Aternitontantis in patibulo pendentis juro angustias, quia, quæ ipsi erogare disposui, vos luetis supplicia: hæc ubi dicta dedit, sinuo-sis funium voluminibus captivi post tergum innodantur lacerti, ac gressus duplici arctantur compe, et sic obscurissimo retruditur domus peni ipsius militis. Quo in imo ædium solet arcisque et vasis oppleri; sed quasi parum esset, miserandum hominem casum, vinctum, compeditumque teterrimo subterranei specus dampnasse ergastulo, excogitantur novi generis custodiae argumenta, immergitur namque vastissimæ finibus arcæ, quæ clausa et firmissime sera obsignata, signoque prægrandi superposito, cooperulo directo sursum versus usque ad superni plantas cenaculi, ne qua scilicet arte aperiri queat, custodum etiam duorum supercubantium pervigili munitur industria. Bone Conditor rerum, quid tantum, quæso, mortalium prævaluit vecors temeritas, ut homo hominem, et, quod deterius est, Christianus Christianum tam feralibus injuste audeat mancipare tormentis? Pecuniæ sacra fames, juxta Poetam, sola hæc præcipue suggeris, sola facere compellis: rarissimusque est in hominibus, qui non tuis flagrantibus pareat habenis: nempe causa tui eripiendæ tot et talibus adducitur iste malis.

sed hic, cum S. Prudentii opem implorasset,

60 Qui miser, ut ad inceptum redeam, in horribili profundi penoris damnatur spelæo, et ingenti obsessus arca, vigilibus appositis satellitibus, multis curarum fluctuabat æstibus, desperans de humano suffragio penitus; mortem equidem summopere appetebat, quasi supremum malorum effugium; sed in se homicidalem, utpote ligatus, nequibat injicere dexteram; nec quisquam aderat, qui ei crudeles inferret manus. Quantum autem valebat, Omnipotentem, ut se leto dederet, exorabat: nam ad tantarum incrementa miseriarum calor quoque intolerabilis illi infelici vitales infecerat auras. Æstas quippe erat, adeo ut graviorem ex eo contraheret cruciatum, quam ex terribili vinculorum custodiaeque obsessione. Quid ageret, quo se verteret, quandoquidem nec vertere poterat, prorsus ignorabat. Tandem vero respectus superna miseratione gloriosi Prudentii signorum, quæ jam frequenti percubuerant opinione, recordatur, statimque meliorem concipiens spem, fletibusque marcida rigans ora, hos nimium mæstus fundit de pectore questus, devotis mixtos precibus: O flos beatorum, luxque clarissima totius orbis, martyr Prudenti, confer opem mihi miserissimo et desperatissimo omnium. Experti nuper quamplures dicuntur immensam miserationem tuam, unde et laudem longe lateque collegisti tibi non exiguam. Qui ergo multis,

variorum incommoditatibus casuum oppressis, benignum protendens brachium, levamen impendisti; multo magis uni michi potis es, si digneris, auxilium conferre, licet hoc infelix impetrare non merear.

AUCTORE
TEODAUO.

61 Nam hactenus quamdiu favit fortuna, uber-rima jocundatus rerum secundarum opulentia, non, ut debueram, succurri constitutus in miseria. Quapropter æquissima divinæ Justitiæ sententia hæc, quæ patior, infliguntur mala: unica et suprema spes restat ad te confugisse (piissime Martyr) qui tot obsessis pressurarum angustiis benigne subvenis. Credo equidem, nec vana fides, te promeruisse ab eo, pro quo dira passus occubuisti, ut etiam ima sede semper horrentis erebi damnatos superas possis revocare ad auras f: quanto autem magis me ab hoc, quamvis ferali et munitissimo, ergastulo absolvere potes? Adesto itaque, Vir beatissime, hæc multimoda, quibus obsideor, argumenta g dissolve; ut libero gressu, sopitis custodibus, tua sancta limina adire merear; spondeo certe coram divinis conspectibus, quoniam si me eriperis, ad præsens tibi hominum faciam, et annuatim debitum vectigal, ut servus, pendam: talia perstabat memorans fixusque manebat. Cum itaque incessanter omnipotentis Dei sanctique Martyris inquietaret aures, visitavit eum oriens ex alto, illuminare ei, qui in tenebris et in umbra sedebat, ad dirigendos pedes ejus in viam pacis. Mox etenim rigidis cesserunt vincla lacertis, funibus abruptis penitus, manibusque solutis. Tunc deinde humero ad operculum arcæ impacto, cedit sera, ruit, quod erat superius, repagulum; adeo ut mira Martyris virtute patefacta arca per illud hians remaneret.

arca, qua in-cludebatur

f

g

E

62 Reserato deinde tam crudeli carcere, custo-dibus etiam lethargico demersis sopore, egre-ditur captivus ille ab arcæ ergastulo, sed adhuc compedum retinetur pondere nimio, cellariique tenebrosissimi claustro, tandem vero diu mul-tumque quadrupes reptans per umbrosa noctis silentia scalam offendit, per quam de infimis ad superiora, vicissim dispositis gradibus, conti-nuabatur ascensus pervius. Nec mora, quibus valuit, nisibus per eam cenaculum conscendit, quo herus et herilia mancipia placidam carpe-bant soporis quietem: quos adeo letheus (ut sic dictum sit) occupaverat somnus, ut ad nimium bodiarum h repentis hominis fragorem, quem pro natura ferreus excutiebat rigor, nullo modo expergiscerentur. Denique dum multa nescius, quo tenderet, per solarium more pecudis obam-bulat, non sine divino nutu ad posteriorem domus ipsius pervenit partem, ubi contemplatus fenestram tantæ capacitatis, ut et latum annuat effugium, non parvo gestit gaudio, quam con-tinuo subiens, ut erat gravatus utroque vestigio (neque enim compedes frangere audebat propter resultantis chalybis tinnitum) eia, inquit, for-tissime Prudenti, noli, precor, desistere cæptis, ut, qui difficillima et omnino desperatissima tuo suffultus juvamine jam evasi, hæcque restante præduce i, velociter exuperem.

et carcere mirabiliter reseratis,

h

63 His dictis, dum oculos, quonam prosiliat, inflectit, perpenditque immane præcipitium subesse, intremis, et pavidas fugiente calore medullas, sanguis ab ore meat, præcordia con-cutit horror. Ita etenim ipsius Ascherii con-structa habetur domus, ut ab extremis partibus ingenti prærupto subsidentis soli pateat vastum præcipitium, quod non minimo ædibus solet esse munimento.

ex edita fenestra se præcipitat, saluus-que

AUCTORE
TEOBAUDO.

munimento. Quid ageret infelix in tanto positus discrimine, ancipiti sub corde versabat. Nam retrocedere, pristinisque subdi suppliciiis perhorrescebat, nec minus itidem permittere se letifero volatui, natura repugnante, formidabile erat. Aestuat ergo miser celsa remorando fenestra. Quid multa? Iterum Prudentius inclamatur, iterumque centum votis flebiliter invitatur. Protinus adest beatus Martyr, monetque hominem, quatenus impiger ab alta demissus labatur fenestra: nec mora: praecipiti saltu delapsus ad ima decedit in acervum saxorum, quae ibi olim diruta maceria demiserat; sed (o mirabile dictu!) tanta lapidum exceptus est molliciei clementia, ut putari posset, ibi fuisse reginae Galliae pulvinaria et culcitas, vel Sardanapali pensiles plumas. Consurgens itaque, vix tandem aliquando compeditus pervenit ad portam ejusdem castris, quae de more nocturnis horis finissimis vectium obicibus et repagulis obfirmata erat, qua divina manu reserata, liber egreditur.

Besiam evadit, liberatori suo grates acturus.

B

64 Illico compedibus saxorum verbera fractis,
Et quasi pro spolio victor collo sibi jactis,
Currere non cessat, pedibus per devia tractis.

Ut leo Getulus, vinclis virtute subactis,
Liber oberat ovans, metuit tamen ora sequentis;

Sic pavet iste nimis pavidæ cunctamine mentis.

Interea rutilum Veneris processerat astrum,
Cum studet ille citus post terga relinquere castrum.

Aufugiens igitur vitans quasi littora Thracum,

k

Contiguam villam pavidus subit Albinicum k,
Ingressusque domum pretiosi Symphoriani,
Vix credit Sancto, formidine plenus inani.

Nam timet insidias, ne denuo jam capiatur:
Nec monachis l credit, qui suadent, ne ve-reatur.

l

Verum non patiens morulae sub nocte secuta
Egreditur: fert per tenebras vestigia tuta.
Saepe premit statum, ne quisquam forte sequatur,

Martyris eximii donec valvis potiatur.

Ingreditur templum, persolvit debita vota,
Ac populo miranda refert de re bene nota.

C

A cunctis resonant praeconia celsa Tonantis.
Lætitiæ jubilis, nequeo depromere quantis,
Era sonant, laudesque crepant tibi, Martyr amande.

Et vere grates semper tibi sunt celebrandæ,
Qui tot captivum virtutibus eripuisti.

Nullus in hoc dubitet, quoniam bene promeruisti.

ANNOTATA.

a Aliquid de Grimeio, forte sacrae hujus ædis conditore, ex conjectura qualicumque dictum num. 54 Comment. prævii, quem consule, si videbitur.

b Monsaujon vel Monsaugeon hodieque Gallis dicitur, estque comitatus Lingonas inter et Besiam: distat Lingonis leucis circiter 6.

c Cataclismus Latine diluvium dicitur. Si de diluvio, tempore Noe facto, Teobaudus agit, ridicula narrat.

d Etymologiæ hujus ego me vadem non præsto.

e Vide annotata ad num. 24 lit. p.

f Phrasis poetica, idem valens, quod a morte ad vitam revocare.

g Id est, vincula.

h Id est, catenarum.

i Lege: hæc, quæ restant, te præduce (seu duce) exsuperem.

k Vicus est prope Montem Salionis: in Codice beneficiorum diocesis Lingonensis pag. 75 vocatur Aubigneyum et Succursus paræciæ Prothoyi (Protoy) in vicinia montis Salionis pariter sita.

l Albinici nimirum prioratus est Ordinis S. Benedicti ab abbacia Besuensi dependens, de quo idem Codex pag. 77.

CAPUT III.

Tres alii non absimili modo
carceribus liberati.

Nec minori pene admiratione dignum aliud non dissimile opus retexam, quod non impari gestum est munificentia Martyris, et justum fore percenseo, ut res non dissimilis simili per omnia mancipetur gloriæ: attestante Boëtio in Topicis, idem judicium in rebus similibus esse. Quidam vir dudum captus fuerat a Garnerio, dominatum obtinente castris, quod vulgariter Sunbernum a appellatur, a quo etiam manibus post terga revinctis, arcetissimoque vestigia immersus ligno, prefati castelli vastæ turri custodiendus intruditur. At is nomen virtutemque Prudentii jam celebri compererat rumore. Quod videlicet inter alia mirabilium, quæ operabatur prodigia, captivorum solitus esset enodare ligamina. Tunc quadam nocte, superna respectu miseratione, ipsaque, qua premebatur, cogente angustia, beati Martyris recordatur, statimque ab imo cordis longa ducens suspiria, in hæc verba tandem resolvens ora, Deus æterne, * cujus nihil subterfugit notitiam, quique pro nostrorum qualitate actuum cuique præmia decernis aut supplicia, succurre michi misero solita pietatis tuæ clementia per interventum gloriosissimi testis tui Prudentii. Fateor equidem me, illustrissime, acerbiora his, quæ patior, emeruisse; verum non ad mea, quæ nulla sunt nisi pænalia, sed ad illius gloriosa, obsecro, attendas merita, per quem tua indignissimus gratuita imploro beneficia. Quid enim ejus sacris præconiis negare possis, qui pro te immanibus se exponens cruciaminibus, jam diademate redimitus superno, tecum regnat in sublimibus?

E Turri cippo-que inclusus,

a

* supple inquit,

b

66 Clementissime Martyr, auxilium laturus quam citius adveni, ut ab his per te exutus calamitatibus, devotis Deo et tibi resultem laudibus. His alisque crebro suppliciter effusis, gravibusque crescentibus pœnis, auxilium Sancti capto benignum.

Emicat acutum vere memorabile signum, Franguntur cunei, dissinditur undique lignum,

Quo fuerant gressus nexu mordente ligati.

Vincula cuncta cadunt, Testis per jussa beati.

Nec mirum, summæ grave quippe nihil pietati.

Expeditus itaque penitus ab illis, quibus vincetus erat, loris, libero incessu per turriculam nocturno

solutis ad invocationem S. Prudentii sponte vinculis,

* reserare

A nocturno silentio deambulat, investigans scilicet, quorsum evadat, reserans * quippe ostium minime audebat, ne quo strepitu custodes cerebrum somno excuterent. Rursus quoque a præcelsæ arcis delabi propugnaculis, dementis esse hominis arbitrabatur, supremæ sortis fata appetentis: sic utrobique diversa in animo viri illius conflictant pericula, et, quod potius eligatur, diutissime ambigitur. Animadvertat, quæso, sagaciter prudens lector, quot meditatibus illa hora sub tanta ancipitis criminis trutina miserabilis circumrotarit. Quid plura? Ad ultimum autem, juxta Davidicam optionem melius existimans incidere in manus Domini, quam in manus hominum e, decernit a summo prosilire turris; suberat vero illi loco tectum proximum telluri, nescio, cujus officinæ; ut reor autem, humilis culinæ, horresco certe nimium referendo, gelidusque currit per intima pavor, quo ausu mens humana tantum invadere periculi præsumperit.

sese et illa illesus præcipitat:

d

B 67 Et ut viburnum cupresso, hoc est, modicum comparem magno, nescio, an plus fuerit, Petrum a linte in æquora prosiluisse d, quam istam ad terram a summa arcis crepidine. Sed moror: invocato ergo Omnipotentis auxilio, vexilloque Dominici trophæi armatus, cum lacrymis beatum sic compellat Martyrem: Ecce, benignissime Prudenti, corpus animamque meam tibi committo, ut aut victurum me suscipias ruentem, aut moriturum commendes ante divinam Majestatem. Dixerat, elapsus vacuas se credit in auras, res incredibilis, præcelsæ turris ab alto: decidit autem super præscriptum tectum cum tanto casu pondere, ut non modicam scindularum e quantitatem secum ad nudam terræ superficiem cadendo contraxerit. Ad cujus decidentis immensum fragorem ii, qui sub eodem domate f et in propinquis ædibus dormiebant, experrecti, membra concite stratis excutiunt, continuoque agnoscentes, effugisse captum, cum numerosa tæda variisque luminaribus fugacis insequuntur vestigia, missis clamoribus post ejus terga molossis.

e

f

Ille fuga celeri non novit ad ista vereri, Martyre confusus, cujus domus est paradysus. Frustra nituntur, ejus qui dorsa sequuntur; Nam non prendetur, Domini quem dextra tuetur,

C Ut cognoscatur, quia, cui vult, auxiliatur. 68 Tertium superioribus geminis consimile copulare relatis statui miraculum, uti illud nuper a gravioribus accepi personis, de quorum dubitare dictis nefarium plane judicares. Præsertim cum ipsi ante illud factum, ne nomen quidem Martyris nostri unquam audierint. Tanta vero signi hujus fuisse dignoscitur celebritas, ut apud castrum, quod, super Albam fluvium satis firmiter constructum, Firmitatem g appellant, Prudentianum vocabulum ingenti redoleret gratia. Siquidem in ipso castello patratum fuit opus, de quo series orationis ordiri paratur: nam cum quidam miles ejusdem oppidi, quibus nescio causis, de Austrasiis h crebro prædas abduceret, rusticum quemdam inter alia cepit, et ad domum propriam in captivitatem ex cruciatum miserum perduxit. Continuoque truculentus captivator, immani repletus furia, hominem acerrimis innodatum catenis, gravissimo crurum tenuis mancipat ligno, quod tormenti genus Gallica lingua cippum i nuncupat. Quo adeo infelix ille truci utriusque tibie aretatur con-

g

h

i

strictione, ut per summorum unguis articulo- rum cruor largi emanaret profluvio, proh dolor! Nec mora, rupta cutis constricta reliquerat ossa

Carne sub exesa, cippique cavante rigorem. Concrepat ille miser gemitu nimium querulo,

Tristibus et lacrymis suspiria jungit amara, Planctibus elatis semper quoque continuatis.

69 Interea convivantibus quibusdam sexta diei hora k, ut moris est, in eadem domo, qua captivus ipse custodiebatur, non intermissis ejulans clamoribus, oborta est mentio a quodam peregrino de Prudentio beatissimo, captore captoque audientibus. Qui, cum in laudibus ejusdem Sancti aliquanta disseruisset, adjunxit etiam famosam, qua captivos eripere solet, virtutem. Cumque diutissime super ea orationem protelaret, frequenterque digesta ob novæ relationis amorem compulsus repeteret, mirabantur plurimum auditores intenti vehementer, et peregrina rei narrationem per singula dicta stupebant.

ACTORE
TEOBAUDO.

invocato Sancto,

k

Audierat captus, quod dixerat advena, totum, Credideratque simul. Mox tendit ad æthera E

Atque trahens longos gemebundo pectore questus,

Auxilium Sancti rogat tali prece mœstus: O bone Prudenti, qui diceris ista patrare,

Quæ modo vir retulit, cernere qui meruit, Credulus audivi. Prosit (precor) hæc didicisse:

Est mihi quippe fides plurima, posse tibi. Ergo nimis misero mihi, jam misere morituro.

Sub cruce tam dira confer opem citius. Non equidem merui. Nec me meruisse negabo:

Non taceo, culpam pando sed ipse meam. Sed satis est penæ pensum pro crimine multo;

Parce, precor, bone Vir: eripe me lacqueis;

Ut meritas solvam Christo pro munere gratas,

Et tua liber ovans limina mox adeam.

70 Finita itaque lacrymosa supplicatione, continuo adest gloriosi Martyris dapsilis virtus, ferisque absolvit hominem catenis. Diversam in partem contractus dissilit cippus l; ipso captivatore et cunctis, qui aderant, ingenti admiratione stupentibus, tandemque non clam, neque precario, neque redemptione; sed vi plane divina egreditur ille captivus, omnibus adstantibus tanto metu perterritis, ut nec mutire in eum auderent; exiit autem multis intuentibus per medium castellum, sed nullo penitus eum retinere pervalente; moxque votum, habitum quoque peregrinantis induens, sanctum expetivit Martyrem, gratias ei, utpote suo liberatori, redditurus in ejus templo: advenit, enarrat, fuerit quæ passus acerba, quantaque protulerit supplex, Martyr, tibi verba, denique demonstrat vestigia cruris amara, atque pio Testi pangit præconia clara.

palam vinculis solvitur, abique, nemine obviti audente.

l

74 Propter inæqualitatem, quæ in rerum labilium diversatur cupiditatibus, a mortalibus multa perpetrantur facinora. Ideo quippe indigentes divitibus insidiantur, quia, unde illi superflua extolluntur opulentia, inde isti graviter tabescunt inopia. Denique hac de causa prædones

Tertius carcere ab ipso S. Prudentio,

AUCTORE
TEOBAUDO.

m

n

ipsi apparen-
te, educitur.

B

o

p

C

donec ceperant quendam divitem de villa, quam a martyre, qui in ea veneratur, sanctum Julianum *m* nuncupat antiquitas. Qui captus mox in castrum, quod, super Lignonem fluvium situm, Rufiacus vocatur *n*, in captivitatem abductus est, ibique, lacertis post terga revinctis et collo ad crura ligata crudelissimo fune complicato, arctissimæ mancipatur custodiae, truculentis ad servandum appositis custodibus. Interea vero miser ille ipsa, qua premebatur, compellente necessitate, Prudentium suspiriis et lacrymis magis, quam verborum crepitu exorat, ut sibi sub tanti doloris cruce solita pietate subveniat. Dum itaque diutissime hujusmodi perstaret in precibus, conticinium noctis advenerat, continuoque caelestis formæ persona coram eo constitit, se asserens esse Prudentium, qui implorabatur, paratumque, ut illi quanto citius opem ferret, si se vellet sequi.

72 Quo respondente, se quidem velle, sed mox non posse, vinculis et sex custodibus obstantibus, ille, qui apparuerat, ait, illic, iniquiens, trepidas timore, ubi non est timor, dum procul dubio nullis obicibus divina morentur imperia. Nec plura: vincula rupta cadunt, surgensque captus, nec jam captus, supernam subsequitur figuram, custodibus mira virtute compressis: ut autem claustris egressi sub divo constiterunt, ductor mirabilis, in partem indice prætenso, ait: Ecce in illa domo habetur cornipes, cujus tergo insidebas, quando captus fuisti. Pergens itaque illic, tolle, quod tuum est, et vade. Qui concite vadens, reperto domus ostio patente, invenit illico equum suum divinitus præparatum, sella scilicet et fræno impositis, quem mox conscendens, præcedente spiritali prævio *o*, pervenit ad portam castris, quæ protinus (ut legitur de Petro *p*) ultra aperta est eis. Egressis vero illis, longiusque pariter procedentibus, ait Liberator magnificus ad liberatum: Securus amodo, nec ulli omnino membra tradas ostio, quoad pertingens Besuam Deo et Apostolorum proceribus, nec non et Prudentio pro ereptione tua grates exsolvas debitas. His dietis nusquam comparuit.

Rumpit et ille moras: Besuenas tendit ad oras,

Vota Deo solvit: fuerant quæ gesta, revolvit;

Qualiter exutus laqueis, ut fune solutus, Exierit tutus, Sanctum per cuncta secutus. Sed jam fragilis cymba, diu pelago jactata, portui aliquantisper quietura interim appellitur: ut, paulisper resumptis viribus, quæ restant sali, robustius, Jesu opitulante, præterlegat.

Explicit liber tertius.

ANNOTATA.

a Gallice Sombornon, in decanatu *S. Sequani*, prope vicum Memont (Magnum montem) de quo supra in Annotatis ad num. 26 lit. x.

b Id est, Martyris.

c Reg. 2, cap. 24, §. 14.

d Vide cap. 14 Matth. a § 22.

e Scindulæ sunt asseres, quibus domus tegebantur.

f Doma sumitur pro domo vel hic pro tecto.

g Firmitas super Albam Campaniæ Gallicæ oppidum est

h Sic dicti, qui Orientalem Galliarum partem incolerant.

i Eodem sensu vocem illam usurpavit Gellius in Noctibus Atticis xvi, 7. Erat instrumentum, inquit Pitiscus in Lexico Antiquitatum, ad instar annuli factum, quo pedes damnatorum vinciebantur, aut servorum.

k Id est, sub meridiem.

l Vide lit. i in Annotatis ad cap. 3 lib. iii.

m Vicus est prope Divionem.

n Inter vicum *S. Juliani* et *Divionem* vicum reperio, Rufey Gallis dictum, non procul a fluvio *Susione* (*Suzon*): sed aliquantum longius *Ignon* fluvium invenio, qui *Tricastrum* prætervectus in *Tliam* influit; sed vicum *Ruffiacum* juxta illum non reperi: reperi autem et *Ruffiacum* seu *Rufey* vicum, quem hic designari puto, in comitatu *Burgundiæ* ad fluvium *Lignonem*, *Gallicæ Lougnon* vel *Ougnon*.

o Id est, *S. Prudentio*, sub aerea forma ipsi præeunte.

p Vide Act. Apost. cap. 12.

LIBER IV.

CAPUT I.

S. Prudentius sanat brachium aridum et paralyticam: puellam ultione divina liberat.

Si apicibus annotare perstuderem, quot vinculis aut ergastulis mancipatos noster eriperit Martyr, cæterorum suppressa mentione signorum, profecto immensum volumen exararem: tot etenim hujusmodi ejus beneficia visuntur, per indicia scilicet, coram sacratissimi corporis ipsius theca dependentia; ut, si *Tulliana* adesset facunda loquacitas, procul dubio ad exprimendum se minus idoneam fateri, non erubesceret. Quapropter aliorum styllum convertere consultius videtur, in primis vero congruum censeo, a placito Dei, quod apud *Bisunticam* urbem a celeberrimum extitisse dignoscitur, sumere narrationis exordium. Igitur anno millesimo centesimo vigesimo quarto a Puerperio *Virginis* illibatæ, quo juxta *Mantuanum* rhetorem ferrea primum desiit, ac toto surrexit gens aurea mundo, venerabilis *Anstricus* b, archiepiscopus *Chrysopolitanus* c, immensum decrevit conflare concilium d, quod *Placitum Dei* vocitant, in diebus festis (ni fallor) *Pentecostes*: quibus feriatum populi, aliquantulumque solito raptorum timore nudati, Sanctorum devotius student adire limina. Locus autem tali negotio aptissimus denuntiatur penes eandem civitatem, plus minusve ab ipsa distans mille quingentis passibus. Est etenim ibi planities distenti soli, grato vestiensi se gramine, quam *Thisiam* vocant incolæ, *Duvio* flumine e præterfluente a latere.

Tempore concilii *Vesontionensis* anni 1124.

A 74 Illic itaque archiantistitis in tonante de-
creto, fama ciet populos eo confluere. Credi
vero non potest, quot millia promiscui sexus,
aetatis et conditionis accurrerint: præterea
quampulurium Sanctorum illuc gloriosa perlata
sunt pignora, quos longum est nominatim recen-
sere. Inter quos et janitoris caeli, Petri nostri
pulcherrima ycona et capsula multarum reliquia-
rum cum brachio beati Remigii *f* a nostris de-
vecta sunt, ac in papilione ad hoc facto honori-
fice deposita. Nec diu, ecce muliercula, de
castello Karoli *g* oriunda, dexteri brachii ami-
niculo funditus destituta, beatum audiens ad-
venisse Prudentium, contendit ad locum; jam
enim balsamiticum ipsius martyrii nomen longe
lateque ingenti efferbuerat opinione, maxime-
que (ut præfatus sum) illis in provinciis. Viden-
tes autem, qui confluerant, argenteum bra-
chium, quod sæpenumero apud Besuam in
ecclesia Prudentiana viderant, arbitrati sunt,
adventasse Prudentium; et ob id congloriatim
ad nostrum prouebant tentorium: sed ibi pro-
fecto nichil ejusdem Sancti, nisi nomen et virtus
erat: non ob aliud tamen, nisi uti ne violenter
nobis auferrentur beate reliquiæ, sicut olim
factum constat. Nam fama est, illum quondam
a Besuensis, ad ipsum locum pro re simili
delatum, multisque ibidem virtutibus declara-
tum, Chrisopolitanos vi detinuisse, sed postmo-
dum, Deo volente, coactos reddidisse *h*.

B 75 Ubi ergo præscripta femina nostris adsti-
tit Sanctis, cum intimo pectoris rugitu, lacry-
marumque imbre Prudentium invocat, quatinus
impotentis lacerti et aridæ manus sibi reformet
usum; moxque Martyr clementissimus, tametsi
absens corporaliter, tamen præsens affuit spiri-
tualiter, restituens supplicanti, quam deposece-
bat, sospitatem. Tunc illa, voto potita, eadem
manu protensa, sacratissimum (ut putabat) Pru-
dentii accepit brachium, et ad circumstantes
conversa, celebratam in se virtutem clara cœpit
voce prædicare. Cernentes autem nostrates mo-
nachi tam illustre signum, alacri cum gaudio
divina concinunt præconia, vident illico popu-
laria concurrere agmina; felicem se quisque
fore existimans, si cernere vel etiam eminus sa-
lutare Besuanum valeat tabernaculum. Inter
alios vero accurrunt et capellanus præfati castelli
Karoli. Qui, comperto tam egregio miraculo in
muliere sibi optime nota, apprehenso ejus bra-
chio sanato, sic ad adstantem præfatur multi-
tudinem: Ne credatis, populi, commentitium
ullatenus esse, quod asseritur de hac muliere,
sed procul dubio sciatis, quoniam sex anni jam
preterierunt, ex quo brachium istud, naturali
succo viduatum, nullum utile gestanti exhibuit
officium. Nunc vero, ut cernitis, antiquæ resti-
tutum est sanitati: an dubitatis? Hæc mea pa-
rochiana, hæc mihi notior, quam alicui sua do-
mus: non novi monachos istos, nescio Sanctum
eorum, sed hanc certissime hodie sanatum per-
spicio. Dixerat, et cuncti Domino grates retulere
pro tanto signo, quod gesserat in muliere.

C 76 His ita gestis, adest item quaedam femina
cum marito, quæ irreverenter quidem, sed de-
votissime in Sancta irruens, sanctum brachium
sub nomine Prudentiano, ubertim rigatum fletibus,
strictissime deosculatur. Quæ percunctata
a monachis, quænam esset, vel unde et cur hoc
ageret, volentem pro se respondere maritum
suum compescuit, dicens, ego ipsa pro me re-
spondebo, quæ de me sunt, tu tantum testis di-
ctorum assiste: Ego (Domini mei) indigena sum
villæ, quæ Menbriacus dicitur *i*, copulata con-
nubio isti, quem coram videtis adstare; sceleri-
bus autem more* exigentibus, gravissimam incidi
paralysim, quæ hactenus quatuor annis crude-
liter me contorsit. Ast ubi nudius-tertius audivi,
beatum huc deferri Prudentium, vix a conjuge
impetravi, quatinus me birotæ *k* superpositam
ad eum deveheret, quæ, dum medio itinere
sanctum invocassem Martyrem, subito arida ner-
vorum ligamina cœperunt intendi, et debiles
artus pristinis reddi motibus, moxque diurno
exuta languore, vehiculo concita exilivi, calle-
que festino cœpi virum præcedere, quoad huc
devenissemus, gratias pro cælitus reddita inco-
lunitate repensuri: hæc mihi causa lætandi;
hæc tota ratio, qua gloriosum illud tam impu-
denter expetivi brachium; venialis temeritas;
non nimium grave ducitur, quod devotione
peccatur; hæc ubi flens dixit, ter vel quater
oscula fixit, gaudens ploravit, post vota domum
repedavit.

D 77 Sanctimonialis quædam, Chrysopolitani
territorii indigena, occulto superni arbitrii judi-
cio, diræ paralysis inciderat languorem. Quæ
passio juxta Hippocratem, ex nimio frigore con-
tortis nervorum ligaminibus, contractisque venis
et arteriis, solet membris incumbere: maxime
vero juxta cælestis auctoritatis credulitatem
peccatorum causa miseris mortalibus irrogatur,
dicente Deo Christo, paralytico, quem curave-
rat: «Vade et amplius noli peccare, ne quid de-
terius tibi contingat *l*.» Hac itaque præcipue
de causa, ut reor *m*, præfata mulier inferiorum
artuum crudelissimo tabescebat incommodo.
Quæ dum diutissime hujusce doloris detineretur
carcere, rumigera perferente aura, de mira
Prudentii comperit virtute; continuoque per
eum pristinae spem concipiens sospitatis, nihil
enim cælesti medico difficile credebatur, ad beati
Martyris se deferri postulat aulam. Quo vix im-
petrato ob difficultatem itineris, tandem Be-
suam attingit, ab ea videlicet parte, qua brumalis
astrigero polo circumvolvitur Arctos. Ubi etiam
media via gloriosæ Virginis et Matris Domini
Jesu venerabile templum habetur in specula, ut
ita dixerim, totius villæ, contra Aquilonis atro-
cissimum spiritum, quem divina Pagina vocat *n*:
eo ergo devota rogat se solo tenus
coram beatissimæ Mariæ deponi cœde, et basi-
licam sancti Testis *o* sibi ostendi: qua demon-
strata, sic eum invocat mixto gemitu precati-
bus.

E 78 Ecce gloriosissime, ad te, Prudenti, ut
diu exoptavi, advenio: et nisu, quo possum,
desideratissimam artuum tuorum domum a
longe saluto, et o utinam proprio incessu ad
eam percurrere valerem! sed heu infelix! faci-
noribus meis præpedientibus, utpote utriusque
cruris privata gressu, vadere non queo: subveni
ergo miseræ, Martyr piissime, et reforma usum
gradiendi jam pene in semi-mortuo corpore,
quoniam satis jam credo, te posse.

Talibus exorans, et fundens talia plorans,
Longis pressa malis finiverat hæc monialis.
Protinus audivit Sanctus, quod Nonna peti-
vit,
Mox etenim nervi gaudent sua per loca sterni.
More suo venæ turgescunt sanguine plenæ:
Arteriæ rursus discunt, se tendere sursum.

AUCTORE

TREBAUDO.

i

* forte meis

k

Besue sancti-
monialem Ve-
sontionensem

E

l

m

F

n

o

eodem morbo
laborantem.

AUCTORE
TEOBAUDO.

Omnia, tecta cute, prisca valere salute.
Tum mulier nisu facili (mirabile visu!)
Exiit a lecto : properat gestamine recto ;
Quodque viæ restat, pedibus currens cito
præstat ;

Donec perveniat, satis votis ubi fiat.

Redditis ergo Deo beatoque Martyri pro recepta sospitate gratiarum actionibus, alacris suam rediit in patriam, longo post incolumis tempore vivens, sed quoniam sanitatem corporis et affluentiam rei familiaris vitiorum plerumque comitatur pestis, cœpit iterum deliciose vivendo voluptatum involvi volutabro. Cum ecce repente recidiva paralysis incumbit acrius, quam dudum corripens membra.

semel ac iterum

79 Afflictabatur itaque vehementissimi doloris angore, et inter cruciamenta anhelis spiritus conscientia scelerum magis compungebatur. Nec prorsus spe medelæ amissa, ad optime sibi notum recurrit Medicum : nam pene sine ullo temporis interstitio Prudentius in pectore, Prudentius fervet in ore ; tandem vero denuo relata Besuam, Sanctoque præsentata, quem diu sitiverat, ante ejus aram tota prosternitur corporis contracti strage. Deinde frontis lumina, et palmas conjunctas tollens ad alta, has erupit in preces :

B

Rex et Redemptor omnium sanctissime,
Qui cuncta cernis sempiterno lumine,
Succurre, quæso, te roganti morbidæ,
Multo tibi, quæ displicet, peccamine :
Per testis insignis preces Prudentii,
Cujus levamen jam probarunt plurimi :
Quos inter ipsa clarius cognoverim,
Quæ jam per illum tracta lectum liquerim.
Qui summâ cæli regna Martyr possides ;
Et, quidquid oras, a Deo mox obtines ;
Dignare clemens his favere fletibus,
Quos fundo fessa plurimis angoribus.
Adsum gravata ponderoso crimine :
Non erubesco vulnus altum pandere,
Quæro medelam de nefando vulnere,
A te scio, quem posse statim dedere.
O sancte Martyr, nunc adesto supplici,
Priscam salutem conferendo corpori.
Depelle sævam cruribus paralysim,
Pro qua fuganda nunc gemens advenerim.

C
curat; uti et
puellam, ob
violatum Sab-
batum

80 His peroratis, illico pristina redditur incolumitati, tunc devote Christo Martyrique re-
pensis gratum præconiis, propriis ad sua lætatur remeare plantis, quæ alienis eo devecta fuerat : vere, ut ait divinus Vates, « Mirabilis « Deus in Sanctis suis p, » gloriosus in Majestate sua, faciens prodigia. Cum omnia Conditoris æterni opera mira recte possint vocari, utilissima tamen dispensatione quædam non majora, sed inusitata congruis reservavit temporibus ; quæ tamen non idcirco mira dicuntur, quod contra naturam fiant, sed quia extra consuetum naturæ cursum divina virtute proveniant, facultatemque transcendant humanam ; ut cæcis visum, claudis gressum, chiragricis manuum reformare usum. Quæ nostrum sæpe fecisse Prudentium, ut dicitur, lingua fatetur mutorum : nam quædam adolescentula, Besuæ ancillari mulieribus solita, dum Sabbathi decima hora q, lapide politorio, quem Liscam r rusticæ vocant, muliebre verteret indumentum, amens subito effecta est, sensuque quinqueperito funditus viduata, quasi mœrtua jacebat, ipso videlicet lapide, quem tenebat, firmissime

q r

adhærente dextera : nec immerito. Si enim in Hebraismo carnalis Judæus, cujus præmium ventris saturitas est, quot hebdomadibus sabbatizat a bono etiam opere, quanto magis spiritalis Christianus sabbatizare debet a terrena actione ob Vigiliam Dominicæ Resurrectionis s.

s
divinitus pun-
nitum.

81 Quod quia hæc non fecit, justissime tali meruit percipi ultione. Hoc autem sæpenumero Divinitas solet exercere, ut per unius publicum supplicium corrigatur lateis temeritas multorum ; unde, ut et illius puellulæ multatio errantium fieret emendatio, illico rumiger Notus hujusce rei per totum insonuit burgum : advolant agmina promiscuæ plebis ad contemplandum in muliercula justum judicium æterni Judicis ; metuit quisque in se, quod in ea perpendit fieri : nec mora : concurrunt ad Prudentium, flebiliter pectora quotiente singultu : oratur Vir beatus, ut miserrimæ clementer subveniat adolescentulæ : continuo Sanctus, ut canit Propheta regius, « Respexit in orationem humilium, et » non sprevit precem eorum, ut scribantur hæc » in generatione altera t. » Nam mox redditur juvencula integre sensui. Sed, ut gratius cæleste beneficium foret, lapis ille, quo sacrum violabatur Sabbatum, tenaciter palmæ inhæret. Ad ultimum vero tendit ipsamet ad sacratissimum Medicum, comitantibus plurimis, et multas profundens lacrymas suppliciter rogat, ut, penali decusso impedimento, liberam sibi restituit dexteram : spondetque, se deinceps sabbatissimum perenni custodituram observantia, si absolveretur : longos finierat flendo precatu, illi durus erat quippe reatus, et justum fuerat, flendo lavari, quod stulte potuit commaculari. Nec differt Domini Testis adesse tanto molestiæ pondere presse, excussus lapis it concitus extra, exultat mulier sospite dextra. Circumstans populus plus stupet ista, quam fari valeat Plato Sophista. Laudatur dominans Omnicreator, humani generis rex et amator, Martyr posse satis commemoratur, qui nutu facili sic operatur.

E

ANNOTATA.

a Civitas est archiepiscopalis in comitatu Burgundix ad Dubim fluvium, Gallicæ dicta Besançon.

b Vesontinensem sedem tenuit ab anno 4417 usque ad annum 4434, ex Sammarthanis.

F

c Id est, Vesotienensis.

d Quatuor hoc anno concilia in Gallia celebrata memorat Harduinus tom. VI Conciliorum part II, col. 4117 et 4118, Carnutense, Claremontanum, Bellovacense et Viennense : adde igitur et Vesontienense.

e Alias Dubis dicitur, Gallicæ le Doub.

f Sed non Francorum Apostoli. Vide num. 57 Comment. prævii.

g Castelli hujus notitiam non habeo.

h Divionenses aliquando S. Prudentii reliquias sibi retinere voluisse, vidimus supra num. 40 : quando idem conati sint Vesontionenses, nescio.

i Nec ista mihi notior villa est.

k Birota vehiculum est duabus rotis constans, Gallis Charette.

l Joan. 8, v. 44.

m Deus quidem peccata hominum morbis non raro punit : hinc tamen non efficitur, id isti sanctimoniali accidisse : at quod de ea Teobaudus ait, habuerit forte aliunde perspectum.

n Videtur

A n Videtur alludere ad illud Jeremix cap. 1, v. 4. Ab Aquilone (qui diabolus hic ex Teobaudi mente repræsentat) pandetur omne malum super habitatores terræ.

o Id est, Martyris.

p Psalm. 67, v. 36.

q Vespere post Occasum solis, et pridie diei Dominicæ, cum ab operibus servilibus olim erat etiam abstinendum. Factum non valde absimile habes sæc. iv Benedictini part. ii, pag. 235, num. 38, et tom. II Januarii pag. 406, quod in Translatione S. Genulfi, circa annum 870 facta, ita describitur: Quædam etenim mulier, Tethberga nomine, dum messis tempore die Sabbathi, jam illucescente ipsius diei vespera, in Resurrectionis Dominicæ prima Sabbathi, ex multiplicatis manipulis mergeten (merges manipulus segetis est, ut ibidem notatur) colligare nititur, subito digitis in volam deflexis, ac erumpente sanguine, audax manus et misera dirigit.

r Instrumentum, quo quid politur, Cylindrus Veteribus, Gallis Lisse, ait Cangius.

s Resurrectionis dies quelibet dies Dominica olim dici consuevit.

B t Sic fere Psal. 101, v. 48 et 49.

CAPUT II.

Inter alia miracula tribus mortuis vitam reddit.

Mulieri chira-grico,

a

Quamplura ipsiusmodi facta sacro intexerem volumini, ni vereretur fastidium ingerere auditori: sed de plurimis pauca, et de ambiguis certissima sunt revolvenda. Mulier quædam honesta familia oriunda, ut ipsa asseverabat, de castello, quod Gagnori a (ut vulgariter loquar) nominatur, crudelissimam incurerat chigram: quæ scilicet passio adeo atrociter utramque corripuerat manum, ut, digitis in palmam complicitis, unguis prope toti macilentæ illaberentur volæ. Cruciabatur autem infelix mulier acerrimis tortionibus, nec ullus ei omnino medicinali poterat subvenire remedio.

C Taliter ergo septem transactis aristas, Prudentii gloriosa visitatur opinione, protinusque credula, spe recipiendi sospitatem inducta, cum plurimo comitatu ejusdem Martyris expetiit ædem: cui tandem proximans, illico recidivam meruit adipisci sanitatem, ita ut pro libitu, multis intuentibus, digitos vel extenderet vel complicaret. Erat autem, quantum meminisse queo, ea dies Parasæve, ante Christianum Phase. Quod divino provisus ita gestum fuisse, nemo sanum sapiens ambigere debet: ut scilicet, quo die sydereus Agnus purpurea passione pœnis Averni totum eripuit mundum, eo etiam adimeret uni femine corporale contractarum manuum per Martyrem detrimentum.

caco,

b

83 Quid autem gestum sit sequente Dominica, luce videlicet, qua Divinitas, sacris beatorum Patrum reseratis bustis, carneque resumpta propria, cum pompa nobili rediit ad Superos b, devotus festinat pandere stylus. Homo quidam, utrorumque privatus lumine orbium, Sabbatho, quo Verbigena Imperator in tumulo quievit, ad sacram Martyris adductus est basilicam. Erat autem (ut ipse fatebatur) incola castelli, quod

populariter Vesol, Latine vero Visorium e a videndo, eo quod in editissimo constitutum a longe videatur, congrue potest appellari; qui pro re, qua venerat, sollicitus, coram beatissimis pignoribus pervigil tota nocte excubat, clementiam Sancti indesinenter interpellans, ut sibi umbrosæ frontis amissum restituat habitum ad gloriam communis Conditoris.

Talibus instabat cæcus, lucemque rogabat, Ut micuit mane, micuit virtus pia plane, Lux nitet orbato, visu penitus reparato. Missa canebatur, tibi gloria, Christe, dabatur, Quam tibi dixerunt, qui natum te cecinerunt. Auxit et Hilarius præsul, vox mellea cujus, Quando refuserunt orbis, radii micuerunt, Laus reboat Christi, lumen qui reddidit isti.

84 Puer quidam de villa, quæ Fundrimacus d nuncupatur, originem ducens, secundum (ni fallor) tertii lustri jam percurrens annum, a parentibus Prudentio spe recuperandæ sospitatis delatus fuerat. Erat enim crure reflexo adeo damnatus vestigio, ut monstruose taxillis natibus inhæreret, qui, cum paucis diebus coram beati Martyris artubus divinæ pietatis exoraret viscera, sanitatis sibi restitui gaudia, sacratissimo interveniente Prudentio, incessum recepit, ex integro grates debitas rependens cælesti beneficio. Quod qui viderunt, Domino grates retulerunt. In villa, quam longe superius Lucum e dixi nominari, hujusmodi gestum fuisse miraculum, pro certo accepi. Mater cum filio, ter quaternos habente annos, molendinum adierat. Quæ, dum molendi occupatione detenta, toto studio necessariæ rei incumberet, puer circum gestiendi lascivis (ut illa ætas assolet) motibus, ulro citroque agebatur. Dumque leviter fertur, antiquo impellente hoste, fluminis, quod Tyla f dicitur, alveum incidit, ea videlicet parte, qua violentissimo impetu rapax in rotam cogitur amnis. Quo mox genitrix comperto, Prudentium in-clamat, ut sibi prolem conservet incolumem: interea parvulus, volucris susceptus ab unda, velocissime, priusquam humana posset succurrere manus, in canalem pertrahitur, ubi ad rotam volubiliter circumagendam tota vis incumbabat aquæ, ut nulli penitus dubium esset, rotali circumactione et attritione puerilia discerpi membra, ossaque tenera minutatim dissolvi in frusta.

AUCTORE
TEOBAUDO.
c

contracto
præsentem
opem confert;
puer
d

E

e

f

F
ut conteratur,
impedit;

85 Quod fieri potuisset, nisi Prudentii, imo vero Dei omnipotentis virtus propter Prudentium affuisset: quæ miro rerum ordine pueri providit tutelæ. Protinus siquidem (mirabile dictu!) rota in altum sublata divinitus, ut sic dicatur, non ausa est artus lædere pueri, qui a matre beato commendatus fuerat Martyri. Igitur hoc modo ingenti elapsus periculo, tandem a concurrentibus abstrahitur vado rapaci puer illæsus, mirantibus cunctis de desperata sospitate illius. Quantas tunc laudes piissimo Conditori, quantas etiam retulerint sacratissimo Martyri præsentibus, viso tanto miraculo, lectori relinquere decrevi ingenioso. Denique super hoc facto, dum ego quoque aliquandiu dubius hæsissem, accersitis his, qui interfuerant cum eo, in quo gestum fuerat signum, rei, ut relata est, ab eis edoctus seriem, credulus tandem Martyris erupi in laudem. Pharsaicæ quippe incredulitatis crimen sum arbitratus (ut est re vera, divinis non credere virtutibus).

86 Vir quidam, Humbertus nomine, de villa, quæ vocatur Roseria g, sinistra captus fortuna,

captivum
liberat:
in
g

AUCTORE
TEUBAEDO.
h

in castellum, quod Visorium *h*, a videndo scilicet, jam antea appellari fassus sum, in captivitate abductus est, ibique vinculis et ergastulo crudelissime mancipatus, qui, cum per aliquot dies ligaminum constrictione, invisa solitudine, tenebrarum horrore et diutina confectus esset esurie, ea, quae urgebat, compulsus necessitate, Prudentium, ut liberetur, assidua coepit voce implorare; nec ei opitulari diutius Martyr differt benignissimus. Protinus siquidem adest supplici, laqueos nexuum dissolvit, compedes oberit, claustra patefacit, custodes le-targico somno comprimit, liberum evadendi aditum per omnia tribuit, iter dirigit, ad domum propriam fugacem reducit. Qui captus, sed jam solutus, ubi plenaria potitus est securitate, de apparatu itineris ad Prudentium coepit pertractare. Concipiensque dignissimam egregia laude sententiam. Si (inquit) truci-lento praedoni, qui me ob extorquendas opes meas ceperat, coactus multa dare volui pro mea redemptione, quanto magis nunc gratis liberatus, Ereptori meo aliquid generosi muneris libentissime debeo conferre cum gratiarum actione? Et quidem ingratus divinis beneficiis existerem, si ei, per quem evasi, grates debitas rependere negligerem; sed rursus sacra prohibeor lege Dominici conspectibus vacuus apparere. Proinde quaerenda est votis Sanctoque conveniens oblatio, quae tametsi non ex pari, quantulumcumque tamen, in me collato caelesti respondeat beneficio.

portentuntur
monacho
Besuensi

B 87 Haec effatus, jubet illico fieri vasculum argenteum, satis operose deauratum, ut Dei Jesu Carnis et Sanguinis mystica libetur victima ante sacratissimi Martyris pignora. Quo facto, preparatisque viae sumptibus, ad famosissimum Prudentium contendit gressus, grates meritas persolvit laudum, pulcherrimum effert donarium, quasi suae liberationis pretium. Ora multorum aperit in Martyris praeconium. Denique calix ipse ibi multis permansit diebus ad virtutis testimonium. Mira quidem hactenus relata sunt, sed multo mirabiliora subnectentur. Quidam monachus noster, nomine Guido, qui postmodum ex accidente agnominatus est CALVUS, tempore quodam ejusdem loci, cujus supra meminimus, scilicet basilicae beati Martyris gerebat custodiam, qui, cum se in Vigilia Dominicae Ascensionis illic sopori dedisset, vidit quasi arborem quamdam, proceram satis staturam, ab imo faciei altaris, in quo quiescebat Sanctus, exurgere ramis, floribus ac frondibus partim purpureis, partim vero niveis ineffabili pulchritudine decoratam; sed pars purpurea, inclinatis cervicibus, versus altare humiliter deflectebatur, veluti sacratissimam adoraret thecam. Altera vero, rami videlicet lactei, versus ecclesiae januas quasi ad populum protegendum protendebatur, nimirum divinae miserationis obumbraculum portendens, quae prope futura erat super his, qui variis vexabantur incommoditatum valetudinibus.

miracula
S. Prudentii
plurima,
brevi tamen
post tempore
facta.

C 88 In crastino enim die, videlicet ipsius sacratissimae Ascensionis, dum sacro-sancta Missae ibidem celebrarentur Officia, duo caeci diu amissum receperunt lumen; alter scilicet, sacerdote « Gloria in excelsis Deo » inchoante; alter vero « Credo in unum Deum » incepto: ad ultimum autem paralyticus quidam, priusquam eadem finiretur Missa, sospitatem plenis-

sime adeptus, gratias omnipotenti retulit Medico. Quid plura? Mira plane dicturus sum et quae incredibilia forsitan videantur aliquibus; sed vera esse, jurejurando idem asseverabat monachus, cui profecto fidem abrogare, inconsultum videtur, quod ab ipsa videlicet hora, qua plane illa salutaris arbor imaginaria in somno visa est usque ad Octavas sanctae Pentecostes, diebus scilicet decem et octo, quotquot ad locum ipsum venerunt spesopitatis recuperandae, quamlibet diversis gravibusque detenti aegrimoniis, continuo pristina incolumitate integerrime recepta, divinam magnificentis munificentiam, gratulabundi repatriabant. Quos etiam viritum istic revolvere, majorem operam videtur exposcere, cum nos ad alia tendere celebriora tempus seriesque susceptae narrationis ammoneat.

D 89 Divina dignatio magnificis jugiter extolenda est praeconiis, quae suis devote obsecundantes praecipis tanta munificentia solite remunerat liberalitatis, ut non tantum post busta eos apud se in Superis promissa donet beatitudine, verum etiam in conspectu mortalium (si fides poscentium non hesitet) persaepe miraculorum glorificet exhibitione. Quod liquido patere ex his, quae praemissa sunt, opinor: verumtamen, ne cui post illa incredulitatis superflua subripiat astutia, quaedam subdere libuit praescriptis non minus nobilia. Puerulus quidam Bisuntici territorii, de villa videlicet, quae Cromariacus dicitur, dum cum comparibus (ut asolet fieri) super litus Lingonis fluvii *k*, rapaci illic unda praeterfluentis, luderet aestivo tempore hora fere diei tertia *l*, pede lapsus, praecipus corruit in amnem. Nec mora; rumor sinister vulgus promiscuum ad locum doloris conflavit: accurrunt etiam non segniter infausti parentes. Quaeritur luctuosa sub aequore praeda, incasum die toto rimantur gurgitum intima. Interea Phaëbo jam pene sub Oceano roseas contegente comas, dum toto fluminis fundo rapaces conti pendulaeque discurrerent fuscinae, corpusculum tandem obuncatum ad ripam protrahitur. Quid plura? De sepultura pertractatur; quae siquidem spes posset inesse vita, cum tandiu latuisset sub aequore? At vero, dum miserabile praeparatur sarcophagum, inter amarissimos lacrymarum singultus orbata genitrix Prudentii recordata, flebiliter eum compellat, uti sibi solita miseratione extinctum restituit pignus. Jungitur supplicanti circumflua populatio, Sanctumque in commune sollicitant, quatinus pueri gelidis vitam refundat artubus, suis meritis petentibus. Flectitur tandem Omnipotens pietas Martyris almi interventibus, infusaque tenero cadaveri anima, frigidam facit recalescere medullas.

qui tres

E

* an subrepat!

i

k

l

F

Concipit extemplo vitales mortuus auras:
Concutitur sedes animae, fibræque tepescunt:
Erigitur sospes, sedet, ambulat, utitur esea.
Plebs ea miratur, Sanctumque Dei veneratur.

E 90 Quidam nichilominus adolescentis, ab eisdem partibus oriundus, ardentissima correptus febre, ultimum efflavit halitum; moxque, ut moris est, ablutum cadaver funereis obvolvitur sabanis *m*, et astringitur inistis, totaque nocte maestiscustoditur excubiis. Aderat autem mater, gemina viduata infeliciter urna, viduitate, inopia, senio, mæroreque defunctae prolis nimium confecta, irremissis super filium ejulans plangoribus, Prudentiumque beatum creberrimis interpellans

praeterea
pueros

m

A terpellans rogatibus, quatinus sibi unici reddat affectum pignoris, lumen scilicet oculorum suorum, et baculum miserandae senectutis. Quid diutius immoror? Jam mane inclaruerat, nec vetula hujusmodi fatiscebat clamoribus, cum, ecce, ab alithrona Majestate propitia egressa jussio imperat, vixit: restituit extinctam sobolem, ad gloriosi Martyris cumulandam laudem.

Illico more suo, fusus per viscera, flatus? Membra calore fovet, gelido durata rigore. Fervidus efficitur circum praecordia sanguis: Evigilant sensus; animus sibi vendicat illos. Pondere quos letum valido depresserat ante. Palpat, ora movet; surgit, sedet, oscitat

Funereas stupet induvias, gressusque ligatos. Attoniti vigiles tanta novitate pavescunt. Hic fugit, ille manet; verum timor urget utrumque: Solvitur, erigitur, ciris ecclesiam subit, orat, Laetus agit grates Domino, per gaudia plorat,

Glorificat Sanctum, quod contulerit sibi tantum

B Laetitiae; munus solvit post lugubre funus.

91 Nec istos tantum, sed etiam quamplures pristinis, cum restituisse artubus, processus assignabit coepta orationis. Nam Guatterius quidam, noster Burgensis, agnomine CANGULA, per ipsum sanctum Martyrem reddi filium sibi, nomine Simeonem, et experiri meruit et gratulari: qui videlicet puerulus, dum lascivae aetatis gestibus cum coavis super pontem Besuae fluvii luderet, pede lapsus, praecipit corruit in amnem, teneraque exigui corporis virtute succumbente, illico rotabundus procul rapaci provolvitur unda. Nec mora; lugubris percrebuit rumor, parvulis, qui casui interfuerant, ubique diffamantibus. Accurrunt orbi parentes, ac longis vacuas implent clamoribus auras; quibus auritae utriusque sexus, diversae aetatis et conditionis phalanges misera prorsus rerum facie permixtim voraces prorunt ad aquas. Quærit pollinctor fluctivagus enecti cadaver pueruli, difficulterque repertum devehit ad litus. Eo viso extincto, centuplicantur lacrymosi clamores; statim denique genitor cum matre, super exanimis nati artus ruentes, pene vitali destituuntur igne.

92 Quid plura? Funebres parantur induviae cum poliandrio o: neque enim in pectusculo quidquam vivum saliebat, sed omnia vitalium fibrarum aeterno dedita frigori sentiebantur. Tunc itaque praesentes, quibus mens sanior aliquantulum a dolore inerat, corpusculum ferri Prudentianam persuadent ad basilicam. Protinus fertur, toto prosequente burgo. Interea mater ad beatum cum lacrymis convertitur Martyrem, amplexa pignoris algida membra, pluribusque eum compellans precatibus, ut sibi unicum reformet affectum, exaudiri promeruit. Junguntur obsecranti populares cunei; favet Testis piissimus piaë supplicum postulationi; surgit mortuus de funere, fletus vertuntur in gaudia, tristes singultus in divina preconia: cujus rei mirificae testimonium perhibere etiam nunc pene totus Besuanus valet burgus cum eodem resuscitato, adhuc superstiti. Nam postea plures vivens annos, propemodum usque ad senium beatissimo Martyri grates rependendo, devotum exhibuit animum. Vere (ut olim antiqua cecinit Prophecia) « Dominus mortificat et vivificat, deducit

» ad inferos et reducit p. » Quod videlicet oraculum, quamvis anagogica obumbretur majestate, tamen et ad literam recte posse intelligi, patenter declarant ea, quae retuli hactenus.

ANNOTATA.

a Locus mihi ignotus.

b Resurrexit a mortuis tum quidem; sed post dies 40 ascendit caelum.

c Hanc vocem Teobaudus effinxisse videtur: in Chronico S. Benigni Divionensis, ad annum 1052 perducto, apud Acherium pag. 470 Vesullum dicitur. Est autem oppidum comitatus Burgundici in declivi ardui montis situm, cujus vertici castrum olim oppidi tuendi causa fuit impositum.

d Ubi situs sit hic locus, ignoro.

e Vide cap. 4; lib. m, num. 45.

f La Tille Gallicae: fuit non procul Besua.

g Vicus ad Vigennam fluvium non procul Besua.

h Vide lit. c hic.

i Videtur vicus Cromary in comitatu Burgundiae ad fluvium, de quo proxime.

k Fluvius est comitatus Burgundiae, ortus in limitibus Lotharingiae et Gallicae dictus Lougnon vel Ougnon, Latine Ligno.

l Sub horam nonam matutinam more nostro civiti.

m Seu linteis, pannisve, quibus defunctorum corpora involcebantur.

n De Besua fluvio vide Teobaudum supra num. 38.

o Polyandrum apud inferioris aevi scriptores etiam unius tantum hominis sepulcrum est.

p 1 Reg. cap. 2, v. 6.

CAPUT III.

Aliud mortui ad vitam revocati miraculum; quid huic mox a morte acciderit: Teobaudi ad lectorem epilogus.

Aliud quoque miraculum longe majoris gloriae celebratum tertia feria Dominicae Resurrectionis fuisse, didici, de quo non unum solum, sed trecentos producerem testes, si quis in eo aliquo dubiae fidei promoveretur scrupulo. Neque enim in humili, sed in celeberrimo gestum est loco, in castello scilicet, quod Dolum vocant, a dolo fortasse, quod ipsi oppidani dolis creberime utantur a. Est namque ibi (ut non semel palam patuit) erga rotabundos b in honorem comites infidum variumque hominum genus; modo huic, modo illi manus dans. Quidam ergo ejusdem castrum indigena, genere, proceritate, fama, moribusque praclarus, ardentissima correptus febre, diutinaque fatigatus ignitae attritionis cruce, extremo cepit agi spiritu. Tunc eam, quae imminabat, pertimescens aeterni Judicis discussionem, peccatis sacerdoti patefactis, Viaticum Christi devote percepit. Interim vero, dum areta depresso pectore trahuntur suspiria, conjux ejus, atrocissimi mororis sauciata mucrone,

AUCTOR TEOBAUDO. P

E

F

Nobilis cujusdam, animam agentis, uxor

a

o

AUCTORE
TEOBALDO.

crone, noctes diesque continuis ducit in eulatio-
nibus; cum ecce, inter amaros fletuum singultus
Prudentium Divinitas ei revocat in memoriam :
jam enim mellifluum ipsius nomen telluris re-
mota salutifero consperserat odore, maxime-
que illis in partibus. Nam cum multis Martyris
nostri virtus nota charaque habeatur, tum præ-
cipue, nescio, quo merito, gentibus, trans
Ararim e degentibus, tanto effertur venerationis
amore, ut, excepto Deo et Virgine Matre, nihil
supra.

S. prudentii
pro illo opem

94 Itaque assumpta insignis Prudentii cum
lacrymis mentione, intimo præcordiorum rugitu
pene singulas interrumpente dictiones, hoc
modo dolori vocem accommodavit. Gemma
caelitem præfulgida, polo terraque Phœbeis so-
libus præclarior, gloriose Prudenti, confer opem
michi miserabili, ne caream (quod timeo) con-
jugalis socio thori, in quo spes mea ac solamen
totius transigendæ vitæ recumbere dignoscitur.
Celeberrimum siquidem inter eximios Sancto-
rum nomen in his jam provinciis habere me-
ruisti. Quoniam innumeris hactenus apud nos
(ut aiunt) virtutibus enitasti, quibus animata
ad credendum (nihil quippe tibi impossibile
credo) pietatis tuæ imploro viscera. Hoc solum,
hoc (inquam) unicum a te, Clementissime, de-
posco supplex beneficium, ut michi meum red-
das virum, quem mors immatura vitalibus pene
jam excludit auris. Deinde conversa ad con-
jugem, ultimo anhelantem flatu, Te, te, inquit, ma-
rite, piissimo trado Prudentio, quatenus ei
perenni servias hominio *d*, si te eripuerit a
mortis, quo sub celeritate raperis, exterminio.

B

primò quidem
frustra im-
plorat: sed,
dum mortuo

95 His dictis, funem stupeum, ad longitudi-
nem viri factum, ejus circumligat collo, per
illum quodammodo sancto Martyri eum dele-
gans ut servum, nec ideo tamen infirmus con-
valescit; sed sicut olim Deitas, sub mortalibus
latens membris, amico languentis Lazaro *e*, ad
tempus distulit adesse, ut postea defuncto ma-
jori subveniret miraculo: ita et isti, adhuc vi-
venti, Martyr ad auxilium differt adesse, quo
postmodum, illustri ope resuscitando eum,
clarius innotesceret orbi. Quid moras innecto?
Moritur, abluuntur exanimes artus, facies lugu-
bri obvolvitur sudario, manus gressusque ligantur
instita, et cadaver, funereo obsitum sabano *f*,
ultima desperatione conclamatur, continuoque
per totum castrum doloris acerbissimi ferale
diffunditur justitium *g*; erat enim plurima opum
atque consanguineorum fortunatus copia. Per-
sonant itaque tragoediæ muliercularum, singula
(ut fit) mortui insignia in planctus revocantium.
Quid multa?

d

e

f

g

Nox abit insomnis: defunctum turba flet
omnis:

Crastina lux aderat, Phœbi calor arva reple-
rat,

Mæstis non pulchrum foditur, sed turpe se-
pulchrum.

Denique cadaver imponitur sandapila; advenit
presbyter, ut illud elatum perferat ad ecclesiam,
ubi pro animæ ipsius remedio divini Sacrificii
libetur oblatio.

sanus para-
tur, nec illa
Sanctum in-
terpellare
desinit,

96 Interea mortui uxor (nec jam uxor, quæ
conjugæ carebat) cepit cum amicis confabulari
de apparatu prandii ejusdem sacerdotis et cleri-
corum, qui sacro de more Officio tristes pro-
sequerentur exequias. Tunc inter ejusmodi
colloquia, impatientissimo mœroris vulnere
compuncta, lugubres taliter profundit voces,

cunctis adstantibus ei ingenti silentio velociter *D*
locum dantibus.

Ecce mœsta cogor loqui letho de convivio,
Cum instet mihi deflenda conjugis amissio.
O certe nimis crudeles et funestas nuptias!
Quas acerbus facit dolor mortis ad exequias!
Dum, Marite, tibi nupsi, festas dapes egi-
mus:

Nunc, a me te separato, prandia parabimus?
O beate vir, Prudenti, te spem meam fece-
ram,

Et maritum tibi meum, sicut servum, dede-
ram,

Ut donares, adhuc eum in terrenis vivere,
Sed, ut cerno, non dignaris aures ad me fle-
ctere.

Potes quidem (nec discredo) mortis jura sol-
vere:

Verum obstant culpæ meæ; heu jam mihi
miseræ!

Lugens ad te deportabo lumen, quod para-
veram;

Sed meum virum non ducam, quem tibi ad-
voveram.

Restat unum horum duum, pie Martyr, fa- *E*
cias,

Si ad meos planctus mœstos dignanter aspi-
cias;

Aut me simul cum marito mortuam des mor-
tuo,

Aut eum pro tua laude thoro reddas viduo.
O amici! postulate Martyris auxilium,

Quatenus mihi reformet unicum solatium.

97 Cum his itaque similibus, super charissimi
conjugis ora mulier incumbens, quereretur, vul-
tumque, oppanso velo absconditum, irriguo la-
crymarum humectaret nimbo, populositas cir-
cumflua, miseratione nimia super his concussis
visceribus, egregium humiliter sollicitat Pru-
dentium, ut naturalem gelidis artibus, remeante
vita, infundat flatum benigno interventu. Talia
illis orantibus cum fletu,

viuum recipit
maritum,

Horrida mors prædam refugax dimittit ama-
tam:

Vivificus fomes vitam dat corde locatam.

Algida membra vigent, flatu pulmone le-
vato:

Spiritus omnis adest homini; jam morte ge-
lato: *F*

Jam quatitur cerebrum, gelida recalendo me-
dulla:

Jam caput erigitur, surgensque sedet, mora
nulla:

Oscitat et plangit: stupor ingens agmina tan-
git

Atque pavor multus: nudatur denique vul-
tus,

Brachia solvuntur, pedibus funes adimun-
tur,

Ac animata caro signo stat vivida claro.

98 Quo viso, parentes, uberrime præ gaudio
rigantes genas imbre oculorum, magnisonas
Christo referunt gratiarum actiones, qui per
beatum Martyrem tot tamque mirificas dignatur
exercere virtutes. Tunc, eadem comitatus po-
puli caterva, vivus et incolumis ad ipsam ten-
dit ecclesiam, gratiarum redditurus præconia,
ad quam ferri parabatür lamentabili feretro,
funebria supreme excepturus solemnia. Nec
mora, paratis itineris sumptibus; cum fratre et
uxore alacriter insignem adit Prudentium; vota
solvit benignissimo Suscitatori, quæque, prout
erant;

summo con-
sanguineo-
rum stupore
et gaudio:

* gesta

A erant justa*, monachis percunctantibus evidenter edisserit, inter quæ privatim curioseque perquisitus, quo, pectoris ligaminibus resolutis, membrisque penitus exutus, fuerit abductus; graviter suspirans, sic fari est exorsus. Hæc, quæ a me sciscitamina, non sine quodam ineffabili futurorum timore revolvuntur; nam, dum quantis, mortalem notionem excedentibus, tormentis anima solvatur a corpore, recorder, totus pene immensa formidine a naturali artuum compage resolvor. Sed quoniam hæc ultro cuique in ultimis satis innotescunt, cætera expediam.

qui, quæ animæ suæ,

99 Exutus ergo corporis retinaculis, et a quodam, quasi primo elegantissimæ juventutis flore vernante, exceptus, innumeris tartareorum spirituum circumfundor legionibus, ad quorum staturas proceritate incredibiles gigantes comparatos existimabam pumiliones. Hi me jaculis flammantibus, variisque pilorum impetebant missilibus: sed is, quo ducebar, ignoti generis armaturæ tegmine clipeatus, cuncta umbone (ut erat) divino retundeat hostium spicula, persæpe michi nimium formidolose inculcans, ne vererer. Interea Plutonici regni umbriferam ingressi regionem, quam plures ibi, immanibus subditos supplicis, a teterrimis quibusdam spiritibus acriter torqueri intuitus sum; quorum nomina, ne non credantur, non insipienter (ut reor) silentio mancipare decrevi. Carnifices autem crudelis istius officinæ, viso me, impias ad momentum continentes dexteræ, dicto citius advolant, cum horrissono clamore; cupiebant me nempe diris subigere tormentis. At Ductor meus minaci infrendens autoritate, Absistite, inquit, mortis æternæ ministri, animam, meæ creditam tuitioni, inanibus territare minis, quam ob id dumtaxat huc devenisse, constat, ut essentiam vestri visu perdisceret regni, non ut particeps immeritus fieret amicæ vobis perditionis.

a corpore separate,

100 His perterriti satellites stygii concite per cæca illius pallida abyssi silentia diffugerunt: nos vero tandem densissimas Cocyti abrumpentibus nebulas, in floridos semper virentis campi cespites evasinus, ubi, cum intenta contemplatione defixus, beatissimorum spirituum, illic perenni festivitate tripudiantium, summopere exoptarem ammisceri choreis, subito, qua, nescio, de causa cæptum reflectimus gradum. Ad quod ego subtristis effectus, tardiori regrediebar molimine. Id prævious itineris illico perpendens, causamque mœstitiæ ad plenum intelligens, ad me conversus, jocundissime interrogat: Quid, inquis, contrario mentis incursu tantis perturbatus es? Cui mox humili respondi voce: Domine piissime, quem nichil latet, cupiebam istis felicissimis conjungi cœtibus. At ille, modice severior: Non hoc, ait, huc usque accessisti, ut his adsciscaris; sed, ut quid timere, quidve sperare debeas, clarius addisceres. Ideo denique tibi flammivomas baratri cavernas, multiplicesque criminosorum cruciatus, nec non et eorum, qui cælestibus fideliter paruerunt edictis, faustissima ostendi conventicula, ut hoc devitans, illud appetens, mores tuos corrigas, verba modereris, actus ex integro ad suprema dirigas.

spectanda oblata fuerint, enarrat.

101 Nunc autem meæ concessum est divinitus intercessionis, quatinus adhuc rebus labilibus intervivas, propriis resumptis artibus, ad præfixum immutabili dispositione diem victurus. Ego quippe ille sum Prudentius, qui Omnipo-

tentis munere apud homines plurimis dudum clarui virtutibus, quemque conjux tua devotissimis sine intermissione pulsat plorantibus, ut tibi adhuc vitales impetrem auras coram Domini Christi obtutibus. Ego, inquam, ipse sum, cui languens pridie redditus fueras, fune circumdato collo, ideoque te, egredientem a corpore, mitibus excepi ulnis, et a cunctis inimicorum protexi sagittis. His aliisque explicitis, mirabilis ipse Prudentius, ignoro, quo rerum ordine moribundis me inserit iterum membris, totamque, qua diu ægotaveram, subito depellit febrem. Interdum vero uberi solemnizo lætitia, quando scilicet ad mentem revoco visionis ac verborum illius nectaream dulcedinem. Erat autem, propterea reminisci valeo, indutus ostrea interula, guttulis per loca pulcherrime superlita criseis h; nam multum præ nimio divæ claredinis fulgore intueri vix poteram. Hæc et alia plurima secreta referebat peritioribus, quem eximius resuscitaverat suis meritis Prudentius i.

ACTORE
TEOBAUDO.

Theobaudi de
miraculorum
utilitate et
fructu epilo-
gus.
E

102 Hæc de innumeris Sancti virtutibus, ne pio tædium ingeratur lectori, stylo mandasse sufficiat. Sciendum vero, non parvam utilitatem esse miraculorum, præsertim hac tempestate, quando, abundante iniquitate, reffrigescit charitas multorum: nam nisi per signa et prodigia plerique hominum duricordes ad meliora converti nesciunt, quippe cum non nisi per ea mundus Christo credidisset. Quæ nunc quoque ad hoc fiunt, ut his pravus animus ammonitus ad vitæ rectitudinem convertatur; ex quo enim ad Superos Astræa recessit, hoc est, fides, pax et justitia a mortalium pectoribus sunt explosæ, nihil magis inter hujus procellas sæculi tumultuantis prodest ad correctionem morum, quam divinorum exhibitio signorum, quibus mens humana concussa ad se cognoscendam revertitur.

Te supplex rogat, de te qui talia scripsit,
Etherea regnans, sanctissime Martyr, in areæ,
Obtineas illi veniam pro crimine multo,
Barachiam faciens sobolem, veri quoque
JacoB.

Aspera quæque fuga, nocituraque cuncta
relega;

Ut sacris junctus choreis in cælitæ cœtu,
Divinis odis jubilet modulamine DaviD.

Vita, salusque piis, mundi spes unica, JesU, F
Supplicis exaudi solita pietate precatuS.

Paucula, Sancte, tuæ retuli præconia laudi.
Semper ubique tui miserere pius Teo-
baudi k.

ANNOTATA.

a Burgundiæ comitatus oppidum olim primarium ad Dubim fluvium. Ridicula est, quam illi Teobaudus tribuit, etymologia.

b Id est, instar rotæ mobiles et inconstantes.

c Gallice la Saône.

d Id est, obsequio.

e Vide cap. 11 Joan.

f Vide lit. m in Annotatis ad cap. proxime præcedens.

g Proprie, juris intermissio; hic vero, luctus publicus.

h Id est, aureis.

i Mortuum quidem S. Prudentii precibus ad vitam rediisse, non diffiteor: sed visio, quam Teobaudus addit, forte fabula est, eum in finem ab eo excogitata,

AUCTORE
TEOBALDO.

excogitata, ut lectorem a peccatis et improbitate vitæ hujusmodi narratione deterreret: licet quid simile referat Beda lib. v, cap. 13, Hist. Eccles.

k Subditur apud Labbeum recentius miraculum, quod num. 58 Comment. prævii transcriptum habes.

DE S. EROTEIDE MARTYRE IN GRÆCIA.

C. B.

EX MARTYROLOGIIS.

VEROSIMILIUS
ANTE ANNUM
CCCXXIV.
Sancta, cujus
nomen esse-
rendum Ero-
teis,

Sirletianum Græcorum Menologium inter Sanctos, quos hodie celebrat, Sanctam quoque, de qua hic agendum, breviter ita commemorat: Eodem die (6 Octobris) sanctæ virginis Erotidis, quæ Christi amore accensa, ignis flammam contempsit. Baronius alique eruditissimi Martyrologii Romani hodierni reformatores, qui plures in id Sanctos e Sirletiano intulere, hodie quoque hoc honore eandem Sanctam officunt. Verba, quibus id faciunt, hæc sunt: Item sanctæ Erotidis martyris, quæ Christi amore succensa, ignis superavit incendium. Ita illi, qui, licet verba a Sirletiani verbis nonnihil diversa adhibeant, eundem tamen, quo Sirletianum utitur, Sanctæ nomen efferendi servant modum; verum Castellanus, hanc annuntiationem, uti omnes Romani hodierni alius, Mrl. suo Universali inscribens, apposita in margine Notula recte monet, Erotis potius, quam Erotis, scribendum. Etenim, ut addit, in libris seu Fastis Græcis ad hunc diem legitur in genitivo Ἐρωτῆδος a nominativo Ἐρωτῆς; quemadmodum autem V. G. Ἀνῆς, proprium libri nomen, Latine effertur Aneis, ita proprium nomen Ἐρωτῆς Latine efferendum Erotis, non autem Erotis, uti quisque, qui Græcarum litterarum valorem novit, facile agnoscat. Porro libri seu Fasti Græci, a Castellano memorati, in quibus ad hunc diem Ἐρωτῆδος a nominativo Ἐρωτῆς scribitur, ut proinde ea Latine, non Erotis, sed Erotis sit vocanda.

bini hi versiculi, qui ad quid frigide de more aludant, explicare operæ pertium non est, veritati modo consonent. Verum quo loco et quo tempore Sanctam pro Christi amore ac fide pati contigerit, in obscuro relinquunt, nec quidquam, unde id utcumque colligas, vel Maximus Margunius, nominatenus dumtaxat Sanctam commemorans, vel Menologium Sirletianum (adi hujus verba supra recitata) suppeditant, tacentque de S. Eroteide reliqui Græcorum Fasti sacri, ut profecto eam, utpote non aliunde, quam ex Menæis, Maximo Margunio hæc secuto, et Menologio Sirletiano, quæ subinde etiam indignis Sanctis accensent, mihi notam, lectori hic velut Sanctam, nisi Romano hodierno invenissem inscriptam, proponere ausus non fuisset, etsi etiam ante schisma Photionum, sæc. ix exortum, verosimilius floruerit, uti ex jam nunc dicendis intelliges.

B

E

C

F

binis dumtaxat versiculis celebratur in Menæis.

2 Sed hæc de modo, quo Sanctæ nomen sit efferendum, dicta sufficiant; alia, quæ ad eam spectant, nunc expeditamus. Magna Græcorum Menæa jam laudata nullo plane S. Eroteida celebrant elogio, sed binos tantum de ea suppeditant versiculos. Hosce, adjecta etiam versione Latina, huc transcribo. Sic habent:

Ἐρωτῆδα πυρπολοῦσι παρθένου,
Ἐρωτὶ Χριστοῦ σὺν προπυρπολομένην.
Igne inflammant Eroteida virginem,
Christi amore jam ante inflammatam.
Igne ergo S. Erotis consummarit martyrium, si

3 Ad 27 mensis hujus diem in Menologiis Sirletiano et Basiliano, uti etiam in Menæis, celebratur Erotis, S. Capitolinæ martyris ancilla; et in Basiliano quidem dicitur hæc in ignem fuisse conjecta, cumque ex hoc egressa fuisset illæsa, martyrii palmam gladio retulisse. Hæcne forsancum S. Eroteide nostra est eadem? Id equidem indubitanter nec asseverare, nec negare ausim. Verum, utrolibet modo res habeat, Sanctam nostram ante annum 324 subisse martyrium, verosimilius apparet. Quod si enim cum Eroteide, S. Capitolinæ ancilla, sit distincta, verosimilius etiam ante eundem dictum annum 324 martyrium ejus idcirco collocandum est, quod ante hunc annum, quo Constantinus Magnus Licinium ultimo debellavit, longe frequentiores, quam post, fuerint Christiani et in Oriente et alibi martyrio coronati. Atque hinc est, cur supra in margine adscripserim, verosimilius ante annum cccxxiv. Ceterum, quod ad Sanctæ palæstram pertinet, nulla plane ratione assignare hanc quoque, Eroteida tamen Græciæ supra in titulo adscribo, quod apud Græcos cultum aut obtineat aut certe olim obtinuerit, ut sacri horum Fasti supra producti fidem faciunt.

Ante quod tempus verosimilius subierit martyrium.